

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Damla ERDEN AKGÜL

Ankara, 2024

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Damla ERDEN AKGÜL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nesrin ALGAN

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nesrin ALGAN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1-Prof. Dr. Nesrin ALGAN
2- Prof. Dr. Meryem BULUT
3- Doç. Dr. Ezgi Kovancı

İmzası

.....
.....
.....

Tez Savunması Tarihi

14.06.2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Nesrin ALGAN danışmanlığında hazırladığım “SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ” (Ankara,2024) ” adlı yüksek lisans - doktora/bütünleşik doktora tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı: Damla ERDEN AKGÜL

Tarih: 09.07.2024

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında ve tamamlanmasında desteğini esirgemeyen birçok kıymetli kişiye gönülden teŐekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Öncelikle, tez sürecimde akademik rehberliği, engin bilgi birikimi ve sürekli desteği ile beni yönlendiren değerli danıŐmanım Prof. Dr. Nesrin Algan'a içtenlikle teşekkür etmek isterim. Onun rehberliği ve sıcak ilgisi, bu çalışmanın her aŐamasında bana ilham verdi ve tezin tamamlanmasında büyük bir rol oynadı. Kendisine sonsuz minnettarım. Aynı Şekilde jüri üyelerim olan Prof. Dr. Meryem Bulut ve Doç. Dr. Ezgi Kovancı'ya değerli katkıları ve destekleri için Őükranlarımı sunarım.

Bana her daim sevgi, sabır ve destekle yaklaşan, hayatım boyunca yanımda olan sevgili anneme sonsuz minnetlerimi ifade etmek isterim. Onun verdiği güç ve motivasyon, bu zorlu süreçte bana ilham kaynağı olmuş ve her adımda beni cesaretlendirmiŐtir.

Yol arkadaŐım olan sevgili eŐime de teşekkür ederim. Onun anlayışı ve manevi desteği olmasaydı bu yolculuk çok daha zor olurdu.

Ayrıca, kardeŐime de özel olarak teşekkür etmek isterim. Onun verdiği moral ve destek, bu süreçte benim için çok değerliydi. Süreçte bana katkıda bulunan, destek olan ve yanımda bulunan tüm dostlarıma ve aileme bana verdikleri moral destekleri için içten teŐekkürlerimi sunarım.

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ETKİLEŞİMİ	6
1.1.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TEMEL İLKELERİ.....	6
1.2.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE KÜRESEL GELİŞMELER.....	10
1.2.1. Uluslararası Sözleşmelerin Sürdürülebilir Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İlişkisindeki Rolü.....	14
1.2.2.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlişkisi: İlgili Hedef ve Göstergeler	24
1.3.TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KAVRAMLARI..	69
1.4.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KAVRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	73
1.5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ETKİLEŞİMİ	77
1.6.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA KATKISI	92
İKİNCİ BÖLÜM	95
TÜRKİYE’DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ SORUNU	95
2.1.TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	95
2.1.1. Türkiye’de Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	101
2.1.2 Türkiye’de İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	112
2.1.3. Türkiye’de Sağlık Alanında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	115
2.2. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ’NİN SÜRDÜRLEBİLİR KALKINMA BAĞLAMINDA MEVZUATA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	125
2.3. TÜRKİYE’NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA POLİTİKALARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ DEĞERLENDİRMESİ.....	130
2.4.TÜRKİYE’NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMA DURUMUNUN ANALİZİ	139
2.5. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN ENGELLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	150
2.4.1.Ücret Eşitsizliği:	150

2.4.2.İşten Çıkarılma:	151
2.4.3.İklim Değişikliği:.....	151
2.4.4. Siyasete Katılım.....	155
SONUÇ VE ÖNERİLER	163
KAYNAKÇA	168
ÖZET.....	179
ABSTRACT	181

KISALTMALAR DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e. : Adı Geçen Eser

BM : Birleşmiş Milletler

CEİD: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği

CEDAW: The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
(Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)

ÇŞB : Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

DESA: (Department of Economic and Social Affairs) Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

EC : European Commission (Avrupa Komisyonu)

ETKB : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

EU : European Union (Avrupa Birliği)

EUROSTAT: European Community Statistical Office (Avrupa İstatistik Ofisi)

FAO : Food and Agriculture Organization of United Nations (Bileşmiş Milletler Gıda ve Tarım
Örgütü)

GDI: Gender Development Index (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kalkınma Endeksi)

GEI: Gender Equality Index (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi)

GM: Gender Mainstreaming (Toplumsal Cinsiyet Ana Akımlaştırma)

GEF : Global Environmental Facility (Küresel Çevre Fonu)

GEP: Gender Equality Plan (Cinsiyet Eşitliği Planı)

GII: Gender Inequality Index (Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği)

ICPD: International Conference on Population and Development (Uluslararası Nüfus ve
Kalkınma Konferansı)

BMİDÇS: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

IEA : International Association for the Evaluation of Educational Achievement Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu

ILO : International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

KEFEK : Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

OECD : The Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

PIACC: Programme for the International Assessment of Adult Competencies (Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi)

SKA: Sürdürülebilir Kalkınma Amacı

STEM: Science, Technology, Engineering, and Mathematics (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik)

TCDB: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

TIMSS: Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UN : United Nations (Birleşmiş Milletler)

UNEP : United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

UNDP : United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu)

UNWCED: World Commission on Environment and Development (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu)

WFP: World Food Programme (Dünya Gıda Program)

WASH: Water, Sanitation and Hygiene (Su, Sanitasyon ve Hijyen)

WEC: Women Empowerment Center (Kadın Güçlendirme Merkezi)

WHO : World Health Organizations (Dünya Sağlık Örgütü)

WID: Women in Development (Kalkınmada Kadınlar)

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaç, Hedef ve Göstergeleri	74
Tablo 2. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Son 12 Ayda Örgün ve Yaygın Eğitime Katılım, 2016-202.....	108
Tablo 3. Sürdülebilir Kalkınma Amaçlarına Ulaşmanın Önündeki Engeller (Doğal Afetler)142	
Tablo 4: Türkiye ile İsveç Arasındaki Cinsiyet Uçurumu Skor Karşılaştırması.....	158

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.Küresel Cinsiyet Uçurumu 2023.....	13
Şekil 2.Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) Boyut ve Göstergeleri	65
Şekil 3. Cinsiyet eşitliği ile ilgili Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII), Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeksi (GDI) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi (GEI) Temel Bileşenleri:	66
Şekil 4. Yetişkinlerin Okuryazarlık Yeterliliği Oranları.....	103
Şekil 5. Cinsiyetlere Göre Okuryazarlık ve Sayısal Yetenek Puanları Arasındaki Farklar....	104
Şekil 6: Okuryazarlık ve Sayısal Yetenekte Cinsiyet Uçurumu.....	106
Şekil 7. 2020 Erken Çocukluk Eğitimine Katılım Oranı (3-4-5 Yaş)	107
Şekil 8. Türkiye'de Kadınların Eğitim Seviyesine Göre Yüzdeler Dağılımı (2022).....	110
Şekil 9.Türkiye'de Erkeklerin Eğitim Seviyesine Göre Yüzdeler Dağılımı (2022).....	110
Şekil 10. 2016-2020 yılları arasında (6284 sayılı Kanun) Kasten Öldürülen Kadın Sayısı ..	124
Şekil 11. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı 2014-2023 (%).....	140
Şekil 12. Türkiye’de Sosyal Harcamaların GSYH’daki Payı (%), 2020	145
Şekil 13 Sosyal Koruma Kapsamında Maaş Alan Kişi Sayısı, 2021, 2022	146

GİRİŞ

Konu ve Amaç

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma amaçlarından biri olan toplumsal cinsiyet eşitliği, yani Amaç 5'in, diğer kalkınma hedefleriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu ve bu hedeflerin birbirlerini nasıl güçlendirdiğini ele almayı amaçlamaktadır. Özellikle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına nasıl katkı sağladığı ve sürdürülebilir kalkınmanın toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl desteklediği üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda, kadınların ekonomik hayata katılımının artırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması gibi konular incelenecek ve sürdürülebilir kalkınma amaçları ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkinin önemi vurgulanacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Çalışmada sürdürülebilir kalkınma kavramı, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, feminist ekoloji ve çevresel adalet kavramları, bu ve bununla ilişkili ögeler üzerinden değerlendirilecektir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak "Ortak Geleceğimiz" olarak da bilinen Brundtland Raporu, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (UNWCED) 1987 yılında yayınladığı bir raporunda yer almaktadır. Bu rapor, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik büyüme, çevresel koruma ve sosyal adalet arasındaki dengeyi vurgulayan ilk önemli belge olarak öne çıkmaktadır. Bu rapor, sürdürülebilir kalkınmanın küresel bir öncelik olduğunu vurgulayarak, uluslararası politika gündemine bu konunun önemli bir şekilde taşınmasını sağlamış, sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin evriminde ve yaygınlaşmasında dönüm noktası olarak kabul edilmiştir.

Buna göre sürdürülebilir kalkınma kavramı; “Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını kısıtlamadan, bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gelişme” şeklinde yer almıştır (Alada, Gürpınar ve Budak, 2021: 95-97). Daha geniş olarak ifade etmek gerekirse;

“insan merkezli bir kavram olduğunu ve mevcut ve gelecek kuşaklar için güvenli, sağlıklı ve yüksek bir yaşam kalitesi sağlamayı amaçladığını belirtmektedir. Bu kavram, bir organizasyonun toplumla olan sosyal sözleşmesi ve biyosferle olan doğal sözleşmesi gibi belirli sınırlayıcı koşulların yerine getirilmesini ve sürdürülebilir kurumsal vatandaşlık ve sorumluluğun dahil edilmesini içerir. Paydaş modelleri, daha mekansal ve zamansal açıdan kapsayıcı hale getirilebilir ve daha fazla kadın değer alanına sahip organizasyonlar (ekonomik siyasi ve sosyal açıdan erkekler ile eşit koşullar sağlanması) sürdürülebilir kalkınma için temel şartları oluşturmaktadır.” (Gladwin, Kennely ve Krause, 1995: 874-907) şeklinde de tanımlanmaktadır.

"Sürdürülebilirlik" ve “gelişme”, kavramları sürdürülebilir gelişmenin temel bileşenlerini oluşturmaktadır. "Sürdürülebilirlik" terimi, bir durumun veya sürecin uzun süre devamlılığını ifade eder; yani mevcut ihtiyaçların karşılanması gelecek nesilleri tehlikeye atmadan kullanmak anlamına gelirken; "Gelişme" yalnızca niteliksel bir büyümeyi değil, aynı zamanda niceliksel ilerlemeyi ve iyileşmeyi de içermektedir (Algan ve Mengi, 2003:2). Böylece sürdürülebilir bir gelişme, doğal kaynakların aşırı kullanımını sınırlayarak mevcut ve gelecek nesillerin yaşam standartlarını korumak açısından hem ekonomik hem de sosyal olarak dengeli bir ilerlemenin sürdürülmesi için çok önemlidir.

1-2 Haziran 1992 yılında Rio Konferansı’nda uygulama belgeleri arasında yer alan Gündem 21 adlı raporda kavram yer almış ve Birleşmiş Milletler tarafından çevre ve kalkınma konularına ilişkin 40 adet işleyiş programı belirlenmiş ve bu programların uygulanması için “Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu” kurulmuştur (Alada, Gürpınar ve Budak, 2021: 101). Bu komisyon çevresel, ekonomik ve sosyal açılardan sürdürülebilir bir gelecek için stratejiler geliştirmek, sürdürülebilir kalkınma amaçlarını belirlemek ve uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla kurulmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı; ilk kez 1972'de İngiliz sosyolog Ann Oakley tarafından feminist literatüre tanıtılmıştır. Oakley, "*Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum*" adlı kitabında, kadınların yaşadığı ayrımcılığın nedeninin altında cinsiyetin belirleyici olmadığını iddia ederek bu kavramı ortaya atmış ve bu ayrımcılığın altında toplumsal yapı ve normların yer aldığı fikrini vurgulamıştır. Toplumsal cinsiyet normları, bireylerin kimliklerini ve davranışlarını büyük ölçüde etkiler ve bu normlar genellikle kadınların ve erkeklerin farklı fırsatlar, haklar ve ayrıcalıklarla karşı karşıya kaldığı bir yapı oluşturur. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliği çabaları, bu normları ve yapıları değiştirerek daha adil bir toplum yaratmayı amaçlamaktadır (Ecevit, 2021:9).

Cinsiyet farklılıklarının tamamen doğal olduğu ve herhangi bir farklı davranışı içermediği yanılgısı, toplumda LGBTİ¹ hareketi gibi farklı cinsel kimlik ve yönelimlerin kabul edilmesine engel olmaktadır. Bu yanılgılar, cinsiyet ve cinsel yönelim çeşitliliğini görmemizi engelleyerek toplumsal kabul ve eşitliğe zarar verir. Bu nedenle, cinsiyet ve cinsel kimlik konularında daha kapsayıcı ve anlayışlı bir yaklaşım benimsemek önemlidir. Bu yaklaşım, toplumsal kabul ve eşitliği desteklerken aynı zamanda çevrenin korunması ve sürdürülebilirliği için de önemlidir. Çevresel adalet kavramı, doğal kaynakların ve çevresel yüklerin dağılımında eşitlik, insan haklarına saygı ve adalete vurgu yapan bir kavramdır. Bu kavram, çevresel kaynakların adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını hedeflemektedir (Külcür, 2022:34-36). Bu hedef, sadece doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirliği için değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kaynakların adil dağıtımını ve sürdürülebilir kullanımı için farklı bakış açıları ve deneyimlerin dikkate alınmasını sağlayarak daha kapsayıcı ve etkili çözümlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilmektedir.

¹ LGBTİ: Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks.

Toplumsal cinsiyet ana-akımlaştırma kavramı; 1995'te Kadınlar Dünya Konferansı'nda AB (Avrupa Birliği) hegemonik retoriğinin merkezi unsuru olarak tanıtılan cinsiyet ana akımcılığı, Avrupa Konseyi Uzman Grubu'nun geniş kabul gören tanımına dayanmaktadır. Bu tanım, politika yapımında yer alan normal aktörler tarafından, tüm politikalarda, tüm aşamalarda cinsiyet eşitliği perspektifinin dahil edildiği politika süreçlerinin tekrar düzenlenmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu perspektif, politika yapımına dâhil olan tarafların cinsiyet eşitliği açısından bütün politikalara, her seviyede ve her aşamada entegre edilmesini ifade etmektedir (Stratigaki, 2005:175-179).

Tezin Kapsamı ve Temel Varsayımı

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet ilişkisini ele alan temel kavramlar ve teoriler incelenecektir. Ayrıca, küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet politikalarına ilişkin önemli belgeler ve çalışmalar gözden geçirilecektir. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada toplumsal cinsiyetin rolü küresel düzeyde ele alınacaktır. Bu çerçevede, BM (Birleşmiş Milletler) ve diğer uluslararası kuruluşların sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet konularındaki politika ve programları incelenecektir. Tezin ikinci ve son bölümünde Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada toplumsal cinsiyetin rolü incelenecektir. Bu bağlamda, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki ilerlemeleri ve zorlukları ele alınacaktır. Ayrıca bu çalışma LGBTİ verilerini içermemektedir. LGBTİ verilerinin toplanması ve analiz edilmesi, mahremiyet ve güvenlik endişeleri, önyargı, ayrımcılık ile tanımsal zorluklar gibi nedenlerle karmaşık olabilmekte, bu da verilerin doğruluğunu ve genelleştirilebilirliğini etkileyebilmektedir. Ayrıca bu konuda kapsamlı ve ayrıştırılmış veriler bulunmadığı için konuyla ilgili veri elde edilmemiştir.

Bu tez, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının, yalnızca beşinci amaç olan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" ile sınırlı olmaması

gerektiğini öne sürmektedir. Diğer amaçlarda da toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır. Örneğin, temiz su ve sanitasyon sağlanırken, bu hizmetlere erişimde cinsiyet eşitliği gözetilmelidir. Eğitim hedefleri belirlenirken, kız çocuklarına ve genç kadınlara eşit eğitim fırsatları sunulmalıdır. Ayrıca, sağlık hizmetlerine erişimde ve istihdamda cinsiyet ayrımcılığına son verilmelidir. Bu şekilde, sürdürülebilir kalkınmanın tüm amaçları tam anlamıyla gerçekleşmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmış olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ETKİLEŞİMİ

1.1.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TEMEL İLKELERİ

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, doğal kaynakların sınırlı olduğu ve bu kaynakların gelecek nesiller için korunması gerektiği fikrine dayanmaktadır.

1970'lerde Batı'da artan çevresel bilinç, çevre hareketlerini tetiklemiş ve bu hareketler, çevresel ve ekonomik politikaların yeniden şekillendirilmesine önyak olmuştur. Bu dönemdeki aktivizm, sürdürülebilir kalkınma kavramının modern anlamda gelişimini sağlamış ve çevresel koruma ile ekonomik büyüme arasında denge kurma gerekliliğini güçlendirmiştir.

Bu tarihsel süreç, sürdürülebilir kalkınma kavramını, hem ekonomik hem de çevresel perspektiflerden ele alınması gereken bir yaklaşım olarak ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir kalkınma, hem bugünkü hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kaynakların kullanımını optimize etmeyi amaçlamaktadır. Bu kavramın özünde, toplumsal dayanışmayı artırmak, ekonomik yapabilirliği güçlendirmek ve ekolojik sorumluluğu vurgulamak yatmaktadır (Algan ve Mengi, 2003: 5).

Bu kavram birçok faktörü içinde barındırdığı gibi aynı zamanda insan faaliyetlerinin doğrudan etkilerini içermektedir. Bunlar, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, ekonomik faaliyetlerin sosyal ve çevresel etkilerinin denge içinde olması, toplumsal adaletin sağlanması ve kültürel çeşitliliğin korunması gibi hedeflerden oluşmaktadır.

1. Ekonomik Yapabilirlik:

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ile doğal kaynakların korunması arasında bir denge kurmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, ekonomik koşulların, hem bireysel girişimleri destekleyecek hem de mevcut ve gelecek nesillerin genel refahını göz önünde bulunduracak şekilde belirlenmesi çok önemlidir. Ekonomik sürdürülebilirlik için serbest piyasa sistemi önerilmekte ve çevre koruma çabalarını artırmak için kamu yararının esas alınması, fiyatların doğal kaynakların kıtlığına göre belirlenmesi ve dışsallıkların fiyatlara dahil edilmesi gereklidir. Bu çerçevede, piyasa mekanizması araçlarıyla uygun müdahalelerin yapılması büyük önem taşımaktadır (Algan ve Mengi, 2003: 8-9). Aynı zamanda Ürünlerin ve hizmetlerin üretim ve tüketim süreçlerinin biçimlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın özünde yer alan en önemli konulardan biridir. Üretim kaynaklı çevresel risklerin ve zararların en aza indirilmesi, enerji ve hammadde kullanımının optimize edilmesi son derece kritik bir adımdır. Mal ve hizmetlerin tüketimi, çevresel etkileri göz ardı etmeyen ve sürdürülebilirliği öne çıkaran bir şekilde gerçekleştirilmelidir (Algan ve Mengi, 2003: 9).

Sürdürülebilirlik ekonomisi alanı ise, mevcut ekonomik yaklaşımları sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde yeniden değerlendirerek aşağıda özetlenen dört temel özellik etrafında şekillenmektedir (Baumgärtner & Quaas, 2010: 2):

- İnsan-Doğa İlişkisi: Bu alan, insanların doğa ile olan etkileşimlerine odaklanır, bu ilişkinin hem ekosistemler hem de insan toplulukları üzerindeki etkilerini incelemektedir.
- Geleceğe Yönelim: Sürdürülebilirlik ekonomisi, uzun vadeli perspektifleri benimser ve geleceğin belirsizliğini kabul ederek, bu belirsizliklerle nasıl başa çıkılacağına dair stratejiler geliştirmektedir.
- Adalet Anlayışı: Adaleti temel bir değer olarak kabul eder ve gelecek nesiller arasında, aynı zamanda insanlarla doğal dünya arasında kaynakların adil bir şekilde paylaşılmasını gerektirmektedir.
- Ekonomik Verimlilik: Sürdürülebilirlik ekonomisi, kaynakların israf edilmeden kullanılmasını ön planda tutmaktadır. Bu, doğal ve insan yapımı kaynakların etkin bir

şekilde tahsis edilmesi ve yönetilmesi ile ilgili endişeleri içermektedir. Örneğin, yeşil ekonomi uygulamaları, kadın istihdamın oranı ile erkek istihdam oranının birbirine yakın olması, kadınların iş gücüne katılım oranının artması ekonomik büyümeyi daha sürdürülebilir olma yolunda ilerletir ve kalkınmaya büyük katkı sağlamaktadır.

Bu özellikler, ekonomik modelleri ekolojik bütünlük ve sosyal adalet parametreleri ile genişleterek, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların entegrasyonunu vurgulamaktadır. Bu disiplin, ekonomik faaliyetlerin uzun vadeli çevresel ve sosyal sonuçlarını analiz eder ve sürdürülebilir kaynak yönetimi, adil kaynak dağılımı ve ekolojik dayanıklılık üzerine politika önerileri geliştirmektedir. Karar verme süreçlerinde sadece maddi kazançları değil, aynı zamanda doğal ve sosyal sistemlerin sağlığını da göz önünde bulundurmakta, böylece ekonomik büyümenin yanı sıra insanların ve doğanın refahını da destekleyen kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

2. Ekolojik Sorumluluk:

Sürdürülebilir gelişmenin ekolojik sorumluluğunu artırmak için dikkat edilmesi gereken noktalar bulunmaktadır. Doğal yaşamın uzun vadeli olarak korunması, çıkarılan ekolojik zararların giderilmesi ve doğanın çeşitliliğinin korunması gibi önemli kurallar dikkate alınmalıdır. Kaynak tüketiminin kontrol altında tutulması, ekolojik sorumluluğun temel bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Yenilenebilir kaynakların kullanımı teşvik edilmeli, zararlı maddelerin ve atıkların azaltılması için çaba harcanmalıdır. Biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması, doğaya yapılan müdahalelerde göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, doğal ve kültürel çevrenin korunması, ekolojik sorumluluğun temel amaçlarından birini oluşturmaktadır (Algan ve Mengi, 2003: 10-11).

Ekolojik sorumluluk, insanların doğal kaynakları koruma ve sürdürülebilir bir gelecek için çaba gösterme gerekliliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca insanların doğal kaynakları

koruma ve gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya sağlama konusundaki kararlılığını ve çabalarını yansıtan önemli bir ilkedir. Bu ilke, doğanın zenginliklerini korumak ve sürdürülebilir bir yaşamı teşvik etmek adına toplumun her kesimine düşen bir görevdir.

Çevresel sürdürülebilirlik, insan ve doğa arasındaki etkileşimi merkeze alarak, bu ilişkinin uzun vadeli sağlığını ve dengesini korumayı hedeflediği gibi; insan ve doğa arasındaki ilişkilerde adaleti esas alıp bu ilişkileri uzun vadeli bir perspektiften ele almayı gerektirmektedir (Cristante, 2017: 87-106).

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, doğal alanların korunması ve kirliliğin önlenmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu ilke, ekolojik sistemlerin sağlığını ve biyoçeşitliliği korumayı, kaynakların yenilenebilir ve sürdürülebilir şekillerde kullanılmasını teşvik etmektedir. Örneğin, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi, suyun etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayarak gelecek nesillere temiz ve sağlıklı su temin edilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, çevresel bilincin artırılması ve ekolojik sorunlara karşı duyarlılık geliştirilmesi, bu ilkenin temel amaçları arasında yer almaktadır.

3. Sosyal Dayanışma:

Sürdürülebilirliğin ekonomi ile çevre arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla doğa ve insan ilişkisini merkeze alması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal yönü, toplumun genel refahını artırmayı, sosyal adaleti pekiştirmeyi ve kültürel çeşitliliği muhafaza etmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, insanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, geniş kapsamlı eğitim ve sağlık hizmetlerine daha geniş erişim sağlanması, ve temel yaşam standartlarının yükseltilmesi gerekmektedir (Akgül, 2010:154 vd.).

Toplumun her bireyinin insan onuruna yakışır bir yaşamı hak ettiği ve bu hakkın korunması için titizlikle çaba sarf edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve kültürel çeşitliliğin sağlanması, toplumun temel yapı taşlarıdır ve herkesin adil bir ortamda

yaşama hakkını güvence altına almaktadır. Nesnel yaşam koşullarının sağlanması; temel ihtiyaçların karşılanması yanı sıra bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığının da korunmasını kapsamakta iken; öznel yaşam koşulları ise, bireylerin iç huzurunu ve mutluluğunu sağlamaya yöneliktir. Toplumda her bireyin eşit haklara ve fırsatlara sahip olması, adalet ve toplumsal denge için elzemdir (Algan ve Mengi, 2003: 7-8). Her bireyin eşit haklara ve fırsatlara sahip olması, toplumsal denge ve huzurun sağlanması için gereklidir. Bu prensiplerin yerine getirilmesi, toplumun her kesiminin potansiyelini gerçekleştirmesine ve adil bir ortamda yaşamasına olanak tanınması açısından önemlidir.

Dördüncü faktör olan iyi yönetim ve kişisel güvenlik, hükümetlerin şeffaflığı, kurumların etkinliği, hukukun üstünlüğü, katılım ve kişisel güvenlik gibi unsurları içermekte olup, bu faktörler sürdürülebilir kalkınmanın devamını sağlamada merkezi bir rol oynamaktadır. Bu yönler, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmekte ve tüm düzeylerde başarılı politika oluşturma süreçlerine aktif olarak dahil edilmelidir (Sustainable Solution Network, 2012: 2).

Bu ilkelerin benimsenmesi ve uygulanması, sürdürülebilir kalkınmanın temel yapı taşlarını teşkil etmektedir. Bu nedenle, toplumların çevresel, sosyal ve ekonomik sistemlerde sağlanacak dengeler ve bu sistemlerin birlikte yönetimi, sürdürülebilir kalkınmanın başarıyla gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır.

1.2.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE KÜRESEL GELİŞMELER

2030 sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmak ve küresel cinsiyet eşitliğini sağlamak için önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktayız. BM Kadın Birimi'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde İlerleme: 2023 Toplumsal Cinsiyete Hızlı Bir Bakış 2023 Raporu, gerçek cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek için acil ve kararlı eylemlerin gerektiğini göstermektedir. Mevcut hızda, 2030 yılına kadar 340 milyondan fazla kadın ve kız çocuğunun yoksulluk içinde yaşama

riski bulunmakta ve kadın/kız çocuklarının dörtte birinin orta veya ciddi derecede gıda güvencesizliği yaşayacağı öngörülmektedir (UN Women, 2023:4).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Politika Koordinasyonu ve Kurumlararası İşlerden Sorumlu Yardımcı Genel Sekreteri Kadın Birimi İcra Direktör Yardımcısı Maria-Francesca Spatolisano şu ifadeleri belirtmiştir:

"2030 Gündemi'nde toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca bir amaç değil, adil bir toplumu inşa etmenin temel taşıdır. Bu temel üzerine kurulu olmayan diğer hedeflerin başarısı sınırlıdır. Toplumun her köşesinde kadın ve kız çocuklarının önündeki engelleri kaldırarak, onların tam anlamıyla katılımını sağlamak, herkes için ilerlemenin ve refahın kapılarını aralar." (UN Women, 2023: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2023/09/press-release-the-world-is-failing-girls-and-women-according-to-new-un-report>)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde İlerleme: 2023 Toplumsal Cinsiyete Hızlı Bir Bakış 2023 Raporunun bulgularına göre, karşımıza çıkan önemli veriler şu şekilde sıralanmaktadır (UN Women, 2023: 4-24):

1.Küresel Yoksulluk ve Ekonomik Farklılıklar:

2030 yılına kadar 340 milyondan fazla kadın ve kız çocuğunun aşırı yoksulluk içinde yaşamaya devam edeceği öngörülmektedir. Mevcut eğilimler sürdüğü takdirde, "Yoksulluğa Son" hedefine ulaşmak için ilerlemenin 26 kat daha hızlı olması gerekmektedir. 2019 yılında erkeklerin kazandığı her bir dolar karşılığında kadınlar sadece 51 sent kazanmış olup, bu durum cinsiyet gelir farkının ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Çalışma çağındaki kadınların sadece %61,4'ü iş gücünde yer alırken, erkeklerde bu oran %90,6'dır. Ayrıca, tarımsal gıda sistemlerindeki cinsiyet farklarını ele almak, gıda güvencesizliğini azaltabilir ve küresel GSYİH'yi yaklaşık 1 trilyon dolar artırabilir.

2.Sağlık, Eğitim ve Sosyal Koruma:

2000 ve 2020 yılları arasında, küresel olarak anne ölümleri üçte bir oranında azalarak 100.000 canlı doğumda 339'dan 223'e düşmüştür. Ancak, 2015'ten bu yana bu konuda ilerleme durmuştur. Kadınlar, özellikle yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde, erkeklere göre daha fazla süreyi sağlık sorunları veya engellilik ile geçirmektedir. Eğitimde ise kızlar tüm seviyelerde okulu tamamlama oranlarında erkekleri geçmiştir, ancak bu oranlar hala %100'ün altındadır. Ülkelerin %54'ü hala cinsiyet eşitliği konusundaki tüm kilit alanlarda yasalara sahip değildir ve kadınlar, verileri bulunan 116 ülkeden sadece 56'sında evrensel emeklilik hakkına sahiptir.

3.Siyasi Temsil:

Kadınlar, parlamentodaki sandalyelerin sadece %26,7'sini, yerel yönetimlerde %35,5'ini elinde bulundurmaktadır. Kadınların işyerindeki yönetim pozisyonlarının ise sadece %28,2'sini işgal ettiği görülmektedir.

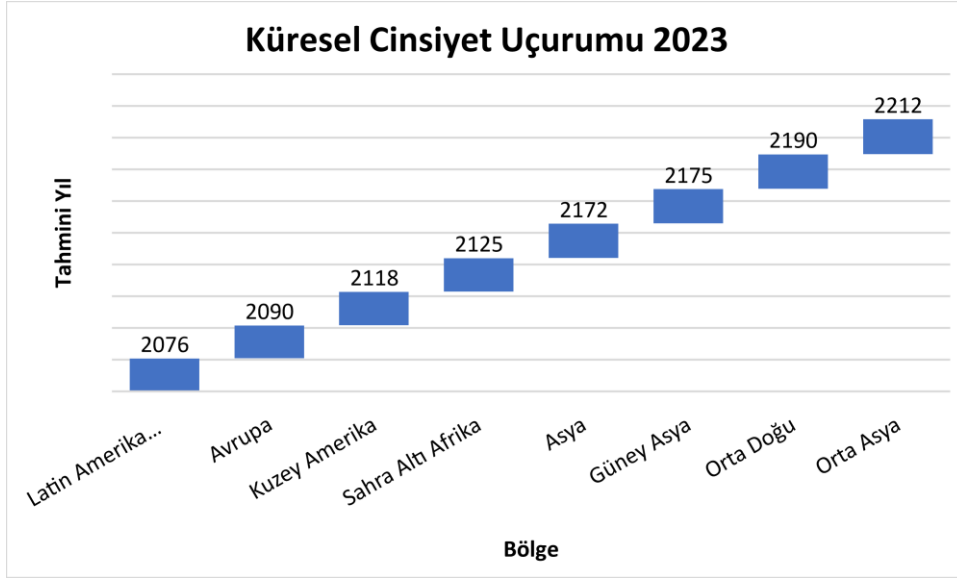
4.Su ve Sanitasyon:

2050 yılına kadar, 380 milyon kadın ve kız çocuğunun yüksek veya hayati su stresi koşullarında yaşaması beklenmektedir. Ayrıca, iklim değişikliği kaynaklı gıda güvencesizliğinin 236 milyon daha fazla kadın ve kız çocuğunu etkileyebileceği öngörülmektedir. Bu durum, dünya genelinde 158 milyon kadın ve kız çocuğunun yoksulluğa itilme riski taşımasına neden olmaktadır. Kadınlar erkeklerden ortalama 5,2 yıl daha uzun yaşamakta ve yaşlı nüfusun daha büyük bir kısmını oluşturmaktadır. 60 yaşındaki bir kadının, ortalama olarak, 22,7 yıl daha yaşaması beklenmekte, bu yılların 16,6'sını sağlıklı geçirmesi öngörülmektedir.

Bu veriler, kadınların ve kız çocuklarının küresel olarak karşılaştığı önemli zorlukları ve eşitsizlikleri vurgulamaktadır. Bu sorunları ele almak için hedeflenmiş müdahaleler, sağlam yasal çerçeveler ve cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için önemli yatırımlar gerekmektedir.

Bu bağlamda, bölgesel farklılıklar ve mevcut ilerleme hızları göz önüne alındığında, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için daha fazla çaba ve kaynak gerekmektedir. Dünya çapında toplumsal cinsiyet eşitliğine ne zaman ulaşacağımızı gösteren bir öngörü, her bölgenin bu konuda kendi içindeki ilerleme hızına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Şekil 1.Küresel Cinsiyet Uçurumu 2023

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu verileri kullanılarak tarafımda oluşturulmuştur. <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/infographics-66115127a8/> (04.04.2024).

Şekil 1, Dünya Ekonomik Forumu'nun "2023 Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu"ndan alınan verileri temel alarak, mevcut ilerleme oranlarıyla çeşitli bölgelerin cinsiyet uçurumunu ne zaman kapatacağını tahmin etmektedir. Buna göre, Latin Amerika ve Karayipler'de 63 yıl, Avrupa'da 67 yıl, Kuzey Amerika'da 95 yıl ve diğer bölgeler için farklı zaman aralıkları göstermektedir. En uzun süre, Doğu Asya ve Pasifik için 189 yıl olarak öngörülmektedir. Bu, her bölgenin cinsiyet eşitliği konusunda karşılaştığı farklı zorlukları ve gelişme hızlarını göstermektedir (World Economic Forum, 2023: <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/gender-gap-women-workforce/>).

Bu veriler, cinsiyet uçurumunun kapanma hızının çeşitli faktörlerden etkilendiğini açıkça göstermektedir. Bunlar, bölgelerin sosyo-ekonomik yapıları, kültürel kalıplar ve siyasi politikalar gibi faktörlerdir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, toplumsal cinsiyet eşitliğini hem bir amaç olarak ele alırken hem de diğer amaçlarla da iç içe geçmiş şekilde değerlendirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir parçasıdır ve tüm amaçlar üzerinde doğrudan veya dolaylı etkiler yaratmaktadır.

1.2.1. Uluslararası Sözleşmelerin Sürdürülebilir Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İlişkisindeki Rolü

Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği, günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu en büyük zorluklardan ikisini temsil ederken; bu iki alan arasındaki etkileşim, küresel gelişim gündeminin temel bir bileşeni haline gelmiştir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında cinsiyet eşitliğinin önemli bir rol oynadığına dair artan bir farkındalık bulunmakta ve uluslararası toplum, bu iki hedefi desteklemek ve teşvik etmek amacıyla çeşitli sözleşmeleri ve girişimleri hayata geçirmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişki, günümüz dünyasının en önemli gerçekliklerinden biridir ve bu bağlamda oluşturulan uluslararası sözleşmeler, her biri insanlığın bu ortak hedeflere ulaşma yolunda attığı adımları temsil etmektedir. Bu adımların anlamını ve önemini daha iyi kavrayabilmek için, kronolojik bir sıra izleyerek her bir belgenin özünü içeren bu sözleşmelerin sıralaması ve vurguladığı temel noktaları şu şekildedir:

- **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi:** 1948 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, uluslararası insan hakları hukukunun temel taşıdır. Bu belge, tüm insanların eşit doğduğunu ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din veya diğer herhangi bir ayırım gözetmeksizin aynı haklara sahip olduğunu ilan eder.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin ilanı, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında uluslararası alanda atılan en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu beyanname, her bireyin doğuştan eşit haklara sahip olduğunu ve bu hakların cinsiyet, ırk veya diğer ayrımcı temeller gözetmeksizin korunması gerektiğini vurgulayarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelini atmıştır. Özellikle Madde 1, 2, 7 ve 23 gibi maddeler, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin her bireyin eşit haklara sahip olduğunu açıkça belirterek, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik güçlü bir hukuki zemin sunar. Bu maddeler;

Madde 1: İnsanların özgür ve eşit doğduklarını, akıl ve vicdana sahip olduklarını ve birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla hareket etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelini oluşturarak, kadın ve erkek arasında doğal bir eşitliğin ve saygının var olduğunu belirtmektedir.

Madde 2: Her birey, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer herhangi bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya başka herhangi bir statüye bakılmaksızın, beyanname ilan edilen tüm hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu madde, cinsiyet ayrımcılığının her formunu reddederek, kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olması gerektiğinin altını çizmektedir.

Madde 7, Herkesin yasa önünde eşit olduğunu ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahip olduğunu belirtir. Bu, kadınların ve erkeklerin hukuki süreçlerde eşit muamele görmesi ve eşit koruma altında olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Madde 23, Çalışma hakkı, işi serbestçe seçme, adaletli ve elverişli çalışma koşulları, işsizliğe karşı korunma ve eşit iş için eşit ücret gibi çalışma hayatında eşitliği savunur. Bu madde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin iş hayatında da sağlanması gerektiğini ve kadınların ekonomik

hayatta erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgular (BM ve TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 1949:206).

- **1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi:** Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966'da kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976'da yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, uluslararası hukukta ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunması ve teşvik edilmesi açısından dönüm noktası niteliğindedir ve bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ekonomik, sosyal ve kültürel hakların evrenselliğini garanti altına almaktadır.

Sözleşmenin 6. maddesi, çalışma hakkının tanınması ve korunması konusunda önemli hükümler içermektedir. Bu maddeye göre, sözleşmeye taraf devletler, her bireyin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği işte çalışarak hayatını kazanma fırsatını tanıma ve bu hakkın korunması için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğünü üstlenmektedir. Bu tedbirler, bireyin temel ekonomik ve siyasal özgürlüklerini koruyan koşullar altında, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini ve tam ve üretken istihdamını destekleyecek politika ve teknikleri içermektedir. Ayrıca, teknik ve mesleki rehberlik ile eğitim programlarının düzenlenmesi, bu hakkın gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahiptir (Şen, 2014:157).

Temel eğitimden sağlık hizmetlerine, uygun yaşam standartlarına kadar geniş bir yelpazedeki haklar, herkes için eşit olarak erişilebilir olmalıdır. Sözleşme, cinsiyet eşitliğinin sosyo-ekonomik kalkınma içinde merkezi bir rol oynadığını kabul eder ve kadınların bu haklardan tam olarak yararlanabilmesi için devletlerin proaktif adımlar atmasını talep etmektedir.

- **Birleşmiş Milletler 1. Dünya Kadın Konferansı:** 1975 yılında Meksika Şehri'nde gerçekleştirilen İlk Kadınlar Dünya Konferansı, BM'nin Kadınlar için On Yıl'ının başlangıcını işaret etmiş ve küresel feminizm içerisinde sosyal demokrat politikaların önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur..

Sırasıyla 1980'de Kopenhag, 1985'te Nairobi ve 1995'te Pekin'de düzenlenen konferanslar, dünya genelindeki kadın hakları mücadelesinde önemli bir evrimi işaret etmiştir. Bu dönemde, bireysel hakların genişletilmesi ve bireylerin güçlendirilmesi, toplumun genelindeki sosyal ve ekonomik gelişmelerin önüne geçmiştir; kadınların iş hayatında ve sosyal alanda varlıklarını güçlendirecek politikalara özel bir vurgu yapılmıştır (Greig ve Flood, 2020:18).

Bu konferans, sağlık, eğitim ve çocuk bakımı gibi temel konulara odaklanarak, kadınların sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmasını hedeflemiştir.

- **Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW):** 1979'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve kadın hakları için uluslararası bir insan hakları belgesi olarak nitelendirilen CEDAW, kadınlara yönelik ayrımcılığı tanımlar ve böyle bir ayrımcılığın sona erdirilmesi için ulusal eylem gündemini belirlemektedir.

CEDAW, eşitlik, ayrımcılık yapmama ve devlet yükümlülüğü olmak üzere üç temel ilke üzerine kuruludur. Bu ilkeler, kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerini, özel ve kamusal alan arasındaki ayrımı ortadan kaldırmayı ve kadınlara yönelik sosyal, adet ve kültürel uygulamaların olumsuz etkilerini tanımayı içermektedir. Kadınlara karşı şiddeti açıkça belirtmese de, CEDAW Komitesi'nin Genel Tavsiyesi 19 ile bu konuyu sözleşmenin kapsamı içine aldığı ve devletlerin kadınlara karşı şiddeti önlemek için olumlu önlemler alması gerektiğini belirttiği ifade edilmiştir (Chowdhury, 2018:4).

CEDAW'ın ilk hazırlandığı zamanlarda, kadına yönelik şiddet daha çok bir sosyal sorun olarak görülmekteydi; ancak zamanla ve özellikle kadın aktivistlerin çabalarıyla bu bakış açısı değişmiştir. 1993'te BM, kadına yönelik şiddeti, cinsiyetler arası güç dengesizliğinin bir yansıması ve kadınları erkeklere göre daha dezavantajlı konuma iten bir sorun olarak tanımlamıştır. Bu gelişmeler, CEDAW Komitesi'ni 1992'de kadına yönelik şiddeti cinsiyete dayalı ayrımcılık

olarak tanımlayan bir tavsiye kabul etmeye yönlendirmiştir. 2017'de ise Komite, kadına yönelik şiddetle ilgili daha kapsamlı bir yaklaşım sunan ve tüm kadınların aynı deneyimlere sahip olmadığını ve kadınlar arasında yaş, etnik köken, kültür, sınıf, cinsel yönelim, engellilik durumu, coğrafi konum gibi birçok farklı faktöre dayalı çeşitlilik olduğunu kabul etmeyi göz önünde bulunduran bir tavsiye daha yayımlamıştır. Bu tavsiyeler, kadına yönelik şiddeti önlemek ve mücadele etmek için devletlerin sorumluluklarını belirginleştirmektedir (Englehart ve Miller, 2014:22-47).

CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi), kadın ve erkek arasında hukuki, fiili ve dönüştürücü eşitliğin sağlanması için uluslararası mekanizma sunmaktadır. Hukuki eşitlik, CEDAW'ın temel taşlarından biridir; sözleşme, kadınlara yönelik ayrımcılığın her formunu tanımlar ve üye devletleri, bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak için gerekli yasal adımları atmaya teşvik etmektedir; ancak CEDAW, yalnızca yasaların ötesine geçerek, fiili eşitliğin de önemini vurgulamaktadır (Toksöz, 2023). Bu, kadınların eğitimden sağlığa, işgücüne katılımdan siyasi temsile kadar her alanda erkeklerle eşit şartlarda yer almasını gerektirmektedir. Sözleşme, dönüştürücü eşitlik kavramını da destekler; cinsiyet temelli ayrımcılığın kökenine inerek, kadınların ve erkeklerin sosyal rollerini ve toplumsal cinsiyet normlarını dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu, kadınların sadece yasal olarak değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik olarak da tam ve eşit katılımcılar olmasını sağlayacak bir toplumsal dönüşümü teşvik etmektedir. CEDAW, bu üç eşitlik kavramını birleştirerek, kadınların insan haklarının küresel olarak tanınması ve korunması için bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, ayrımcılığa karşı koymanın ve cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmenin sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve normların dönüştürülmesiyle mümkün olacağını kabul etmektedir.

Bu sözleşme, cinsiyet eşitliğini ve kadınların her alanda politik, ekonomik, sosyal, kültürel katılımını sağlamak için devletlere somut yükümlülükler getirmektedir. CEDAW'ın önemi,

kadınların yaşamlarının her alanında eşitliğin sağlanması için bir çerçeve sunması ve ayrımcılıkla mücadelenin yanı sıra kadınların güçlendirilmesini de hedeflemesidir.

- **Birleşmiş Milletler Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı:** 1995 yılında düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularında kapsamlı hedefler ve stratejiler sunmaktadır. Bu belge, eşit haklar, fırsatlar ve kaynaklara erişim ile aile sorumluluklarının kadınlar ve erkekler arasında eşit bir şekilde paylaşılması dahil olmak üzere, cinsiyet eşitliğini teşvik eden temel ilkeleri içermektedir. Belge, bu hedeflere ulaşmak için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde somut adımlar önermektedir.

Pekin Konferansı, Birleşmiş Milletler'in kadın güçlendirme ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli adımlar attığı bir dönüm noktasıdır. Konferansta, toplumsal cinsiyet kavramının ileriye taşınması ve geniş çapta kabul görerek ana akıma dahil edilmesi sağlanmıştır. Bu, kadınların global düzeydeki konumlarının yeniden şekillendirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik somut bir eylem planıyla desteklenmiştir. BM'nin bu konuda liderlik etmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde atılan adımların temelini oluşturmuştur (Pietilä,2007:69-79). Bu belge, kadınların insan haklarına tam erişimi, cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi ve kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayatta tam ve eşit katılımı dahil olmak üzere stratejik hedefler belirlemektedir. Pekin Eylem Planı'nın önemi, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik somut eylemleri ve hedefleri belirleyerek, uluslararası toplumu bu hedeflere ulaşmak için harekete geçmeye çağırmasıdır.

- **Birleşmiş Milletler Binyıl Hedefleri:** 6-8 Eylül 2000 yılında BM tarafından düzenlenen Binyıl Zirvesi, dünya liderlerini ve BM bürokratlarını bir araya getirerek uluslararası toplumun karşılaştığı önemli sorunlara yönelik geniş çaplı bir müzakere platformu oluşturmuş ve BM Bin Yıl Bildirgesi kabul edilmiştir (Telli, 2014:315).

BM Bin Yıl Bildirgesi, 21. Yüzyılda tanımladığı temel ilkeler ve yedi ana hedef, uluslararası ilişkilerin ve hukukun temel taşları olarak kabul edilir. Bu bildirge, özgürlük, eşitlik, müsamaha, doğaya saygı ve ortak sorumluluk gibi kavramları merkeze alarak, uluslararası toplumun ortak bir gelecek vizyonu etrafında birleşmesini teşvik eder. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında bu ilkeler ve hedefler, sadece ekonomik büyümenin ötesine geçen, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve iyi yönetişimi de kapsayan kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Binyıl Kalkınma Amaçları (BKA), küresel düzeyde yoksulluğun azaltılması, eğitime evrensel erişim, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, çocuk ölümlerinin ve anne sağlığı ile ilgili risklerin azaltılması, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirliğin teşviki ve küresel ortaklık geliştirilmesi konularını içeren sekiz genel amaç belirlemiştir (Eşkinat, 2016: 268-272). Bu amaçlar, yoksulluk ve açlıkla mücadeleyi, temel eğitim fırsatlarının genişletilmesini, kadın ve erkekler arasında eşitliğin sağlanmasını, çocuk ve anne sağlığının iyileştirilmesini, ölümcül hastalıkların önlenmesi ve tedaviye erişimin artırılmasını, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesini ve nihayetinde kalkınma için global bir ortaklık oluşturmayı amaçlamıştır.

Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin ardından gelen değerlendirmeler, kaydedilen ilerlemelerin yanı sıra devam eden pek çok zorluğu da ortaya koymaktadır. Özellikle emek piyasasına katılım ve gelir dağılımı gibi alanlarda ciddi eşitsizlikler göze çarpmaktadır. Küresel olarak, çalışma hayatında kadınların katılım oranı erkeklere kıyasla daha düşük kalmakta ve kadınların elde ettiği gelir, erkeklerinkine göre önemli ölçüde daha az olmaktadır.

Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin kadınlar ve kız çocukları için belirlediği iyileştirmelerin hedeflenen seviyelere ulaşmadığını ortaya koyan veriler, aşağıda daha detaylı bir şekilde incelenmektedir (Eşkinat, 2016: 274):

- a. Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki sağlık hizmetlerine erişimdeki farklılıkların ve iklim değişikliğinin etkilerinin, özellikle kadınlar ve çocuklar için yarattığı zorlukları net bir şekilde göstermektedir. Kırsal alanlarda beceri sahibi sağlık personeli eşliğinde doğum yapma oranı %56 iken, bu oran kentlerde %87'ye ulaşmaktadır, bu da kırsal alanlarda yaşayan annelerin ve bebeklerin sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sınırlılıklarla karşı karşıya kaldıklarını ve bu durumun yüksek sağlık risklerine yol açtığını ortaya koymaktadır.
- b. Aynı zamanda, kırsal alan nüfusunun %16'sı sağlıklı su kaynaklarına erişememekte, kentsel alanlarda ise bu oran %4'e düşmektedir. Bu, temiz suya erişimin özellikle kırsal alanlardaki kadınlar ve çocuklar için büyük bir sorun olduğunu ve yetersiz beslenme gibi sağlık sorunlarını tetikleyebileceğini belirtmektedir.
- c. İklim değişikliği ve çevresel bozulmalar, küresel karbon emisyonlarının 1990 yılından günümüze %50 oranında artması ve 2010 yılında 5.2 milyon hektarlık ormanlık alanın yok olması gibi faktörlerle daha da kötüleşmektedir. Bu durum, özellikle yoksul topluluklardaki kadınların ve çocukların yaşam koşullarını olumsuz yönde etkilemekte ve onları daha büyük sağlık riskleri ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu veriler, BKH çerçevesinde kadınlar ve kız çocukları için belirlenen hedeflere tam olarak ulaşamadığını ve cinsiyet eşitliği, sağlık, eğitim ve ekonomik katılım gibi alanlarda kadınların karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmek için daha fazla çaba gerektiğini göstermektedir.

Bu durum, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması konularına daha fazla vurgu yapılmasının önemini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması konularındaki vurgusu, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın haklarının korunması konusunda uluslararası bir çerçeve sunan İstanbul Sözleşmesi'nin önemini daha da belirginleştirmektedir.

- **İstanbul Sözleşmesi:** İstanbul Sözleşmesi, kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde atılan adımların somut bir örneği olarak, kadına yönelik şiddeti önleme ve kadın haklarını koruma alanında küresel çabaları destekleyici bir role sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, Sözleşme, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın gerçekleştirilmesi yolunda bir dönüm noktası niteliğindedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 30 Nisan 2002'deki kadınların şiddete karşı korunması önerisi sonrası, ilgili çalışmalar neticesinde oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlanan uluslararası sözleşme metni, 7 Nisan 2011'de onaylanmıştır. 11 Nisan 2011'de İstanbul'daki Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi toplantısında imzalanmaya sunulan İstanbul Sözleşmesi, resmen "Kadınlara Karşı Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele İçin Avrupa Konseyi Anlaşması" adı altında tanımlanmıştır (Ergün, 2021:159).

İstanbul Sözleşmesi'nin, kadına yönelik şiddeti tanımlama biçimi, Birleşmiş Milletler'in Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) tarafından sunulan tanım ile paralellik göstermektedir; fakat İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetin kapsamını genişleterek, psikolojik ve ekonomik şiddeti de özellikle vurgulayarak, kadınların maruz kaldığı şiddetin çok boyutlu doğasını daha detaylı şekilde ele almaktadır. Bu eklemelerle, İstanbul Sözleşmesi, kadınların yaşadığı şiddetin sadece fiziksel ve cinsel boyutlarını değil, aynı zamanda zihinsel ve maddi refahlarını da tehdit eden geniş bir yelpazedeki davranışları tanımakta ve bu sayede şiddetin daha kapsamlı bir anlayışını sunmaktadır.

Sözleşmenin temel amacı, kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesi, kadınların korunması ve şiddet vakalarında failerin adalet önüne çıkarılmasını sağlamaktır. Bu çerçevede, devletlerin şiddeti önleyici politikalar üretmesi, kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığı kaldırarak cinsiyetler arası eşitliği teşvik etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sözleşme, şiddetin özel veya kamusal

alandaki gerçekteşmesi fark etmeksizin, geniş bir koruma sağlar ve toplumsal cinsiyet kavramını merkeze alır. Ayrıca, kadınları her türlü şiddetten korumaya yönelik tedbirlerin alınmasını, uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesini ve kadına yönelik şiddetle mücadelede bütüncül bir yaklaşım benimsenmesini içermektedir.

Ayrıca sözleşmede kadına yönelik şiddetin kadınlar aleyhine bir ayrımcılık biçimi olduğu ve devletlerin insan hakları anlaşmaları kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeme durumunda insan hakları ihlali teşkil edebileceği kabul edilmektedir. Kadınlar ve kız çocuklarının şiddet eylemlerinden etkili bir şekilde korunması ve şiddet faillerinin cezalandırılması için etkili cezai soruşturmalar ve cezai yargılamaların yanı sıra sivil hukuki çözümlerin sağlanmasının gerekliliği vurgulanması bakımından sözleşmenin önemi büyüktür (Jurasz, 2015:4).

Bu gelişmeler doğrultusunda, devletler kadına yönelik şiddeti önlemek için toplumsal cinsiyet rolleri ve ayrımcı tutumlar üzerinde çalışmalar yapma ve bu konuda etkin politikalar geliştirme sorumluluğunu üstlenme konusunda yol gösterici bir rol oynamaktadır.

Bin Yıl Kalkınma Hedefleri ile karşılaştırıldığında, SKA'ların, ülkeler arası ve içindeki eşitsizlikleri gidermeye yönelik açık ve ilişkisel hedefler belirlemesi özellikle önemlidir. Ayrıca, kapsayıcılığın, küresel finans piyasalarının etkin bir şekilde takip edilmesi ve gelişmekte olan ülkelerin küresel karar verme süreçlerindeki temsiliyetinin ve şartlarının iyileştirilmesi yoluyla desteklenmesi, bu hedeflere ulaşmada büyük bir role sahiptir (Joyeeta Gupta, Courtney Vegelin, 2016:442). SKA'lar, uluslararası toplumun ortak bir vizyonu ve eylem planı oluşturarak dünyayı daha sürdürülebilir bir geleceğe taşımayı amaçlamaktadır. Bu amaçlar, daha kapsamlı, daha katılımcı ve daha sürdürülebilir bir yaklaşımı benimsemektedir.

Bu ilkeler ve hedefler, sürdürülebilir kalkınmanın, ekonomik büyümenin yanı sıra, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve etkin yönetişimi de içeren bütüncül bir yaklaşımı temsil ettiğini

göstermektedir. Uluslararası toplum, bu yönlendirici ilkeler doğrultusunda hareket ederek, daha adil, barışçıl ve sürdürülebilir bir dünyanın inşası için önemli adımları temsil etmektedir.

Bu belgeler ve girişimler, cinsiyet eşitliğinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için temel bir ön koşul olduğunu ve kadınların güçlendirilmesi ve korunmasının, daha adil ve sürdürülebilir bir dünya yaratılmasının anahtarı olduğunu vurgulamaktadır.

Uluslararası bu politikalar, sürdürülebilir kalkınma ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki içsel ilişkinin ürünleridir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem yardımcı hem de zorunlu bir unsur olduğu kabul edilmektedir. Bu teorik çerçevenin yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alarak kalkınmayı şekillendiren ve dünya genelinde uygulanan çeşitli politika ve girişimler, bu ilkeyi pratikte de hayata geçirmiştir.

1.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlişkisi: İlgili Hedef ve Göstergeler

Bu bölümde, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği ile doğrudan ilişkili olan ve bu ilişkiyi güçlendiren temel veri noktaları ve göstergeleri ele alınmıştır.

SKA 1: Yoksulluğun Sonlandırılması:

SKA 1: Yoksulluğu Sonlandırma amacı, toplumsal cinsiyet bağlantısını derinlemesine ilgilendirmektedir. Yoksulluk, kadınlar ve kız çocuklarını orantısız ve acımasız bir şekilde etkilemektedir. Eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri, işgücüne katılımı karşılaşılan engeller ve mülkiyet haklarına erişimdeki cinsiyet temelli ayrımcılıklar, kadınların yoksulluk döngüsünden çıkmasını zorlaştırmaktadır.

2030 yılına kadar aşırı yoksulluğun herkes için sona erdirilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefin altındaki göstergeler, yoksulluğun kadınlar ve kız çocukları üzerindeki olumsuz etkilerini dikkate alarak geliştirilmiştir. Buna göre:

“Hedef 1.1 Aşırı Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması:”

“Gösterge 1.1.1: Günde 1,25 doların altında bir gelirle geçinen insanların sayısını azaltma amacı, cinsiyete, yaşa, işteki duruma ve kent-kır ayrımına göre uluslararası yoksulluk sınırının altındaki nüfusun oranını izlemektedir. Kadınlar ve kız çocukları, genellikle bu sınırın altında kalan gruplar arasında orantısız bir şekilde temsil edilmektedir.”

“Hedef 1.2 Yoksulluğun Yarisına İndirilmesi:”

“Gösterge 1.2.1: Cinsiyete ve yaşa göre ulusal yoksulluk sınırının altındaki nüfusun oranı, yoksulluk içinde yaşayan kadın ve kız çocuklarının oranını belirleyerek hedeflemektedir.”

“Gösterge 1.2.2: Ulusal tanımlara göre tüm boyutlarıyla yoksulluk içinde yaşayan tüm yaşlardaki erkek, kadın ve çocukların oranı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesinin önemini vurgulamaktadır.”

“Hedef 1.3 Sosyal Koruma Sistemleri:”

“Gösterge 1.3.1: Sosyal koruma sistemleri/zeminleri tarafından korunan nüfusun oranı, cinsiyete göre ayrılmış olarak çocukları, işsizleri, yaşlıları, engellileri, hamileleri, yeni doğanları, iş kazasında yaralananları, yoksul ve kırılgan durumdakileri kapsar. Bu, kadınlar ve kız çocukları için özel koruma önlemlerinin geliştirilmesini gerektirmektedir.”

“Hedef 1.4 Eşit Erişim ve Haklar:”

“Gösterge 1.4.1: Temel hizmetlere erişim sağlayan hanelerde yaşayan nüfusun oranı, yoksul ve kırılgan durumdaki kadınların bu hizmetlere erişimini artırmayı amaçlamaktadır.”

“Gösterge 1.4.2: Cinsiyete ve tasarruf biçimlerine göre, yasal olarak tanınmış belgelerle toprak üzerinde tasarruf etme hakkı olan ve toprak üzerindeki haklarının güvende olduğunu algılayan toplam yetişkin nüfusun oranı, kadınların mülkiyet haklarına erişimini güçlendirmeyi hedeflemektedir.”

“Hedef 1.5 Dayanıklılık ve Kırılganlıkların Azaltılması:”

“Gösterge 1.5.1: 100.000 kişi başına afetlerden etkilenen, kaybolan ve ölen kişi sayısı, kadınlar ve kız çocuklarının afetlerden korunma düzeyini artırmayı amaçlamaktadır.”

“Gösterge 1.5.2: Afetlerin yol açtığı doğrudan ekonomik kayıpların küresel GSYH'ye oranı, cinsiyet temelli ekonomik etkileri izlemektedir.”

“Gösterge 1.5.3: Ulusal ve yerel düzeyde afet riski azaltma stratejisine sahip ülkelerin oranı, kadınların bu stratejilere dahil edilmesini ve fayda sağlamasını hedeflemektedir.”

“Hedef 1.a Kaynak Yönlendirilmesi:”

“Gösterge 1.a.1: Yoksulluk azaltma programlarına doğrudan kamu tarafından tahsis edilen kaynakların oranıdır.”

“Gösterge 1.a.2: Eğitim, sağlık ve sosyal koruma alanlarındaki hizmetlere ayrılan toplam kamu harcamalarının oranı, kadınlar ve kız çocukları için ayrılan kaynakların izlenmesini içermektedir.”

“Hedef 1.b Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Kalkınma Stratejileri:”

Yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı kalkınma stratejilerinin oluşturulması ve desteklenmesi, kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlendirilmesini hedeflemektedir.

“Gösterge 1.b.1. Kadınların, yoksulların ve savunmasız grupların daha fazla yararlandığı sektörlere yönelik hükümetin sermaye yatırımları ve diğer harcamalarının oranı, bu grupların refahını ve ekonomik durumunu iyileştirmeyi hedefleyen mali politikaların bir göstergesidir.”

“Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde İlerleme: 2023 Toplumsal Cinsiyete Hızlı Bir Bakış”, Raporuna göre, 2030 yılına gelindiğinde, dünya genelindeki kadınların %8'i (tahmini olarak

342 milyon kadın ve kız çocuğu) günde 2,15 ABD Doları altında bir gelirle yaşamak zorunda kalacak. Ayrıca, ülkelerin yalnızca %42'si cinsiyete özel yoksulluk verilerini ayırabilmekte, bu eksiklik ise odaklanmış müdahaleleri zorlaştırmaktadır. Güneydoğu Asya ve Sahra Altı Afrika bölgeleri, dünya genelinde düşük bir gelirle yaşamını sürdürmek zorunda olan insanların çoğuna ev sahipliği yapmaktadır (UN Women, 2023:8). Bu, düşük gelir düzeyleriyle mücadele eden dünya nüfusunun büyük bir kısmının bu iki bölgede yoğunlaştığını göstermekte ve bölgesel yoksulluk sorunlarının derinliğini ve yaygınlığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca Birleşmiş Milletler 2023 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi verilerine göre; yoksullukla mücadelede eğitim gibi faktörlerin önemi vurgulanmaktadır. Özellikle Kamboçya, küresel salgın yılları da dahil olmak üzere, 7,5 yıl içinde (2014-2021/22) yoksulluk oranını %36,7'den %16,6'ya düşürmeyi başarmıştır (UNDP, 2023:15). Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmak için başarılı politikalar uygulamış ve yoksulluğu azaltmada önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu, yoksulluk oranının önemli ölçüde azaltılabileceğini gösteren umut verici bir örnektir. Bununla birlikte, bazı ülkeler bu başarıyı yakalayamamıştır. Veri eksikliği nedeniyle Türkiye için Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi hesaplanamamış ve bu yüzden Türkiye, 2023 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi raporuna dahil edilmemiştir (UNDP, 2023: <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2023-kuresel-cok-boyutlu-yoksulluk-endeksi>).

SKA 2: Açlığın Sonlandırılması:

SKA 2: Açlığı Sonlandırma amacı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir yere sahiptir. Açlık ve gıda güvensizliği, kadınlar ve kız çocukları üzerinde orantısız derecede olumsuz etkiler yaratmaktadır. Tarım sektöründeki cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların üretim süreçlerindeki rollerini ve gıda güvenliğine olan katkılarını ciddi biçimde sınırlamaktadır. Bu yapısal engeller, toplulukların açlıkla mücadeledeki potansiyellerini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Kadınların tarımsal üretimde eşit erişim ve fırsatlara sahip olmamaları, gıda güvenliği hedeflerine ulaşılmasını güçleştirmektedir.

2030'a kadar açlığın sona erdirilmesi ve özellikle yoksullar ve çocuklar da dâhil kırılgan durumda olan kişiler başta olmak üzere herkesin yeterli miktarda besine erişiminin güvence altına alınması hedeflenmektedir. Bu hedefin altındaki göstergeler, açlığın kadınlar ve kız çocukları üzerindeki orantısız etkilerini dikkate alarak geliştirilmiştir. Buna göre:

“Hedef 2.1. 2030 yılına kadar açlığın tamamen ortadan kaldırılması ve özellikle yoksullar, çocuklar ve kırılgan durumda olan diğer bireyler başta olmak üzere herkesin yıl boyunca güvenli, besleyici ve yeterli miktarda gıdaya erişiminin sağlanması hedeflenmektedir.”

“Gösterge 2.1.1: Yetersiz Beslenmenin Yaygınlığı:

Yetersiz beslenmenin yaygınlığına dair veriler, genel olarak nüfusun gıda güvenliği durumunu değerlendirmek için kullanılmaktadır.”

“Gösterge 2.1.2: Gıda Güvensizliği Deneyimi Ölçeği (FIES):

FIES, bireylerin ve hanelerin gıda güvenliği durumlarını ölçen bir anket aracıdır. Bu ölçek, nüfusun orta ya da ciddi düzeydeki gıda güvensizliğinin yaygınlığını değerlendirmeyi sağlamaktadır. Kadınlar ve kız çocukları, özellikle kırsal alanlarda ve yoksul kesimlerde, gıda güvensizliğinden en fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadır.”

“Hedef 2.2 Yetersiz Beslenmenin Tüm Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması”

“Gösterge 2.2.1: 5 Yaş ve Altı Çocuklarda Büyüme Geriliği:

Büyüme geriliği, çocukların fiziksel gelişimlerinin yaşlarına göre geri kalmasıdır. Bu gösterge, Dünya Sağlık Örgütü Çocuk Gelişim Standartları'na göre hesaplanır. Bu gösterge, özellikle kız çocuklarının beslenme ve sağlık durumunu iyileştirmeyi hedeflemektedir.”

“Gösterge 2.2.2: 5 Yaş Altı Çocuklarda Kötü Beslenmenin Yaygınlığı:

Bu gösterge, aşırı zayıflık ve obezite gibi beslenme bozukluklarının yaygınlığını ölçer. Çocukların boya göre ağırlıkları, standart sapmalar kullanılarak değerlendirilmektedir.”

“Hedef 2.3 Küçük Çaplı Gıda Üreticilerinin Gelirlerinin Artırılması”

“Gösterge 2.3.1: İşgücü Başına Üretim Hacmi:

Tarımsal, kırsal ve ormancılık işletme büyüklük sınıflarına göre işgücü başına üretim hacminin ölçülmesi, verimlilik ve üretkenliği anlamak için kullanılmaktadır. Kadın çiftçiler ve kadın işgücü, tarımsal üretimde önemli bir rol oynamaktadır.”

“Gösterge 2.3.2: Küçük Ölçekli Gıda Üreticilerinin Gelirleri:

Cinsiyet ve bölgesel farklılıklara göre küçük ölçekli gıda üreticilerinin ortalama gelirlerinin değerlendirilmesi, gelir dağılımını ve ekonomik durumu izlemek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu gösterge, özellikle kadın üreticilerin ekonomik durumlarını iyileştirme açısından ele alınmalıdır.”

“Hedef 2.4 Sürdürülebilir Gıda Üretimi Sistemleri”

“Gösterge 2.4.1. Verimli ve Sürdürülebilir Tarım Alanları:

Bu gösterge, tarımsal alanların ne kadarının verimli ve sürdürülebilir tarım uygulamaları ile yönetildiğini göstermektedir. Kadınların tarımda sürdürülebilir uygulamalara erişimi ve bu alandaki rolleri vurgulanmalıdır.”

“Hedef 2.5 Genetik Çeşitliliğin Sürdürülmesi”

“Gösterge 2.5.1: Genetik Materyallerin Saklanması:

Gıda ve tarım için saklanan bitki ve hayvan genetik materyallerinin sayısı, biyolojik çeşitliliğin korunması için belirleyici bir göstergedir.”

“Gösterge 2.5.2. Yerel Türlerin Durumu:

Yok olma riski altında olan, olmayan ya da durumu bilinmeyen yerel türlerin oranının belirlenmesi, genetik çeşitliliğin korunması için gereklidir.”

“Hedef 2.a Tarımsal Üretim Kapasitesinin Artırılması”

“Gösterge 2.a.1: Tarım Oryantasyon Endeksi:

Kamu harcamalarının tarıma yöneliminin ölçülmesi, tarım sektörüne yapılan yatırımların izlenmesi için kullanılmaktadır.”

“Gösterge 2.a.2. Tarım Sektörüne Toplam Resmi Transferler:

Tarım sektörüne yapılan resmi kalkınma yardımları ve diğer resmi transferlerin toplamı, uluslararası işbirliğinin gücünü ve etkisini göstermektedir. Kadın çiftçilerin ve kız çocuklarının tarımsal eğitim ve destek programlarına erişimi artırılmalıdır.”

“Hedef 2.b Tarımsal İhracat Sübvansiyonlarının Ortadan Kaldırılması”

“Gösterge: 2.b.1. Üretici Destek Tahmini:

Tarımsal ihracat sübvansiyonlarının ve diğer mali desteklerin üreticilere etkisini değerlendirmek için kullanılmaktadır.”

“Gösterge: 2.b.2. Tarımsal İhracat Sübvansiyonları:

Bu sübvansiyonların miktarı ve türleri, tarım piyasalarındaki ticari kısıtlamaların ve aksaklıkların düzeltilmesi için izlenmektedir.”

“Hedef 2.c. Gıda Piyasalarının Etkin İşlemesi”

“Gösterge: 2.c.1. Gıda Fiyatları Anomalileri

Gıda fiyatlarındaki aşırı değişkenliği sınırlandırmak için gıda rezervleri ve piyasa bilgilerine erişimin kolaylaştırılması hedeflenmektedir. Kadınlar ve kız çocukları, gıda fiyatlarındaki

dalgalanmalardan en çok etkilenen gruplar arasındadır ve bu nedenle piyasa bilgilerinin erişimi ve gıda güvenliğinin sağlanması açısından önemlidir.”

2022 yılında, her dört kadından ve erkekten biri ciddi düzeyde gıda güvensizliği yaşamıştır. Kadınlar ve erkekler arasındaki gıda güvensizliği farkı azalmış olmasına rağmen, devam eden krizler bu ilerlemeyi tehlikeye atabilmektedir. Mevcut eğilimler devam ederse, 2030 yılına kadar kadınların ve kız çocuklarının yaklaşık %23,5'i gıda güvensizliği yaşayabilir. Tarım sektöründeki cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların açlıkla karşı karşıya kalma riskini artırmaktadır (UN Women, 2023:9). Kadın çiftçilerin kaynaklara erişimindeki eşitsizlikler, verimlilik ve küresel GSYİH üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bu durumun iyileştirilmesi, hem gıda güvensizliğini azaltabilmekte hem de ekonomik büyümeyi önemli ölçüde teşvik edebilmektedir.

SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam:

SKA 3, sağlıklı bireylerin ve refahın teşvik edilmesini amaçlamakta olup, toplumsal cinsiyet eşitliği ile doğrudan ilişkilidir. Kadınlar ve kız çocukları, sağlık hizmetlerine erişimde ve sağlık sonuçlarında cinsiyet temelli eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Anne sağlığı, cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim ve cinsiyete dayalı şiddetin etkileri, kadınların genel sağlık durumunu ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. SKA 3, bu eşitsizliklerin giderilmesine yönelik politikalar ve programlar geliştirmeyi ve uygulamayı teşvik etmektedir.

2030 yılına kadar herkesin sağlıklı bir yaşam sürmesini ve her yaşta refahın teşvik edilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç, özellikle yoksullar, çocuklar ve kırılgan durumda olan diğer gruplar başta olmak üzere herkesin sağlık hizmetlerine erişiminin güvence altına alınmasını içermektedir ve bu amaçla ilgili göstergeler yalnızca sağlığın kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri vurgulanmıştır. Buna göre:

“Hedef 3.1 Anne Sağlığı”

“Gösterge 3.1.1: Anne Ölüm Oranı:

2030'a kadar küresel anne ölüm oranının her 100.000 doğumda 70'in altına indirilmesi hedeflenmektedir. Bu gösterge, kadınların sağlık hizmetlerine erişimindeki eşitsizliklerin azaltılmasına odaklanmaktadır.”

“Gösterge 3.1.2: Uzman Sağlık Personeli Katılımıyla Yaptırılan Doğumlar:

Anne ölümlerinin azaltılması için doğumların uzman sağlık personeli tarafından gerçekleştirilmesi önemlidir.”

“Hedef 3.2 Yenidoğan ve Çocuk Sağlığı”

“Gösterge 3.2.1: 5 Yaş Altı Ölüm Hızı:

Bütün ülkelerde yenidoğan ve 5 yaş altı çocuk ölümlerinin azaltılması, kız çocuklarının da sağlıklı büyümesi ve gelişmesi açısından büyük öneme sahiptir.”

“Gösterge 3.2.2: Neonatal Ölüm Hızı:

Yenidoğan ölümlerinin azaltılması, anne ve bebek sağlığına yönelik iyileştirmeleri kapsar.”

“Hedef 3.3 Bulaşıcı Hastalıklar”

“Gösterge 3.3.1: HIV Enfeksiyonu:

Cinsiyet, yaş ve önemli gruplara göre HIV enfeksiyonuna yeni yakalananların sayısını göstermektedir. Bu gösterge, kadınlar ve kız çocukları üzerindeki olumsuz etkilerini yansıtmaktadır.”

“Hedef 3.4 Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar”

“Gösterge 3.4.1: Erken Ölüm Oranları:

Bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan erken ölümlerin üçte bir oranında azaltılması hedeflenmektedir. Kadınlar ve kız çocuklarının bu hastalıklardan korunması oldukça önemlidir.”

Gösterge 3.4.2. İntihar Ölüm Hızı:

Akıl ve ruh sağlığının geliştirilmesi, özellikle genç kızlar arasında intihar oranlarının azaltılması açısından önemlidir.

“Hedef 3.5 Madde Bağımlılığı”

“Gösterge 3.5.1. Madde Kullanımı Tedavi Kapsamı:

Uyuşturucu madde kullanımı ve alkol bağımlılığının önlenmesi ve tedavisi, kadınlar ve kız çocukları (kırılgan grup) için sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi açısından önemlidir.”

“Hedef 3.7 Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı”

“Gösterge 3.7.1. Aile Planlaması:

Modern yöntemlerle aile planlaması ihtiyacını karşılayabilen üreme çağındaki (15-49 yaş) kadınların oranı, kadınların cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimini vurgulamaktadır.”

“Gösterge 3.7.2. Adölesan Doğurganlık Hızı:

10-14 yaş ve 15-19 yaş gruplarındaki adölesan doğurganlık hızı, genç kızların üreme sağlığı hizmetlerine erişimini ve erken gebeliklerin önlenmesini hedeflemektedir.”

“Hedef 3.8 Evrensel Sağlık Güvencesi”

“Gösterge 3.8.1: Temel Sağlık Hizmetleri Kapsamı:

Temel sağlık hizmetlerinin kapsamı, özellikle dezavantajlı gruplar arasında kadınların ve kız çocuklarının sağlık hizmetlerine erişimini içermektedir.”

“Hedef 3.9 Çevresel Sağlık”

“Gösterge 3.9.1: Hava Kirliliği Ölüm Oranı:

Hanehalkı ve çevresel hava kirliliğine bağlı ölümler, kadınlar ve kız çocuklarının maruz kaldığı sağlık risklerini azaltması açısından önemlidir.”

2000 ile 2020 yılları arasında, dünya genelinde anne ölümleri üçte bir oranında azalmıştır; ancak 2015'ten itibaren bu ilerleme duraklamıştır. Anne ölümlerinin çoğunluğu Sahra Altı Afrika ve Orta ile Güney Asya'da yoğunlaşmaktadır. Sosyoekonomik eşitsizlikler, özellikle en yoksul kadınların nitelikli sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi farklılıklar oluşturmaktadır. Nepal gibi ülkeler, sağlık sistemlerini güçlendirip kaliteli bakım sunarak anne ölümlerini kayda değer ölçüde azaltmayı başarmıştır (UN Women,2023:10). Bu başarılar, evrensel sağlık hizmeti kapsamını genişletme ve bakım kalitesindeki boşlukları kapatma ihtiyacını vurgulamaktadır.

SKA 4: Nitelikli Eğitim:

SKA 4, nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek amacıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği ile doğrudan ilgilidir. Kız çocuklarının eğitime erişimindeki engeller ve eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önemi bu hedefin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Eşit eğitim fırsatlarının sağlanması, kadınların ekonomik ve sosyal yaşamda güçlenmelerine olanak tanımaktadır.

Amaç, 2030 yılına kadar herkesin eğitime erişimini sağlamak ve özellikle yoksullar, çocuklar ve kırılgan durumda olan diğer gruplar başta olmak üzere eğitim hizmetlerine erişimin güvence altına alınmasını içermektedir. Bu amaçla yalnızca aşağıdaki göstergeler, eğitimin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Buna göre:

“Hedef 4.1. 2030'a Kadar Ücretsiz ve Kaliteli Eğitim”

“*Gösterge 4.1.1: 2/3 sınıflarında; ilkokul sonunda; ve alt düzey ortaokulun sonunda okuma ve matematikte yeterlilik düzeyine sahip cinsiyet ayrımında çocukların ve gençlerin oranıdır. Bu gösterge, kız ve erkek çocuklarının okuma ve matematikte yeterlilik düzeylerine cinsiyet ayrımında dikkat ederek, kız çocuklarının eğitimdeki başarısını izlemeyi amaçlamaktadır.*”

“*Hedef 4.2. 2030'a Kadar Okul Öncesi Eğitim*”

“*Gösterge 4.2.1: Cinsiyete göre gelişimsel olarak sağlık, öğrenme ve psikososyal iyi olma hali yolunda olan 5 yaş altı çocukların oranıdır: Bu gösterge, kız çocuklarının okul öncesi eğitimde sağlıklı gelişimlerini ve öğrenme kapasitelerini değerlendirmede kullanılabilir.*”

“*Gösterge 4.2.2: Cinsiyete göre planlanan öğrenmeye katılım oranı (ilkokula başlamadan bir yıl önce). Kız çocuklarının ilkokul öncesi eğitime katılım oranlarının belirlenmesi, erken yaşta eğitime erişimlerinin güvence altına alınması açısından büyük önem taşımaktadır.*”

“*Hedef 4.3. 2030'a Kadar Yüksek Öğretime Erişim*”

“*Gösterge 4.3.1: Cinsiyete göre son 12 ay içinde gençlerin ve yetişkinlerin örgün ve yaygın eğitim ve öğretime katılma oranıdır. Kadınların ve kız çocuklarının yüksek öğretim ve mesleki eğitim programlarına eşit erişimlerini izlemeyi amaçlamaktadır.*”

“*Hedef 4.5. 2030'a Kadar Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliklerinin Ortadan Kaldırılması*”

“*Gösterge 4.5.1: Çeşitli eğitim göstergelerinin farklı demografik ve sosyoekonomik gruplar arasında nasıl dağıldığını ölçmek için kullanılacak endekslerin önemini vurgulamaktadır. Bu gösterge, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmak için cinsiyet, bölge ve sosyo-ekonomik durum gibi farklı kategorilere göre eğitim göstergelerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.*”

“*Hedef 4.6. 2030'a Kadar Okuryazarlık ve Matematiksel Becerilerin Güvence Altına Alınması*”

“*Gösterge 4.6.1:* Cinsiyete göre ayrılmış olarak okuryazarlık ve matematik becerilerinde belirli bir yeterlilik düzeyine sahip olan belirli yaş gruplarındaki bireylerin oranıdır. Bu gösterge, kadınların ve kız çocuklarının okuryazarlık ve temel matematik becerilerini değerlendirerek eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemlidir.”

“*Hedef 4.7. 2030'a Kadar Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim*”

“*Gösterge 4.7.1:* Küresel vatandaşlık eğitiminin ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için eğitimin; ulusal eğitim stratejilerine müfredata, öğretmen eğitimine ve öğrenci değerlendirme süreçlerine entegre edilmesidir. Bu gösterge, eğitim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları konularının dahil edilmesini sağlayarak, kız çocuklarının eğitimde eşit fırsatlar elde etmesini teşvik etmektedir.”

“*Hedef 4.a. Eğitimde Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Ortamların Oluşturulması*”

“*Gösterge 4.a.1:* Elektrik; eğitim için internet; eğitim amaçlı bilgisayar; engelli öğrencilere uygun altyapı ve materyaller; temel içme suyu; ayrı ve cinsiyete göre düzenlenmiş temel sağlık koruma olanakları ve temel el yıkama olanakları erişimi olan okulların oranıdır. Bu gösterge, kız çocuklarının güvenli ve hijyenik eğitim ortamlarına erişimini sağlayarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemektedir.”

Kız ve erkek çocuklarının eğitime erişimi artmış olmasına rağmen, özellikle çatışma bölgelerinde birçok kız çocuğu eğitime başlayamamakta veya eğitimini tamamlayamamaktadır. 2021 yılı itibarıyla, Afganistan'da 12 yaşın üzerindeki 1,1 milyon kız çocuğu artık okula gidememektedir. 2023 yılında, dünya genelinde 129 milyon kız çocuğu ve genç kadın eğitim dışında kalabilir (UN Women, 2023:11). Bu veriler, eğitimde cinsiyet eşitliği konusundaki ilerlemelere rağmen, çatışma bölgelerinin ve istikrarsızlık durumlarının kız çocukları üzerinde ciddi olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. 129 milyon kız çocuğu ve genç kadının eğitim

dışında kalabileceği öngörüsü, eğitimde cinsiyet eşitliğine yönelik daha kapsamlı ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:

SKA 5, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanması ve tüm kadınlar ile kız çocuklarının güçlenmesini sağlamak amacıyla taşımaktadır. Bu amaç, cinsiyet temelli ayrımcılığı tamamen yok ederek kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi hayatta tam ve eşit katılımını güvence altına almayı amaçlamaktadır. SKA 5, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için büyük önem taşıyan çeşitli alanlara ışık tutmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki göstergeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Buna göre:

“Hedef 5.1. Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması”

“Gösterge 5.1.1: Cinsiyete dayalı ayrımcılığı önleme ve eşitliği teşvik eden yasal çerçevelerin varlığı ve uygulanması. Bu yasal çerçeveler, kadınların ve kız çocuklarının toplumsal hayatta eşit haklara sahip olmalarını güvence altına alarak, cinsiyet temelli ayrımcılığı ortadan kaldırmak için gereklidir.”

“Hedef 5.2. Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddetin Sonlandırılması”

“Gösterge 5.2.1: Şiddet türüne ve yaşa göre, son 12 ay içinde mevcut veya eski partneri tarafından fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete maruz kalan 15 yaş ve üzerindeki kadın ve kız çocuklarının oranıdır. Bu gösterge, cinsiyete dayalı şiddetin yaygınlığını ve kadınların güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri belirlemeye yardımcı olmaktadır.”

“Gösterge 5.2.2: Yaş ve olayın gerçekleştiği yere göre, son 12 ay içinde partneri olmayan bir kişi tarafından cinsel şiddete maruz kalan 15 yaş ve üzerindeki kadın ve kız çocuklarının

oranıdır. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddetin önlenmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.”

“Hedef 5.3. Zararlı Uygulamaların Sona Erdirilmesi”

“Gösterge 5.3.1: 15 yaşından önce ve 18 yaşından önce evlenmiş veya bir birliktelik yaşamış 20-24 yaş grubundaki kadınların oranıdır. Erken evlilik ve zorla evliliklerin sona erdirilmesi açısından önemlidir.”

“Gösterge 5.3.2: Yaşa göre, kadın sünneti geçirmiş 15-49 yaş arası kadınların oranıdır. Kadın sünneti gibi zararlı uygulamaların sona erdirilmesi, kadınların fiziksel ve psikolojik sağlığını korumaya yöneliktir.”

“Hedef 5.4. Ücretsiz Bakım ve Ev İşlerinin Tanınması”

“Gösterge 5.4.1: Cinsiyet, yaş ve yere göre ücretsiz ev işleri ve bakım hizmetlerine harcanan zamanın oranıdır. Ücretsiz bakım ve ev işlerinin tanınması ve değer biçilmesi, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımını artırmaya yöneliktir.”

“Hedef 5.5. Kadınların Karar Alma Süreçlerine Katılımı”

“Gösterge 5.5.1: Yerel yönetimlerde ve ulusal parlamentolarda kadınların temsil oranıdır. Kadınların karar alma mekanizmalarında temsil edilmesi ve kadınların seslerinin duyulması açısından önemlidir.”

“Gösterge 5.5.2: Yöneticilik pozisyonlarında bulunan kadınların oranıdır. Kadınların liderlik pozisyonlarında bulunması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin iş dünyasında sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.”

“Hedef 5.6. Cinsel ve Üreme Sağlığı Haklarının Sağlanması”

“*Gösterge 5.6.1:* Gebelik önleyici yöntemleri kullanma ve cinsel ilişkiler ile üreme sağlığı konularında kendi kararlarını verebilen 15-49 yaş arası kadınların oranıdır. Kadınların cinsel ve üreme sağlığı konularında kendi kararlarını verebilmesi, onların beden bütünlüğü ve sağlığı üzerinde tam kontrol sahibi olmaları açısından önemlidir.”

“*Gösterge 5.6.2:* 15-49 yaş arası kadınların cinsel ve üreme sağlığı konularında bilgi ve eğitime erişimini yasalarla güvence altına alan ülkelerin sayısıdır. Bu yasal güvenceler, kadınların sağlık hizmetlerine erişimini ve cinsel sağlık eğitimini artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşmasına katkı sağlamaktadır.”

“*Hedef 5.a. Kadınların Ekonomik Kaynaklara Erişimi*”

“*Gösterge 5.a.1:* Cinsiyet ayrımında, tarımsal araziler üzerinde mülkiyet veya güvence altına alınmış haklara sahip toplam tarımsal nüfus oranı ve tarımsal arazi sahipleri veya hak sahipleri arasında kadınların oranıdır. Kadınların ekonomik kaynaklara ve mülkiyet haklarına erişimi, onların ekonomik bağımsızlığını ve güçlenmesini teşvik etmektedir.”

“*Gösterge 5.a.2:* Toprak sahipliği veya kontrolünde kadınların eşit haklarını garanti eden yasal çerçevelere sahip ülkelerin oranıdır. Bu yasal çerçeveler, kadınların mülkiyet haklarını koruyarak ekonomik eşitliği sağlamaya yardımcı olmaktadır.”

“*Hedef 5.b. Kadınların Güçlenmesi İçin Teknolojinin Kullanımı*”

“*Gösterge 5.b.1:* Cinsiyete göre cep telefonu sahipliği oranıdır. Kadınların bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi, onların bilgiye ve ekonomik fırsatlara erişimini artırarak güçlenmelerine katkıda bulunmaktadır.”

“*Hedef 5.c. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Politikaların Güçlendirilmesi*”

“*Gösterge 5.c.1:* Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için kamu bütçeleri ayıran ve izleme sistemleri bulunan ülkelerin oranıdır. Bu politikalar ve bütçeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sistematik olarak izlenmesini ve desteklenmesini sağlamaktadır.”

Cinsiyet temelli ayrımcılık, insan hakları ihlali ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki engellerden biridir. Bu tür ayrımcılık, kadınların eğitim, iş hayatı, sağlık ve diğer alanlarda karşılaştığı zorlukları artırmaktadır. Kadına yönelik şiddet gibi sorunlar da genellikle cinsiyet temelli ayrımcılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, cinsiyet eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele, sadece bireysel haklar açısından değil, toplumsal refah ve adalet açısından da önemlidir.

SKA 6: Temiz Su ve Sanitasyon:

Kadınlar ve kız çocukları, temiz suya ve uygun sanitasyon hizmetlerine erişimde ciddi engellerle karşı karşıya kalmakta olup, bu durum onların eğitim, sağlık ve genel refahını doğrudan etkilemektedir. Su toplama sorumluluğu genellikle kadınlara düşmekte ve bu da onları cinsiyete dayalı şiddet riskine daha fazla maruz bırakmaktadır. Bu bağlamda, temiz su ve sanitasyon hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki göstergeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini öne çıkarmaktadır. Buna göre:

“*Hedef 6.1. 2030'a Kadar Herkesin Güvenilir ve Erişilebilir İçme Suyuna Erişiminin Sağlanması*”

“*Gösterge 6.1.1:* Güvenli ve yönetimi düzgün içme suyu hizmetlerinden yararlanan nüfus oranıdır. Kadınların ve kız çocuklarının sağlık ve refahını artırmak için temiz içme suyuna eşit erişim sağlanması açısından önemlidir.”

“Hedef 6.2. 2030'a Kadar Herkesin Temizlik ve Sıhhi Koşullara Erişiminin Sağlanması”

“Gösterge 6.2.1: Sabun ve su ile el yıkama imkanı dahil olmak üzere güvenilir şekilde yönetilen atıksu ve kanalizasyon hizmetlerini kullanan nüfusun oranıdır. Kadınların ve kız çocuklarının özel hijyen ihtiyaçlarına dikkat ederek temizlik ve sanitasyon hizmetlerine erişimin sağlanması açısından önemlidir.”

“Hedef 6.4. 2030'a Kadar Su Kullanım Verimliliğinin Artırılması”

“Gösterge 6.4.1: Zaman içinde su kullanım verimliliğindeki değişimdir. Su kaynaklarının etkin kullanımını, kadınların su toplama yükünü azaltması açısından önemlidir.”

“Hedef 6.5. 2030'a Kadar Bütünleşik Su Kaynakları Yönetiminin Uygulanması”

“Gösterge 6.5.1: Entegre su kaynakları yönetimi uygulamasının derecesi (0-100)dir. Entegre su yönetimi, suyun adil dağılımını ve herkes için erişilebilir olmasını sağlaması açısından önemlidir.”

“Hedef 6.a. Gelişmekte Olan Ülkelere Su ve Sanitasyon Konularında Destek Sağlanması”

“Gösterge 6.a.1: Devlet koordinasyonundaki harcama planının bir parçası olan su ve atıksu hizmetleri ile ilgili resmi kalkınma yardımının miktarıdır. Su ve sanitasyon projelerine sağlanan uluslararası destek, kadınların ve kız çocuklarının yaşam koşullarını iyileştirerek toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmaktadır.”

“Hedef 6.b. Yerel Halkların Su ve Sanitasyon Yönetimine Katılımının Desteklenmesi”

“Gösterge 6.b.1: Su ve atıksu hizmetlerinin yönetilmesinde yerel toplulukların katılımı için kurulu ve operasyonel politika ve prosedürleri olan yerel yönetim birimlerinin oranıdır. Kadınların ve kız çocuklarının yerel su yönetimi süreçlerine dahil edilmesi, onların ihtiyaçlarının daha iyi karşılanmasını sağlamaktadır.”

UNICEF ve DSÖ'nün yayımladığı rapora göre, dünya genelinde su ve sanitasyon krizinden en fazla etkilenen kesim kadınlar ve kız çocuklarıdır. "2000-2022 Yılları Arasında Hanelerde Su, Sanitasyon ve Hijyen (WASH) Alanında Kaydedilen İlerleme: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bir Değerlendirme" başlıklı rapor, WASH konusundaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine odaklanan ayrıntılı bir belge olma özelliği taşımaktadır. Raporda yer alan çarpıcı veriler şu şekildedir (UNICEF, WHO (2020-2022)):

Her 10 haneden 7'sinde su getirme sorumluluğu kadınlara ve 15 yaşından büyük kız çocuklarına aitken, sadece 3'ünde erkekler ve erkek çocukları bu sorumluluğu üstlenmektedir. Bu durum, kadınların ve kız çocuklarının eğitim, iş ve eğlence gibi diğer faaliyetlere daha az zaman ayırmasına ve hijyenik olmayan koşullardan daha fazla etkilenmeleri ve fiziksel tehlikelerle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Raporda ayrıca, yarım milyardan fazla insanın sanitasyon imkanlarını diğer hanelerle paylaştığı ve bu durumun kadınların ve kız çocuklarının mahremiyetini ve güvenliğini tehlikeye attığı belirtilmektedir. Ayrıca, su ve sanitasyon imkanlarının yetersiz olması, kadınların ve kız çocuklarının sağlık risklerini artırıp ve menstrüasyon dönemlerini güvenli ve mahrem bir şekilde geçirmelerini zorlaştırmaktadır.

Raporda, su ve sanitasyon hizmetlerine erişimde bazı ilerlemeler kaydedildiği, ancak 2030 yılına kadar daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için su ve sanitasyon programlarına daha fazla odaklanılması gerektiği ve bu programların kadınların ve kız çocuklarının özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olması gerektiği vurgulanmaktadır.

SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji:

Kadınların temiz enerjiye erişimlerinin kısıtlı olması, onların sağlık, eğitim ve ekonomik fırsatlar açısından daha fazla dezavantajlı duruma düşmelerine neden olmaktadır. Kadınların

enerji sektörüne daha fazla dahil edilmesi ve temiz enerjiye erişimlerinin artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek ve enerji sektöründe sürdürülebilir ve kapsayıcı gelişmeyi destekleyecektir.

2030 yılına kadar uygun fiyatlı, güvenilir ve modern enerji hizmetlerine herkes için evrensel erişimin sağlanması hedeflenmektedir. Bu hedefin göstergeleri, enerji hizmetlerine erişimin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki olumlu etkilerini dikkate alarak geliştirilmiştir. Buna göre:

“Hedef 7.1. 2030'a Kadar Uygun Maliyetli, Güvenilir ve Modern Enerji Hizmetlerine Evrensel Erişimin Sağlanması”

“Gösterge 7.1.1: Elektrik erişimine sahip nüfusun oranı.”

“Gösterge 7.1.2. Isınma, aydınlatma ve yemek pişirme için temiz yakıt ve teknolojiyi kullanan nüfusun oranıdır. “

Temiz enerjiye erişim, kadınların ve kız çocuklarının sağlığı ve güvenliği için çok önemlidir. Temiz enerji kullanımı, ev içi hava kirliliğini azaltarak sağlık risklerini minimize eder ve kadınların daha sağlıklı yaşam koşullarına sahip olmasına katkıda bulunmaktadır.

“Hedef 7.2. 2030'a Kadar Yenilenebilir Enerjinin Küresel Enerji Portföyündeki Payının Artırılması”

“Gösterge 7.2.1: Toplam nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin payıdır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, kadınların ekonomik fırsatlarını genişleterek ve enerji sektöründe istihdam olanaklarını artırmasına yardımcı olabilmektedir.”

“Hedef 7.3. 2030'a Kadar Küresel Enerji Verimliliği İlerleme Oranının İki Katına Çıkarılması”

“Gösterge 7.3.1: Ekonominin enerji yoğunluğudur. “

“Hedef 7.a. 2030'a Kadar Temiz Enerji Araştırmaları ve Teknolojilerine Erişimin Artırılması”

“Gösterge 7.a.1: 2020 itibariyle 100 milyar dolarlık ödenebilir taahhüt doğrultusunda (gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını ele almak için BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf ülkelerce üstlenilen) her yıl için seferber edilen ABD doları miktarıdır. Temiz enerji araştırma ve teknolojilerine yapılan yatırımlar, kadınların enerji sektöründe daha fazla rol almasını teşvik etmesinde rol oynamaktadır.”

Birçok toplumda, enerji sektörü gibi teknik alanlar genellikle erkeklerle ilişkilendirilir ve toplumsal cinsiyet normları, kadınların bu sektöre ilgi göstermesini veya bu alanda kariyer yapmasını engelleyebilmektedir. Bazı ülkelerde kadınlar, eğitim ve iş fırsatlarındaki eşitsizlikler nedeniyle sektöre giriş sağlamada zorluklar yaşayabilir, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kadınlar genellikle ev işleri ve bakım gibi geleneksel rolleri üstlenirken, bu durum da enerji sektöründe çalışma fırsatlarını sınırlayabilmektedir. Ayrıca iş yeri kültürü ve cinsiyet ayrımcılığı gibi faktörler, enerji sektöründe kadınların katılımını engelleyebilir ve çalışma ortamlarında dezavantajlı konuma düşmelerine neden olabilmektedir.

SKA 8: İnsana Yakısr İş ve Ekonomik Büyüme:

SKA8'in, toplumsal cinsiyet boyutu kadınların ekonomik katılımındaki bariyerleri, ücret eşitsizliklerini ve insana yakısr iş fırsatlarının cinsiyete göre düzenlenmesini kapsamaktadır. Bu anlamda, kadınların işgücüne eşit katılımının sağlanması, adil ücretlendirme ve kaliteli iş koşullarının temin edilmesi, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Bu amaç, ekonomik büyüme ve istihdam olanaklarının herkes için adil ve erişilebilir kılınmasını teşvik ederken, cinsiyet eşitliğinin ve kadınların ekonomik güçlenmesinin önemini vurgulamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki göstergeler, toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmiştir.

Buna göre:

“Hedef 8.1. 2030'a Kadar Kişi Başına Düşen Gelir Artışının Sürdürülmesi”

“*Gösterge 8.1.1.* Kişi başına düşen reel GSYH yıllık büyüme hızıdır. Gelir artışının sağlanması, kadınların ekonomik güçlenmesini teşvik etmesi yönünden önemlidir.”

“*Hedef 8.2. Ekonomik Verimliliğin Artırılması*”

“*Gösterge 8.2.1.* Çalışan kişi başına reel GSYH yıllık büyüme hızıdır. Ekonomik verimliliğin artırılması, kadınların daha fazla istihdam edilmesini ve işgücüne katkılarının artmasını sağlaması açısından önemlidir.”

“*Hedef 8.3. Üretim Faaliyetlerinin ve Girişimciliğin Desteklenmesi*”

“*Gösterge 8.3.1.* Cinsiyete göre tarım dışı sektörde herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayanların istihdam oranıdır. Kadınların kayıt dışı ekonomiden çıkarılarak sosyal güvenlik haklarına erişiminin sağlanması, ekonomik güvenlik ve refahını artırmaktadır.”

“*Hedef 8.4. Tüketim ve Üretimde Kaynak Verimliliğinin Artırılması*”

“*Gösterge 8.4.1.* Madde ayak izi, kişi başına düşen madde ayak izi ve GSYH başına madde ayak izidir. Sürdürülebilir tüketim ve üretim, kadınların çevresel etkilerden daha az zarar görmesini ve daha sağlıklı yaşam koşullarına sahip olmasını sağlamaktadır.”

“*Hedef 8.5. Tam ve Üretken İstihdam ile Eşit İşe Eşit Ücret Sağlanması*”

“*Gösterge 8.5.1.* Meslek, yaş ve engelli kişilere göre, kadın ve erkek çalışanların saatlik ortalama kazançlarıdır.”

“*Gösterge 8.5.2:* Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre işsizlik oranıdır.”

Eşit işe eşit ücret ilkesi, kadınların ekonomik eşitliğini sağlayarak cinsiyet arasındaki uçurumu daraltmada rol oynamaktadır.

“*Hedef 8.6. Gençlerin İşsizlik Oranının Azaltılması*”

“Gösterge 8.6.1. İstihdamda, eğitim ve öğretim sisteminde yer almayan gençlerin oranı (15-24 yaş).

Genç kadınların eğitim ve istihdama katılımını artırmak, onların ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmektedir.”

“Hedef 8.7. Zorla Çalıştırma ve Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi”

“Gösterge 8.7.1. Cinsiyet ve yaşa göre 5-17 yaş arası çalışan çocukların sayısı ve oranıdır.

Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması, özellikle kız çocuklarının eğitim ve gelişim olanaklarını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemektedir.”

“Hedef 8.8. Çalışanların Haklarının Korunması ve Güvenli Çalışma Ortamları Sağlanması”

“Gösterge 8.8.1. Cinsiyet ve göçmen durumuna göre, ölümcül ve ölümcül olmayan iş kazalarının sıklık oranlarıdır. “

“Gösterge 8.8.2. Cinsiyet ve göçmenlik statüsüne göre, Uluslararası Çalışma Örgütü metin kaynakları ve ulusal mevzuata dayalı olarak çalışma hakları mevzuatının uyumlulaştırılmasındaki artıştır.”

Kadın işçilerin haklarının korunması ve güvenli çalışma koşullarının sağlanması, işyerinde cinsiyet temelli ayrımcılığı engellemektedir.

“Hedef 8.9. Sürdürülebilir Turizmin Teşvik Edilmesi”

“Gösterge 8.9.1. Turizmin toplam GSYH ve büyüme hızının bir oranı olarak GSYH'ya etkisidir.”

“Gösterge 8.9.2. Cinsiyete göre, toplam istihdamın ve istihdam büyüme hızının bir oranı olarak turizm sektörlerindeki iş sayısıdır.”

Turizm sektöründe kadınların istihdam edilmesi, onların ekonomik bağımsızlıklarını artırmasında rol oynamaktadır.

“Hedef 8.10. Bankacılık, Sigorta ve Finansal Hizmetlere Erişimin Artırılması”

“Gösterge 8.10.1. 100.000 yetişkin başına ticari banka şube ve bankamatik sayısıdır.”

“Gösterge 8.10.2. Bir bankada, başka finans kurumunda ya da bir mobil-para-servis sağlayıcısı olan (15 yaş ve üzeri) yetişkinlerin oranıdır.”

Kadınların finansal hizmetlere erişiminin artırılması, onların ekonomik güvenliklerini ve girişimcilik kapasitelerini geliştirmesi açısından önemlidir.

SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı:

SKA 9'un toplumsal cinsiyet eşitliği boyutu, kadınların altyapı projeleri ve endüstriyel sektörlerde eşit temsiliyetinin sağlanmasının önemi ile ilişkilidir. Kadınların bu alanlara katılımı, yenilikçiliği ve kalkınmayı teşvik ederken, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kapsayıcı büyümenin desteklenmesi açısından önemlidir. Kadınların altyapı ve endüstriyel projelere eşit katılımının sağlanması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için esastır.

Bu amaçla yalnızca aşağıdaki göstergeler, altyapı projeleri ve endüstriyel sektörlerin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Buna göre:

“Hedef 9.1. Herkes İçin Kaliteli, Güvenilir ve Sürdürülebilir Altyapuların Oluşturulması”

“Gösterge 9.1.1: Her mevsim geçit veren yolların 2 km yakınında yaşayan kırsal nüfusun oranıdır. Kadınların ve kız çocuklarının güvenli ulaşım olanaklarına erişimi, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmalarını kolaylaştırması açısından önemlidir.”

“*Gösterge 9.1.2:* Ulaşım modlarına göre yolcu ve yük hacmidir. Ulaşım altyapısının geliştirilmesi, kadınların ekonomik fırsatlara ve iş olanaklarına erişimini artırması açısından önemlidir.”

“*Hedef 9.2. Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Sanayileşmenin Desteklenmesi*”

“*Gösterge 9.2.1.* Kişi başına ve GSYH'nin bir oranı olarak imalat sanayi katma değeridir.

Kadınların imalat sektöründe daha fazla yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmede önemli role sahiptir.”

“*Gösterge 9.2.2.* Toplam istihdamın bir oranı olarak imalat sanayi istihdamıdır.

Kadınların imalat sanayinde istihdam edilmesi, onların ekonomik bağımsızlığına katkıda bulunmaktadır.”

“*Hedef 9.3. Küçük Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Desteklenmesi*”

“*Gösterge 9.3.1.* Toplam sanayi katma değeri içinde küçük ölçekli sanayilerin oranı.”

Kadın girişimcilerin küçük ölçekli sanayilere katılımı, ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

“*Gösterge 9.3.2.* Bir kredi borcu olan ya da kredi limiti bulunan küçük ölçekli sanayilerin oranıdır.”

Kadınların finansal hizmetlere erişiminin artırılması, onların iş kurma ve büyütme olanaklarını genişletmesi yönünden önemlidir.

“*Hedef 9.4. Kaynakların Verimli Kullanımının Artırılması*”

“*Gösterge 9.4.1.* Katma değer birim başına CO2 Emisyonu.

Sürdürülebilir üretim yöntemlerinin benimsenmesi, kadınların ve çocukların sağlık ve yaşam koşullarını iyileştirmektedir.”

“Hedef 9.5. Yenilikçiliğin ve Bilimsel Araştırmanın Teşvik Edilmesi”

“Gösterge 9.5.1. GSYH'nın bir oranı olarak araştırma ve geliştirme harcamalarının oranıdır.”

Kadınların araştırma ve geliştirme faaliyetlerine katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlidir.”

“Gösterge 9.5.2. Bir milyon yerleşimci başına düşen araştırmacı sayısı (tam zamanlı eşdeğer).”

Kadın araştırmacıların sayısının artırılması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerde cinsiyet dengesi sağlaması açısından önemlidir.

“Hedef 9.c. Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Erişimin Artırılması”

“Gösterge 9.c.1. Teknoloji türüne göre bir mobil şebeke tarafından kapsanan nüfus oranıdır.

Kadınların bilgi ve iletişim teknolojilerine erişiminin artırılması, onların eğitim, sağlık ve ekonomik fırsatlara erişimini kolaylaştırarak toplumsal cinsiyet eşitliğini destekler.”

Bu hedef ve göstergeler, altyapı projeleri ve sanayileşmenin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri, toplumsal cinsiyet eşitliği gelişimi açısından eşit fırsatlara sahip olmalarını hedeflemektedir.

SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması:

SKA 10, eşitsizliklerin azaltılmasına odaklanırken, toplumsal cinsiyet boyutu bu hedefin kadınlar ve kız çocuklarına yönelik eşitsizlikleri ele almasını içermektedir. Bu çerçevede, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda eşit fırsatlara ve temsile erişimini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki göstergeler, toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmiştir.

Buna göre:

“Hedef 10.2. 2030'a Kadar Herkesin Güçlendirilmesi ve Kapsanmasının Desteklenmesi”

“Gösterge 10.2.1: Yaş, cinsiyet, engelliliğe göre medyan gelirin yüzde 50 düzeyinin altında yaşayanların oranıdır.”

Kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi ve gelir eşitsizliklerinin giderilmesi, kadınların gelir düzeylerinin artırılması açısından önemlidir.

“Hedef 10.3. Ayrımcılığa Dayalı Yasaların, Politikaların ve Uygulamaların Ortadan Kaldırılması”

“Gösterge 10.3.1: Uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde yasaklanmış olan ayrımcılık temel alınarak, önceki 12 ay içinde bizzat ayrımcılığa ya da tacize uğradığını bildiren nüfusun oranıdır.”

Bu gösterge kadınlara yönelik ayrımcılığın ayrımcılıkla mücadeleye yönelik politikaların etkinliğinin ölçülmesi açısından önemlidir.

“Hedef 10.4. Eşitliğin Sağlanması İçin Politikaların Benimsenmesi”

“Gösterge 10.4.1. Ücretler ve sosyal koruma transferlerini içeren işgücünün GSYH'deki payıdır.

Kadınların işgücüne katılımını ve ekonomik güvenliğini artırması açısından önemlidir.”

“Hedef 10.6. Gelişmekte Olan Ülkelerin Uluslararası Kuruluşlardaki Temsilinin Artırılması”

“Hedef 10.7. Güvenli ve Düzenli Göçün Teşvik Edilmesi”

“Gösterge 10.7.2. İyi yönetilen göç politikalarını uygulayan ülkelerin sayısıdır.

Göçmen kadınların haklarının korunması ve sosyal entegrasyonlarının sağlanması, cinsiyet eşitliği ve toplumsal uyum açısından önemlidir.”

“Hedef 10.b. İhtiyacın En Fazla Olduğu Ülkelere Kalkınma Yardımlarının Teşvik Edilmesi”

“*Gösterge 10.b.1.* Kaynak alıcı ve donör ülkeler ve akış türüne göre, kalkınma için giden toplam kaynak akımlarını ifade eder.”

Kalkınma yardımlarının kadınların ekonomik ve sosyal haklarına erişimini artırmak için kullanılması kalkınmanın etkinliğini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır.

SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar:

SKA 11, şehirlerin ve toplulukların kadınlar ve kız çocukları için daha güvenli ve erişilebilir hale getirilmesine yönelik stratejiler geliştirilmesini içermektedir. Bu yaklaşım, cinsiyet eşitliğinin şehir planlaması ve topluluk hizmetlerine entegrasyonunu gerektirmektedir ve bu sayede herkes için daha adil ve yaşanabilir ortamlar oluşmaktadır.

Bu amacın, yalnızca şehir planlaması ve topluluk hizmetlerinin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini vurgulayan hedef ve göstergeleri detaylandırılmıştır. Buna göre:

“*Hedef 11.2. Yol Güvenliğinin ve Ulaşım Sistemlerinin Geliştirilmesi*”

“*Gösterge 11.2.1.* Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre, toplu taşıma araçlarına kolay erişimi olan nüfusun oranıdır.”

Kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların güvenli, uygun fiyatlı ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerine erişimi, onların toplumsal hayata tam katılımını ve güvenliğini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

“*Hedef 11.7. Yeşil ve Kamu Alanlarına Evrensel Erişim Sağlanması*”

“*Gösterge 11.7.1.* Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre kamu kullanımına tamamen açık, yapılaşmış alanların şehirlerdeki ortalama payıdır.”

Kadınların, çocukların, yaşlıların ve engellilerin güvenli ve erişilebilir yeşil alanlara ve kamu alanlarına erişiminin sağlanması, bu grupların sosyal etkileşimini, fiziksel ve psikolojik sağlığını iyileştirmektedir.

“Gösterge 11.7.2. Cinsiyet, yaş, engellilik durumu ve olay yerine göre, son 12 ay içinde fiziksel ya da cinsel taciz mağduru kişilerin oranıdır.”

Kadınların ve kız çocuklarının kamu alanlarında güvenliğini sağlamak, cinsiyete dayalı şiddeti ve tacizi önlemek için önemlidir. Bu göstergenin iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine ve kadınların kamusal alanda güvenle bulunmalarına katkıda bulunmaktadır.

SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim

SKA 12, sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Bu amaç, kadınların ve kız çocuklarının bu süreçlere katılımını ve bu süreçlerin onlara olan etkilerini de dikkate almaktadır. Kadınların sürdürülebilir üretim ve tüketim süreçlerindeki rolü, hem ekonomik büyümeyi hem de çevresel sürdürülebilirliğin güçlendirilmesini sağlamaktadır.

Bu amacın, yalnızca sürdürülebilir üretim ve tüketim süreçlerinin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini etkileyen hedef ve göstergeleri detaylandırılmıştır. Buna göre:

“Hedef 12.3: Gıda İsrafının Azaltılması”

“Gösterge 12.3.1. Küresel gıda kaybı endeksidir.

Kadınların gıda israfının azaltılmasında aktif rol oynaması, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemesi açısından önemlidir.”

“Hedef 12.4: Kimyasalların ve Atıkların Çevresel Olarak Güvenli Yönetimi”

“Gösterge 12.4.1: İlgili uluslararası anlaşmalara dahil olan ve bilgi aktarım taahhüdünde bulunan tarafların sayısıdır.”

“*Gösterge 12.4.2: Atık bertaraf şekline göre kişi başına üretilen tehlikeli atık ve işlenmiş tehlikeli atık oranıdır.*”

Kadınların kimyasal ve atık yönetiminde bilinçlendirilmesi ve katılımı, çevresel sağlık risklerini azaltması açısından önemlidir.

“*Hedef 12.5: Atık Üretiminin Azaltılması*”

“*Gösterge 12.5.1. Ulusal geri dönüşüm oranı, geri dönüştürülmüş materyal ton miktarı.*

Kadınların atık yönetim süreçlerine katılımı, kaynak verimliliğini artırması açısından önemlidir.”

“*Hedef 12.8: Sürdürülebilir Kalkınma Bilgisi ve Farkındalığının Artırılması*”

“*Gösterge 12.8.1. Ulusal eğitim politikaları içinde, müfredatta, öğretmen eğitiminde ve öğrenci değerlendirmede; küresel vatandaşlık eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma için eğitimin (iklim değişikliği eğitimi dahil) ne ölçüde yaygın hale getirildiğini ifade etmektedir.*”

Kadınların ve kız çocuklarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilinci konusunda eğitiminin yüksek olması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir yaşam pratiklerinin benimsenmesi açısından önemlidir.

SKA 13: İklim Eylemi

SKA 13, iklim değişikliği ve etkilerine müdahale edilmesini ve iklim değişikliğinin küresel düzeydeki etkilerini hafifletmek, iklim direncini artırmak için uluslararası çabaların koordine edilmesini vurgulamaktadır. İklim değişikliğiyle mücadele ederken, kadınlar ve kız çocukları en fazla etkilenen kırılgan gruplar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, bu gruba yönelik politika ve uygulamaların hayata geçirilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından gereklidir.

Bu amacın, yalnızca iklim değişikliğinin ve olumsuz sonuçlarının kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini ele alan hedef ve göstergeleri detaylandırılmıştır. Buna göre:

“Hedef 13.3: İklim Eğitimi ve Farkındalığın Artırılması”

“Gösterge 13.3.1: İklim değişikliğiyle ilgili azaltım, uyum, etki hafifletme ve erken uyarı konularını birincil, ikincil ve üçüncül eğitim programlarına entegre eden ülkelerin sayısıdır.”

Kadınların ve kız çocuklarının iklim değişikliği hakkında eğitim almaları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ve iklim dayanıklılığının artırılmasında önemli bir rol oynar. Eğitim ve farkındalığın artırılması, kadınların iklim değişikliği konularında bilgi sahibi olmalarını ve liderlik yapabilmelerini teşvik etmektedir.

“Hedef 13.b: Kadınlar ve Kırılgan Gruplar İçin İklim Değişikliği Yönetimi”

“Gösterge 13.b.1: Kadınlara, gençlere, yerel ve dışlanmış topluluklara odaklanan iklim değişikliği yönetim ve planlama kapasitelerini artırmaya yönelik finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme desteği alan en az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan küçük ada devletlerinin sayısıdır.”

Kadınların iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum süreçlerine aktif katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunmakta ve bu hedef, kadınların ve kırılgan grupların iklim değişikliği etkilerine karşı güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Kadınların sağlık ve geçim kaynaklarını etkilemesi, kadınların sağlıklı çevrede yaşaması açısından önemlidir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS) göre, iklim değişikliği, insan faaliyetlerinin küresel atmosferin bileşimini bozması sonucu meydana gelen değişiklikler olarak tanımlanır. 1980'lerin sonlarından itibaren, bu olumsuz etkileri azaltmak amacıyla BMİDÇS ve Kyoto Protokolü oluşturulmuş, sera gazı emisyonlarını sınırlayan ve azaltan yasal düzenlemeler getirilmiştir (Çakmak ve Gökalp, 2011: 88). BMİDÇS ve Kyoto Protokolü, insan

faaliyetlerinin yol açtığı iklim değişikliği sorununu küresel ölçekte ele alarak, uluslararası işbirliğini ve yasal düzenlemeleri teşvik eden önemli adımlardır.

İklim değişikliğiyle mücadele ve uyum sağlama açısından uluslararası düzeydeki en önemli gelişme, 2015 yılında Paris'te düzenlenen "İklim Zirvesi" ve ardından imzaya açılan "Paris Anlaşması" olmuştur. Bu anlaşma, küresel ortalama sıcaklığın en fazla 2 derece artmasını ve sıcaklık artışının 1,5 derecede sabitlenmesini hedeflemektedir (Memiş, 2020:97).

İklim değişikliği, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik bir sorundur ve bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği de dahil olmak üzere çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Kadınlar, özellikle yoksul kesimlerde iklim değişikliğinden adaletsiz şekilde etkilenmekte, bu da insan özgürlüklerini ve gelişimini tehdit etmektedir (Talu, 2017:72). Bu nedenle iklim değişikliği, geniş kapsamlı sosyo-ekonomik etkileri nedeniyle, adalet ve eşitlik gibi sosyal faktörleri göz önünde bulundurarak ele alınmalıdır.

SKA 14: Sudaki Yaşam

SKA 14, su altı yaşamını koruma ve sürdürülebilir kullanımı sağlayarak deniz ekosistemlerinin sağlığını güvence altına almayı amaçlamaktadır. Deniz kaynaklarının etkin yönetiminin, biyolojik çeşitliliğin korunması ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasında çok önemli bir role sahip olduğunu ifade etmektedir.

Bu amacın, yalnızca deniz ve okyanusların korunmasının ve sürdürülebilir kullanımının kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini ele alan hedef ve göstergeleri değerlendirilmiştir.

Buna göre:

“Hedef 14.1 - Deniz Kirliliğinin Azaltılması:”

“Gösterge 14.1.1: Kıyı ötrofikasyon (sudaki azot ve fosfatın artması) İndeksi ve yüzen plastik enkaz yoğunluğudur.”

Deniz kirliliğinin azaltılması, kadınların geçim kaynaklarını doğrudan etkilemektedir.

“Hedef 14.2 - Deniz ve Kıyı Ekosistemlerinin Yönetimi:”

“Gösterge 14.2.1: Ekosistem tabanlı yaklaşımlar kullanılarak yönetilen ulusal ayrıcalıklı ekonomik bölgelerin oranıdır.”

Deniz ve kıyı ekosistemlerinin sürdürülebilir yönetimi, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını ve topluluklarındaki yaşam kalitesini artırması yönünden önemlidir.

“Hedef 14.3 - Okyanus Asitlenmesinin Azaltılması:”

“Gösterge 14.3.1: Ölçümünde anlaşılabilir temsili örnekleme istasyonları takımının ortalama deniz asit derecesidir.”

Okyanus asitlenmesinin etkilerinin azaltılması, kadınların yaşadığı kıyı topluluklarının geçim kaynaklarını ve gıda güvenliğini koruması yönünden önemlidir.

“Hedef 14.4 - Balık Stoklarının Sürdürülebilir Yönetimi”

“Gösterge 14.4.1: Biyolojik sürdürülebilir seviyelerdeki balık stoklarının oranıdır.”

Balıkçılık, birçok kıyı topluluğunda kadınlar için önemli bir geçim kaynağıdır. Balık stoklarının sürdürülebilir yönetimi, kadınların ekonomik bağımsızlığının sürdürülebilirliği açısından önemlidir.”

“Hedef 14.5 - Korunan Deniz Alanları”

“Gösterge 14.5.1: Deniz alanlarıyla ilgili olarak korunan alanların kapsamıdır.”

Korunan deniz ve kıyı alanlarının artırılması, kadınların yaşam kalitesini ve geçim kaynaklarını korumaya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.”

SKA 15: Karasal Yaşam

SKA 15, karasal ekosistemlerin korunması, sürdürülebilir yönetimi ve biyoçeşitliliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmada toplumsal cinsiyet eşitliği önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların doğal kaynak yönetimindeki bilgisi ve deneyimi, ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımını desteklemekte belirleyici öneme sahiptir. Karasal ekosistemler, kadınların geçim kaynakları açısından özellikle tarım, orman ürünleri ve su yönetimi gibi alanlarda doğrudan geçimlerini sağlamaktadır. Ayrıca kadınların iklim değişikliği ve çevresel bozulmalara karşı dayanıklılığını artırması açısından karasal yaşam koşullarının gelişmesi önemli bir yer tutmaktadır.

Bu amacın, yalnızca karasal ekosistemlerin korunmasının ve sürdürülebilir kullanımının kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri ile ilişkili hedef ve göstergeleri değerlendirilmiştir.

Buna göre:

“Hedef 15.1.Karasal ve İç Tatlısu Ekosistemlerinin Korunması “

“Gösterge 15.1.1: Toplam arazi alanının oranı olarak ormanlık alanları göstermektedir.”

“Gösterge 15.1.2: Ekosistem türüne göre karasal ve tatlısu biyoçeşitlilik açısından korunan alanlarla kaplı önemli alanların oranıdır.”

Kadınlar, özellikle kırsal alanlarda ormanların ve su kaynaklarının korunması, kadınların geçim kaynaklarının güvence altına alınmasına ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

“Hedef 15.2.Sürdürülebilir Orman Yönetimi “

“Gösterge 15.2.1: Sürdürülebilir orman yönetimine doğru ilerlemeyi ifade etmektedir.”

Ormanların sürdürülebilir yönetimi, kadınların ekonomik bağımsızlığını artırıp ekolojik dengeyi koruması açısından önemlidir.”

“Hedef 15.3.Çölleşme ve Arazi Bozulumu ile Mücadele “

“Gösterge 15.3.1: Toplam arazi alanı üzerindeki bozulmuş arazi oranıdır.”

Çölleşme ve arazi bozulumu, özellikle kırsal bölgelerdeki kadınları olumsuz etkilemektedir.

“Hedef 15.4.Dağ Ekosistemlerinin Korunması “

“Gösterge 15.4.1: Dağ biyoçeşitliliği için önemli korunan alanların kapsanmasını ifade etmektedir.”

“Gösterge 15.4.2: Dağ Yeşil Örtü Endeksidir.

Dağ ekosistemlerinin korunması, bu bölgelerde yaşayan kadınların geçim kaynaklarını sürdürülebilir kılması açısından önemlidir.”

“Hedef 15.6.Genetik Kaynakların Adil Paylaşımı”

“Gösterge 15.6.1: Faydaların adil ve eşit bir şekilde paylaşımını sağlamak için yasal, idari ve politika çerçevelerini benimseyen ülkelerin sayısıdır.”

Genetik kaynakların kullanımından elde edilen faydaların adil paylaşımı, kadınların ekonomik güçlenmesini desteklemektedir.

“Hedef 15.c. Yerel Halkların Geçim Kaynaklarının Güçlendirilmesi”

“Gösterge 15.c.1: Yasa dışı av ve kaçakçılık vasıtasıyla doğal hayatın ticarileşmesi oranıdır.”

Yerel halkların, özellikle kadınların geçim kaynaklarını sürdürülebilir kılma kapasitelerinin artırılması, biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı sağlamaktadır.

SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

SKA 16, barışçıl toplumlar inşa etmeyi, herkes için adaleti sağlamayı ve her düzeyde etkin, hesap verebilir kurumlar oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amacın, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemi büyüktür. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve

adalet mekanizmalarında tüm bireylerin seslerinin duyulması, daha adil bir dünya inşası için temel taşlardır. Toplumun her kesiminde eşit katılımın sağlanması, sürdürülebilir kalkınma ve barışın tesis edilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Bu amacın, yalnızca barış, adalet ve güçlü kurumların sağlanmasının kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri ile ilişkili hedef ve göstergeleri değerlendirilmiştir. Buna göre:

“Hedef 16.1 - Şiddetin Azaltılması:”

“Gösterge 16.1.1: Cinsiyet ve yaşa göre 100.000 nüfus başına kasten insan öldürme mağdurlarının sayısını ifade etmektedir.”

“Gösterge 16.1.2: Cinsiyet, yaş ve nedene göre 100.000 nüfus başına çatışmaya bağlı ölümlerdir.”

“Gösterge 16.1.3: Önceki 12 ay içinde fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete maruz kalan nüfusun oranını ifade etmektedir.”

“Gösterge 16.1.4: Yaşadıkları alanın çevresinde yalnız yürürken güvende hissedilen nüfusun oranıdır.”

Şiddetin tüm biçimlerinin azaltılması, kadınlar ve kız çocukları için güvenli ve adil bir toplumun oluşturulması açısından çok önemlidir.

“Hedef 16.2 - Çocuklara Karşı Şiddetin Sona Erdirilmesi:”

“Gösterge 16.2.1: Son bir ay içinde bakıcılar tarafından herhangi bir fiziksel ceza ve/veya psikolojik saldırganlığa maruz kalan 1-17 yaş arası çocukların oranıdır.”

“Gösterge 16.2.2: Cinsiyet, yaş ve istismar türüne göre 100.000 nüfus başına insan kaçakçılığı mağdurlarının sayısıdır.”

“*Gösterge 16.2.3*: 18 yaşına kadar cinsel şiddete maruz kalan 18-29 yaş arası genç kadın ve erkeklerin oranıdır.”

Çocuklara karşı şiddetin sona erdirilmesi, kız çocuklarının korunması, güvenli bir ortamda yetişmeleri ve gelecek nesillerin sağlıklı gelişimi için büyük öneme sahiptir.

“*Hedef 16.3 - Hukukun Üstünlüğü ve Adalete Erişim:*”

“*Gösterge 16.3.1*: Önceki 12 ay içinde yetkili makamlar veya diğer resmi olarak tanınmış uyuşmazlık çözme mekanizmalarına mağduriyetini bildiren şiddet mağdurlarının oranıdır.”

“*Gösterge 16.3.2*: Genel cezaevi nüfusunun bir oranı olarak hüküm giymemiş tutukluları ifade etmektedir.”

Adalete eşit erişim, kadınların ve kız çocuklarının haklarını korumak, şiddete karşı adalet arayışlarında destek bulmalarını sağlamak ve mağdurların haklarını savunmalarına olanak tanıyarak toplumsal güveni artırıcı rol üstlenmektedir.

“*Hedef 16.7 - Kapsayıcı ve Temsil Edici Karar Alma:*”

“*Gösterge 16.7.1*: Kamu kurumlarındaki pozisyonların dağılımının ulusal dağılımlara (cinsiyet, yaş, engelliler ve nüfus gruplarına göre) oranıdır.”

“*Gösterge 16.7.2*: Cinsiyet, yaş, engellilik ve nüfus grubuna göre karar alma sürecinin kapsayıcı ve duyarlı olduğuna inanan nüfusun oranıdır.”

Karar alma süreçlerine kadınların katılımı, daha adil politikaların geliştirilmesini sağlamaktadır.

“*Hedef 16.b - Ayrımcılık Gözetmeyen Yasalar:*”

“*Gösterge 16.b.1*: Uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde yasaklanan ayrımcılığın zemini temelinde, önceki 12 ay içinde bizzat ayrımcılığa ya da tacize uğradığını hissettiğini bildiren nüfusun oranını ifade etmektedir.”

Ayrımcılık gözetmeyen yasa ve politikaların hayata geçirilmesi, kadınların ve kız çocuklarının haklarını muhafaza ederek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına büyük katkı sağlamaktadır. Bu tür yasal düzenlemeler, toplumsal barış ve adaletin gerçekleşmesi açısından son derece önemlidir.

SKA 17: Amaçlar İçin Ortaklıklar

SKA 17, sürdürülebilir kalkınma için uygulama araçlarını güçlendirmeyi ve küresel ortaklıkları canlandırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç, çeşitli alanlarda işbirliği ve ortaklıkların geliştirilmesini teşvik etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin tüm kalkınma amaçlarına entegre edilmesi, uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde güçlü ortaklıkların kurulmasını gerektirmektedir. Kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaç ve önceliklerinin projelerin desteklenmesi ve uygulanması aşamalarında göz önünde bulundurulması, sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedeflerinin gerçekleşmesine büyük katkı sağlamaktadır.

Bu amacın, yalnızca sürdürülebilir kalkınma için ortaklıkların kurulmasının ve bu süreçlerin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri ile ilişkili hedef ve göstergeleri değerlendirilmiştir.

Buna göre:

“Finans:”

“*Hedef 17.1: Vergi ve diğer gelir hasılatı için yurt içi kapasiteyi artırmak.*”

“*Gösterge 17.1.1: Kaynağına göre GSYH'nın bir oranı olarak toplam devlet gelirlerini ifade etmektedir.*”

“*Gösterge 17.1.2: Yurtiçi vergilerle finanse edilen iç bütçenin oranını göstermektedir.*”

Kadınların ekonomik faaliyetlere daha fazla katılımı, vergi gelirlerini artırabilmekte ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine katkıda bulunabilmektedir.

“Teknoloji:”

“Hedef 17.6: Bilim, teknoloji ve yenilikçilik alanlarında işbirliğinin artırılması.”

“Gösterge 17.6.1: İşbirliği türüne göre ülkeler arasındaki bilim ve/veya teknoloji işbirliği anlaşmaları ve programlarının sayısıdır.”

“Gösterge 17.6.2: Hıza göre 100 kişiye düşen sabit internet genişbant abonelikleridir.”

Kadınların teknolojiye erişiminin artırılması, onların ekonomik ve sosyal kalkınmaya daha fazla katkı sağlamalarını mümkün kılmakta ve teknolojik işbirlikleri ve internet erişimi, kadınların eğitim ve istihdam fırsatlarını genişletmesine yardımcı olmaktadır.

“Kapasite Geliştirme:”

“Hedef 17.9: Gelişmekte olan ülkelere kapasite geliştirme uygulamaları için uluslararası destek sağlanması.”

“Gösterge 17.9.1: Gelişmekte olan ülkelere sağlanan mali ve teknik yardımın dolar değeridir.

Kadınların ve kız çocuklarının eğitim ve yetenek geliştirme programlarına erişimini artırmak, onların ekonomik bağımsızlıklarını ve toplumsal katılımlarını güçlendirmektedir.”

“Çok Paydaşlı Ortaklıklar:”

“Hedef 17.16: Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasını destekleyen çok paydaşlı ortaklıkların artırılması.”

“Gösterge 17.16.1: Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasını destekleyen çok paydaşlı geliştirme etkinliği izleme çerçevelerinde, ilerleme rapor eden ülkelerin sayısıdır.”

Kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaç ve önceliklerini gözeterek ortaklıkların kurulması, daha kapsayıcı ve adil kalkınma stratejilerinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

“Veri, Denetim ve Hesap Verebilirlik:”

“Hedef 17.18: Ayrıştırılmış ve güvenilir verilerin elde edilebilirliğinin artırılması.”

“Gösterge 17.18.1: Resmi İstatistik Temel İlkeleri doğrultusunda hedefe uygun tam ayrıştırma ile ulusal düzeyde üretilen sürdürülebilir kalkınma göstergelerinin oranıdır.”

“Gösterge 17.18.2: Resmi İstatistik Temel İlkeleri ile uyumlu ulusal istatistik mevzuatına sahip ülkelerin sayısıdır.”

Ayrıştırılmış verilerin toplanması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi ve iyileştirilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu veriler, kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasına ve karşılanmasına yardımcı olmaktadır.

Uluslararası alanda tanımlanan sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkeleri ile ilgili teorik temelleri ve bu çerçevede oluşturulan uluslararası sözleşmeleri kapsamlı bir şekilde ele aldıktan sonra, bu prensiplerin dünya genelinde nasıl uygulamaya konduğuna dair örnek vakaları incelemek, bu ilkelerin pratikteki uygulanabilirliği ve etkisini detaylı bir biçimde değerlendirmeye imkan verecektir.

Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki bu ilişki, günümüzdeki politika yapıcılar tarafından giderek daha fazla tanınmaktadır. Bu anlayış, Avrupa'da bazı üniversiteler tarafından uygulanan Cinsiyet Eşitliği Planları (GEP'ler) gibi somut girişimlerle desteklenmektedir. Belgede bahsi geçen bu planlar, akademik ve idari yapıları cinsiyete duyarlı hale getirme amacını gütmekte ve böylece eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik stratejik bir çerçeve sunmaktadır.

Bir üniversitede yürütülen bir vaka çalışması kapsamında, öğretim materyalleri ve ders içerikleri cinsiyet eşitliği bakış açısıyla yeniden düzenlenmiş, bu süreçte özellikle STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) alanlarında kadınların ve marjinalize edilmiş grupların daha fazla temsil edilmesi ve katılımının artırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ders kitapları güncellenmiş ve kadın bilim insanları ile mühendislerin başarıları öğrencilere öne çıkarılmıştır. Ayrıca, derslerde cinsiyet eşitliği ve çeşitlilik konuları,

öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirecek şekilde işlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin cinsiyet konularında bilinçlenmelerini teşvik etmek ve etkileşimli bir tartışma ortamı sağlamak amacıyla grup projeleri ve sunumlar organize edilmiştir (Clayton-Hathway ve diğerleri, 2022).

Bu gelişmelerin artmasıyla birlikte, erkeklerin cinsiyet eşitliği konusunda daha fazla bilinçlendiği ve bu konuları daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirebildiği gözlemlenmiştir.

STEM konularında kadınların artan ilgisi ve katılımı, üniversitelerde cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların benimsenmesine ve akademik çevrede önemli ve olumlu değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. Bu durumda, sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda sosyal sorumluluklarını da artırarak eğitimde cinsiyet eşitliğinin arttığını vurgulamıştır.

Bu tür politikalar, akademik çevrede kadınların daha fazla temsil edilmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal sorumluluk bilincini de güçlendirerek eğitimde cinsiyet eşitliğinin ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

Bu bağlamda, Costa Rica'daki Instituto Nacional de la Mujer (INAMU) örneği, cinsiyet eşitliği performans ölçütlerinin başarıyla uygulandığı ve olumlu sonuçlar elde edildiği somut bir örnektir (Chaverri ve diğerleri, 2020:2).

Bu performans ölçütleri üç adet uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçmeye yarayan endeksler aracılığıyla yapılmıştır. Bunlar: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII), Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeksi (GDI) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi (GEI)dir (Chaverri ve diğerleri, 2020:9-10).

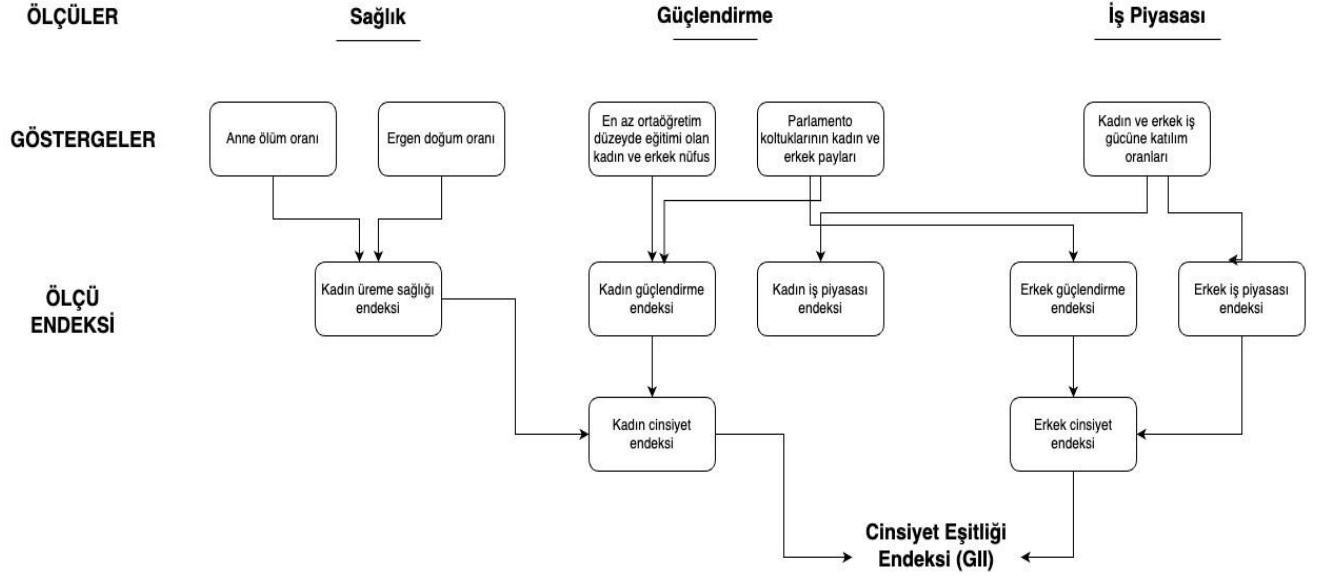
Costa Rica'daki Instituto Nacional de la Mujer INAMU belirlenen cinsiyet eşitliği performans ölçütlerini kullanarak, Costa Rica'da stratejik kararlar alınmasını ve cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesini sağlamıştır. Bu anlamda cinsiyet eşitliği altı farklı unsur üzerinden araştırılmıştır. Bu unsurlar, kadınların istihdama katılımı, ekonomik güç, eğitim

kalitesi, sağlık, cinsel haklar ve kadınların güçlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Kadınların işgücüne katılımını engelleyen faktörleri anlamak, özellikle Costa Rica gibi ülkelerde, ekonomik eşitliği sağlama çabaları için belirleyici bir şekilde rol oynamaktadır. Costa Rica'da ekonomik eşitlik, yalnızca eğitim farklılıkları veya ücret dengesizlikleri nedeniyle değil, aynı zamanda kadınların işgücü piyasasına erişim sınırlamaları nedeniyle de zorlaşmaktadır. Ülke, annelerin iş ve eğitim olanaklarına erişimini kolaylaştırmak amacıyla ücretsiz okul yemekleri ve sübvans edilmiş veya ücretsiz çocuk bakımı gibi önemli destek programları sunmaktadır. Bununla birlikte kadınların ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgili eşitsiz sorumlulukları, onların ekonomik gelişimini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Bu durum ise kadınların önündeki özgürlük mücadelesinin en önemli engellerinden biri olmaya devam etmektedir (Chaverri ve diğerleri, 2020:4).

Bu politikalar, kadınların ekonomik ve sosyal haklarını güçlendirme, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerini artırma gibi alanlarda etkili adımlar atmalarına olanak tanımıştır.

Bununla birlikte Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII); üreme sağlığı, kadınların güçlenmesi ve istihdamda kadın olmak üzere üç farklı cinsiyet eşitsizliği verilerini kullanmaktadır. Erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliğin düşük olması düşük olan Toplumsal Cinsiyet Endeksi değerini göstermektedir. GII boyut ve göstergeleri Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) Boyut ve Göstergeleri

Kaynak: UNDP, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi bilgileri kullanılarak tarafımda yeniden düzenlenmiştir. <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII> (04.04.2024)

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, Toplumsal Gelişim Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği endekslerinin ölçüm konuları Şekil 3'te gösterilmiştir

Şekil 3. Cinsiyet eşitliği ile ilgili Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII), Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeksi (GDI) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi (GEI) Temel Bileşenleri:

Kaynak: Şekil 3, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII)." Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Cinsiyet Gelişim Endeksi (GDI)." Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi" kaynaklarından veriler toplanıp tarafımca düzenlenmiştir.

Ayrıca bu uygulama cinsiyet eşitliği çerçevesinin ülkede ilk kez uygulanışını temsil eder ve hem yerel hem de uluslararası düzeyde cinsiyet eşitliği adımlarının nasıl stratejik ve sistemli bir şekilde hayata geçirilebileceğini göstermektedir.

Bu önemli adımlardan biri de 'Güney Asya Sınırötesi Nehirler- Trans-Boundary Rivers of South Asia- (TROSA) programıdır." Program, Güney Asya'daki sınırötesi nehirler gibi doğal kaynaklarda kadınların daha fazla rol almasını ve bu çalışmalarda aktif olarak yer almalarını teşvik etmek için tasarlanmıştır. Kadınlar, su yönetimi, hukuk ve politika konularında eğitilerek su yönetimi süreçlerinde daha bilinçli ve etkin rol alabilmeleri için gerekli bilgi ve becerilerle donatılmaktadır. Bu çalışmalar, yerel gruplarla birlikte yürütülmektedir(Filho ve diğerleri, 2023: 11).

Oxfam², Nepal'de Kadın Güçlendirme Merkezleri (WEC) kurarak, kadınları nehir su kaynaklarına ilişkin hakları konusunda bilgilendirip, sınırötesi su kaynakları planlaması ve karar verme süreçlerine dahil etmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında 29 WEC faaliyete geçirilmiş, bu merkezler yerel yönetimlere su yönetimi ile ilgili çeşitli talepler sunmuşlardır (Crawford,2020:8).

² Oxfam, dünya yoksullukla mücadele eden uluslararası bir yardım ve kalkınma örgütüdür . Oxfam, 1942 yılında İngiltere'de kurulmuştur. Örgüt, gıda güvenliği, su ve sanitasyon, eğitim, sağlık hizmetleri, gelir sağlama ve acil durum müdahaleleri gibi projeler yürüterek sosyal adaleti ve ekonomik büyümeyi desteklemeyi amaçlamaktadır (Oxfam America, 2021).

Bu hem programın bulunduğu bölgedeki uygun çözümleri bulmayı hem de artan programların aktif olarak sunulmasını teşvik etmektedir. Program, suyun korunmasını ve sürdürülebilirliği teşvik ederek ekolojik dengeyi korur. Aynı zamanda, iklim koşullarının ve iklim koşullarının sürdürülebilirlik sorunlarıyla karşılaştıkları zorluklara özel çözümler sunmaktadır.

Sosyal politikalarda kadınların daha iyi görünmesi ve etkin rol üstlenmelerine olanak sağlayan bu girişim, bölgesel kalkınma yöntemlerine cinsiyet perspektifinin dahil edilmesini sağlamaktadır. Bu örnekte, kadınlar topluluklarında su kullanımının sürdürülebilir olarak tüketilmesini teşvik ederek su yönetiminde daha fazla söz sahibi olmaktadır. Bu, hem sürdürülebilir su kaynakları yönetimine hem de cinsiyet eşitliğine yardımcı olmaktadır.

Ayrıca kadınların ayrılması ve cinsiyet eşitliğinin, yaygınlaşmanın sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, yerel toplulukların karşılaştığı özel bakımlara yönelik genel sürdürülebilir kalkınma çabalarına nasıl dahil edilebileceğine dair somut bir örnek sunmaktadır.

Filipinler'in Naga şehri ve Viyana, Avusturya'da geliştirilen projeler³, belediye düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alarak bu alanda başarılı örnekler teşkil etmektedir. Her iki girişim de, cinsiyet eşitliğini yerel yönetim politikalarına dahil etmeyi hedefleyerek, kadınların sosyal ve ekonomik yaşamdaki konumlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Kıymaz Bahçeci ve Bahçeci, 2020: 10). Bu örnekler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel yönetimler tarafından nasıl başarılı bir şekilde ana akım haline getirilebileceğini göstermektedir. Yerel düzeyde uygulanan bu tür stratejiler, genel kalkınma hedeflerine ulaşmada cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulamaktadır.

³ Naga şehrindeki proje "kadın kalkınma kodu" olarak geçmekle birlikte yerel yönetimlere kadın katılımcıların dahil olması ve sayısının artırılması amacı taşımaktadır. Viyana kentindeki gelişme ise kadınların güçlendirilmesine yönelik toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması ile ilgilidir (Kıymaz Bahçeci ve Bahçeci, 2020: 10).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin aktif olarak teşvik edilmesi ve yerel toplulukların özel ihtiyaçlarının sürdürülebilir kalkınma projelerine dahil edilmesi, sosyal adaletin sağlanması ve kapsayıcı toplumsal yapıların oluşturulması için çok önemlidir. Bu durumda, hükümet yetkilileri ve politika uygulayıcıları, cinsiyet odaklı politikalar oluşturmak ve yerel toplulukların seslerini daha etkili bir şekilde duyurmak için stratejiler üzerinde odaklanmalıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma sağlanırken toplumsal cinsiyet eşitliğini de dikkate alan bir yaklaşım benimsenmiş olacaktır.

1.3.TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

KAVRAMLARI

Cinsiyet; sözlük anlamı olarak biyolojik farklılıklara dayanan ve “kadın” veya “erkek” olmayı ifade eden bir kavramdır. Bu tanım, cinsiyeti sadece biyolojik cinsiyetle sınırlamaz, aynı zamanda toplumsal cinsiyeti de içermektedir. Cinsiyet, bireyin yalnızca biyolojik olarak kadın veya erkek olmasının ötesinde, kişinin kendini nasıl tanımladığı, toplum içindeki sosyal durumu, kimliği gibi derin unsurlar içeren bir kavramdır.

Biyolojik cinsiyet, bireylerin genetik ve anatomik özelliklerini ifade eder ve insan bedenindeki biyolojik farklılıklara atıfta bulunur; toplumsal cinsiyet ise, erkekler ve kadınlar arasındaki psikolojik, sosyal ve kültürel farklılıkları tanımlamaktadır (Günindi Ersöz, 2010: 169). Bu ayrım, cinsiyetin hem biyolojik hem de toplumsal yönlerini incelemeyi mümkün kılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ise, TDK’da yer alan sözlük tanımından hareketle “toplumsal” yani “toplumla ilgili, topluma ilişkin, içtimai, maşerî, sosyal” (TDK, 2024) cinsiyet kavramının ötesinde, bireylerin toplumsal rollerini, davranışlarını ve kimliklerini belirleyen sosyal, kültürel normlar, toplumsal cinsiyet kavramının temelini oluşturmaktadır.

Toplumsal roller, bireyin isteğine göre seçtiği kimlik dağılımı değil; tamamen gelenekçi bir bakış açısının ürünü olan yargıların bir yansımasıdır. Bu roller genellikle cinsiyete, yaşa, etnik kökene, sosyal statüye ve diğer faktörlere bağlı olarak belirlenmektedir.

Örneğin, birçok toplumda kadının toplumsal rolü daha çok ev işi ve çocuk bakımı ile sınırlı iken; erkeklere ise iş hayatında maddi sorumluluk yüklenmiştir. Bunun sonucu olarak kadın iş hayatının dışına itilmiş, erkeğin de evdeki sorumlulukları hafifletilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplum içindeki kültürel normlar ve değerler tarafından belirlenmektedir. Bu normlar genellikle kadınların pasif, itaatkar ve fedakar olmalarını teşvik ederken; erkekler için ise liderlik, güçlülük ve inisiyatif alma gibi özellikler öne çıkarılmaktadır. Özellikle Türk toplum yapısında, kadınlardan ev sorumluluğunu üstlenmesi mükemmel bir şekilde beklenirken, aynı zamanda kocaya karşı itaatkar olmaları vurgulanmaktadır. Ataerkil bir yapılanmaya işaret eden bu durum, kadınların toplumdaki rollerinin belirli kalıplarla sınırlanmasına neden olmaktadır. Bu yapı, toplumdaki cinsiyet rollerinin eşitsiz dağılımına ve cinsiyet eşitsizliklerinin devamına zemin oluşturmaktadır (Günindi Ersöz, 2010: 173-175).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması, bu yapısal dönüşümün temel taşlarından biri olarak önem kazanmakta; cinsiyetler arası eşitliğin tüm politika ve programlarda dikkate alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu süreç, daha adil ve kapsayıcı bir toplumun temellerini oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma, 1995 Pekin Deklarasyonuna uygun olarak benimsenen ve kalkınma süreçlerinin tüm evrelerinde cinsiyet perspektiflerinin entegrasyonunu zorunlu kılan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kalkınma projelerinde kadınların niceliksel katılımını artırmanın ötesine geçerek, planlanan tüm eylemlerin kadınlar ve erkekler için potansiyel sonuçlarını analiz eder ve bu analizleri projenin her aşamasına dahil etmektedir (De Waal, 2006: 209).

Böylece, her iki cinsin deneyimleri ve ihtiyaçları, temel bir bileşen haline gelmektedir. Bu stratejinin nihai amacı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır. Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma kavramı, sonuç odaklı değil, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma yolunda kullanılması gereken stratejik bir araç olarak görülmelidir.

Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması kavramı oluşmadan önce buna zemin hazırlayan bazı gelişmeler kavramın ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Bu gelişmelerin başında, "Kalkınmada Kadınlar (Women in Development)" yaklaşımının ortaya çıkışı gelir, bu yaklaşım toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması kavramının gelişimine önemli bir öncülük etmiştir (Miller ve Razavi, 1995: 2-20).

Kalkınmada kadınlar kavramı, 1970'lerde uluslararası kadın hareketleri ve Birleşmiş Milletler konferanslarının etkisiyle gelişmiştir. Bu süreçte, kadınların kalkınma süreçlerine dahil edilmesinin önemi vurgulanmış ve kadınların kalkınma politikalarına entegrasyonu gündeme gelmiştir.

Kalkınmada kadınlar, kadınların kalkınma süreçlerine eşit ve aktif katılımını sağlamayı hedefler. Bu amaç doğrultusunda, kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayattaki rollerinin güçlendirilmesine yönelik politikalar ve programlar geliştirilmesi önerilmiştir.

Dünya kadın konferansları, kadınların kalkınma süreçlerine daha aktif olarak katılmalarının zorunluluğunu ve kalkınma politikalarında merkezi bir rol almaları gerektiğini vurgulayarak toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma yaklaşımının önemini ortaya koymuştur. Bu konferanslar, kadınları belirli projelere hedef kitle olarak dahil etmekten öte, onların sosyal, ekonomik ve politik yaşama tam ve eşit katılımını sağlayacak politikaların geliştirilmesinin gerekliliğine işaret etmiştir.

Ana hedef, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, kadınların ve erkeklerin sosyal, ekonomik ve politik hayatta eşit katılımını sağlamaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumun her kesiminde, her

seviyede, sürdürülebilir kalkınma için temel bir insan hakkı ve ön şart olarak kabul edilmektedir.

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal normlar üzerindeki etkisini anlamak, toplumun cinsiyet rolleri ve bu normların bireylerin yaşamlarını nasıl etkilediğini belirlemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normlar Endeksi , bireylerin yetenekler ve haklar bağlamında cinsiyet eşitliği hakkındaki inançlarını ölçmektedir (UNDP, 2023: 3). 2019 yılında İnsani Gelişme Raporu'nda ilk kez sunulan toplumsal cinsiyet sosyal normlar endeksi cinsiyet eşitliğini sonuç odaklı ve objektif bir şekilde değerlendirmesi yönüyle diğer ölçümlerden ayrılmaktadır. Bu endeks, toplumun kadın ve kız çocuklarına yönelik inançlar ve önyargıları üzerine yoğunlaşarak, onların karşılaştığı cinsiyet eşitsizliğinin altında yatan temel sebepleri ve bu sebeplerin onların gelişimini nasıl engellediğini detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma, bir kuruluş içindeki toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik durumların ötesine geçerek, işe alma, yükselme, çalışma şartları, normlar, tutumlar, değerler, kurumsal kültür ve yönetim biçimi gibi konularda eşitlik sağlama açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ek olarak, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma, organizasyonlarda eşit fırsatların ve toplumsal cinsiyet dengesinin iyileştirilmesinden daha fazlasını ifade eder; aynı zamanda kuruluşların temel işleyişlerinde toplumsal cinsiyet perspektiflerinin ön plana çıkarılmasını ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin aktif olarak teşvik edilmesini hedeflemektedir (Guzura, 2017:7-8).

Bu hedeflere ulaşma çabaları sürerken, eleştiriler toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmasını, varsayılan sosyal değişimleri otomatik olarak sağlayacağı düşünülen “mitolojik bir yaratık” olarak değerlendirmektedir (Van Eerdewijk ve Davids, 2014: 14). Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmasını bireysel değişim süreçlerinden ziyade, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve

dışlayıcı politika yapım süreçlerinin yapısal ve kurumsal yönlerine odaklanmaya yönlendirme gerekliliğini vurgulamaktadır. Kadınların ve toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinde üretilen bilgiyi sorgulamak, kadınların gerçeklikleriyle yeniden bağlantı kurmak ve güçlendirme kavramını yeniden düşünmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet ana akımlaşırmanın sadece politikaların uygulanmasıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda daha geniş kurumsal ve sosyal yapıları dönüştürme potansiyeline sahip olduğu kabul edilmektedir.

Ana akımlaşırma stratejisi, kurumların politika ve programlarında cinsiyet perspektifinin sürekli ve bütünleşik bir şekilde dahil edilmesini amaçlamakta, bu sürecin temel hedefi ise toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve cinsiyetler arası dengesizlikleri gidermek olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşım, kadınların ve erkeklerin eşit haklar ve fırsatlar elde etmelerini sağlama amacıyla politika yapıcılar tarafından öncelikli olarak ele alınması gereken stratejik bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

1.4.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KAVRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Sürdürülebilirlik, bir sistemin uzun vadede kaynaklarını koruyabilme ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram bilimsel olarak çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, doğayı koruma ve toplumun refahını sağlama arasındaki dengeyi kurma konusunda cinsiyet eşitliği ile birlikte büyük öneme sahiptir. Bu nedenle, çevre, ekonomi ve cinsiyet eşitliği alanlarında yapılan çalışmalar birbirini desteklemektedir. Birleşmiş Milletler, 2015 yılında düzenlenen 70. Genel Kurulunda BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni kabul etmiş, bu gündem 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı ve 169 alt hedefe bölünmüştür. Konular yoksulluğun sona erdirilmesi, eşitsizliklerin azaltılması, temiz su ve sanitasyon sağlanması, çevre ve toplumsal adalet gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Her sürdürülebilir kalkınma amacı için belirli hedefler belirlenmiş ve bu hedeflerin başarısını ölçmek için göstergeler

kullanılmaktadır. Bu göstergeler, cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların etkinliğini değerlendirmek ve kadınların toplumsal yaşamdaki katılımlarını artırmak için önemlidir. Tablo 1’de Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının hedefleri ve ilgili göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaç, Hedef ve Göstergeleri

Sürdürülebilir Amaçları	Kalkınma Hedefler	Göstergeler
SKA 1: Yoksulluğu sona erdirmek	-Aşırı yoksulluğu tamamen sona erdirmek - Her türlü yoksulluğu azaltmak	Yoksulluk sınırı altında yaşayan kadın ve erkek oranı, kadın ve erkekler için sosyal koruma kapsamı
SKA 2: Açlığı sona erdirmek	- Açlık sınırındaki kişilerin varlıklarını azaltmak - Çocukların yetersiz beslenme oranını düşürmek	Tarımsal üretkenlikte cinsiyet eşitliği, küçük ölçekli gıda üreticilerinin gelirleri
SKA 3: Sağlık ve iyi yaşamı teşvik etmek	- Anne ölüm oranlarını önemli ölçüde azaltmak - Yenidoğan ve çocuk ölümlerini azaltmak	Anne ölüm oranı, doğum öncesi bakım hizmetlerine erişim, kadın ve erkekler arasındaki sağlık hizmetlerine erişim farkı
SKA 4: Nitelikli eğitimi teşvik etmek	- Herkes için erişilebilir, adil ve eksiksiz bir eğitim elde etme hakkı - Okuryazarlık oranlarını artırma	Kız ve erkek çocukların okula devam oranları, cinsiyetler arası okuryazarlık oranı farkı
SKA 5: Cinsiyet eşitliğini sağlamak	- Kadınların siyasi ve ekonomik kararlarının alınmasında eşit temsili sağlamak - Eğitime erişimin Artırılması	Kadınların ekonomik ve siyasi katılım oranları, cinsiyet temelli şiddet oranları
SKA 6: Temiz su ve sanitasyona erişim sağlamak	- Temiz içme suyunun korunması - Temiz su ve sanitasyon hizmetlerine erişimin artırılması	Kadın ve erkeklerin güvenli suya erişimi, sanitasyon hizmetlerine erişim farkları
SKA 7: Erişilebilir ve temiz enerji elde etmek	- Yenilenebilir enerjinin güçlendirilmesini sağlama	Enerji hizmetlerine erişim, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kullanımı
SKA 8: Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek, insana yakışır iş ve ekonomik büyümeyi sağlamak	- Üretken istihdamı ve girişimciliği teşvik etmek - Çalışan ve işletme sahiplerinin gelirlerini artırma	Kadın ve erkek işsizlik oranları, cinsiyete dayalı işyerinde sosyal güvenlik
SKA 9: Dayanıklı altyapıyı, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayiye ve gelişmişliği teşvik etmek	- Altyapı yatırımlarını artırmak - Sanayide ve teknolojide gelişmişliği teşvik etmek	Ekonomik kalkınma, sanayileşme, altyapı geliştirme, teknoloji teşviki ve bilgi iletişim teknolojilerine erişim

SKA 10: Eşitsizlikleri en aza indirmek	- Gelir eşitsizliğini azaltmak - Dezavantajlı bölgeleri ve bölgelerin kalkınmasını teşvik etmek	Gelir dağılımı, ayrımcılığın azaltılması, sosyal koruma politikaları, finansal düzenleme ve göç politikaları
SKA 11: Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar inşa etmek	- Sürdürülebilir şehirler ve yerleşim bölgeleri oluşturmak için altyapıyı dağıtmak	Konut erişimi, ulaşım, kentsel planlama, çevresel etkilerin azaltılması ve afet risklerinin azaltılması
SKA 12: Sorumlu Üretim Tüketimi Teşvik Etmek	- Sürdürülebilir tüketimi ve üretim modellerini teşvik etmek - Atık miktarının azaltılması ve geri dönüşümü	Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının sağlanması, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi
SKA 13: İklim eylemi	- İklim değişimi ve etkileriyle mücadele etmek için önlemler almak - İklim değişiminin etkilerini en az indirmek	İklim değişikliğine uyum politikalarının cinsiyet etkileri
SKA 14: Denizlerin ve denizin sürdürülebilirliğini korumak	- Deniz ve denizde sürdürülebilir sürdürülebilir yönetimi teşvik etmek - Deniz yasağını önlemek	Deniz ve kıyı ekosistemlerinin sürdürülebilir biçimde yönetilmesi ve korunması, özellikle küçük çaplı balıkçıların deniz kaynaklarına erişimlerinin sağlanması
SKA 15: Karasal Yaşam	- Ormanları korumak, onarmak ve sürdürülebilir şekilde oluşturmak	Yerel halkların sürdürülebilir geçim kaynaklarına sahip olma kapasitelerinin artırılması
SKA 16: Barışı, adaleti ve güçlü kurumları inşa etmek	- Barışçıl ve kapsayıcı toplumlar oluşturmak	Kadın ve erkekler arasındaki şiddet mağdurları oranı, kadınların hukuk ve adalet sistemindeki temsili
SKA 17: Küresel ortaklık için işbirliği	- Küresel düzeyde işbirliğini artırmak - Gelişmekte olan ülkelerin özellikle ticaret ve kaynaklarının yaygınlaştırılması	Doğrudan yabancı yatırımların, resmi kalkınma yardımının ve internet kullanımının ölçüldüğü göstergeler

Sürdürülebilir kalkınma, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları dengeli bir şekilde içeren bir kavram iken, uygulamada çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik büyüme hedeflerinin çevresel koruma amaçlarıyla çatışması ve sosyal boyutların etkin bir şekilde uygulanmasındaki zorluklar, sürdürülebilir kalkınma kavramının pratikte uygulanabilirliğini

sınırlamaktadır (Barbosa, Drach & Corbella, 2014: 403-404). Bu durum, sürdürülebilir kalkınmanın pratikte uygulanabilirliğini sınırlayan önemli bir noktadır. Özellikle, ekonomik büyüme hedeflerinin çevresel koruma amaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi ve sosyal boyutların etkin bir şekilde ele alınması gerekliliği konusunda daha fazla düşünmemizi sağlamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın başarısı için bu tür dengeleme süreçlerinin yönetimi büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı da ayrı bir vurgu gerektirmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı; kadınların haklarını kazanması 1970'lerdeki kadın hareketlerine dayandığı için kadınların hak ve özgürlük mücadelesiyle şekillenen sosyal bir kategoridir ve birçok program ve araştırma projesi, feminizmle olan bu doğrudan ilişkiyi minimize etmek veya göz ardı etmek amacıyla "toplumsal cinsiyet" kavramını kullanmayı tercih etmiştir (Wiesner-Hanks, 2020: 11). Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet kavramının kullanımıyla, kavramın daha geniş bir bağlamda kabul edilmesini sağlamayı ve politik tartışmalardan kaçınmayı hedefleyen bir strateji olarak görülebilmektedir.

Bunu izleyen, Judith Butler'ın cinsiyet performatifliği ve Kimberlé Crenshaw'ın kesişimsellik teorileri, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet ekseninde, toplumsal yapıların ve politikaların yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunmaktadır (McShane, 2021: 62). Bu teoriler, cinsiyetin ve diğer kimlik kategorilerinin sosyal olarak inşa edildiğini ve çeşitli toplumsal kuvvetler tarafından şekillendirildiğini vurgulayarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcı kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli birer araç olarak işlev görmektedir.

1988 yılında Judith Butler, Butler'ın cinsiyet performatifliği teorisi; cinsiyetin bir performans olduğunu belirterek, bunu "tekrarlanan stilize davranışlar" ve "bedenin şekillendirilmesi" yoluyla "oluşturulmuş bir kimlik" olarak açıklamıştır. Cinsiyetin bir performans olduğunu ve toplumsal normlar ve beklentiler aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretildiğini öne sürmektedir (McShane, 2021: 64). Bu perspektiften bakıldığında, cinsiyet rollerinin ve beklentilerinin

değiştirilmesi, bireylerin bu rolleri nasıl gerçekleştirdiklerini, toplumsal cinsiyet normlarını nasıl içselleştirdiklerini ve dönüştürdüklerini anlamakla başlar. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında, bu, eğitim, işgücü piyasası ve halk sağlığı gibi alanlarda cinsiyet eşitliğini teşvik edecek politikaların geliştirilmesini sağlayabilmektedir.

1989 yılında Kimberlé Crenshaw, Crenshaw'ın kesişimsellik teorisi; hukuk, feminist teori ve ırkçı karşıtı politikaların, siyahi kadınların özgün konumlarını ve deneyimlerini nasıl ihmal ettiğini ortaya koyan bir makale yayımladığı çalışmasında, Crenshaw kesişimsellik teorisini tanıtmış ve ırk ile cinsiyetin, tecrübe ve analizde birbirini dışlayan kategoriler olarak değerlendirildiği "tek eksenli çerçeve"nin yetersizliklerini trafik kavşağı metaforu ile eleştirmiştir. Bireylerin kimliklerinin çoklu ve iç içe geçmiş yönlerini ve bu kimliklerin nasıl özgün baskı ve ayrımcılık biçimleri oluşturduğunu ele almaktadır (McShane, 2021: 65). Sürdürülebilir kalkınma bağlamında bu teori, politika yapıcılarının ve uygulayıcılarının, özellikle kadınların karşılaştığı çeşitli engelleri daha iyi anlamalarını sağlayarak, daha kapsayıcı ve etkili müdahaleler geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Örneğin, yerel toplulukların ihtiyaçlarını ve önceliklerini anlamak, kalkınma projelerinin tasarımında ve uygulanmasında kadınların ve azınlık gruplarının seslerini dikkate almak, politikaların ve programların daha etkili ve adil olmasını sağlayabilmesine katkıda bulunmaktadır.

1.5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ETKİLEŞİMİ

Kadınlar, dünya genelinde ve ülkemizde, toplumsal cinsiyet normları ve sosyal yapılanma nedeniyle kalkınma süreçlerinde erkeklerle eşit oranda yer alamamaktadır. Cinsiyet eşitliği konusundaki ilerlemelere rağmen, kadınlar işgücü piyasasında hala dezavantajlı konumda kalmaktadır. Kadınların işgücüne katılımı, kazançları ve kariyer ilerlemelerinde erkeklerle karşılaştırıldığında belirgin farklılıklar göstermektedir ve IMF programlarının kadın işgücüne

etkisi konusundaki literatürdeki bulgular çeşitlilik göstermektedir (Kern, Reinsberg & Lee, 2024: 2).

Bu durumun temel nedenleri, toplumsal cinsiyet normlarına bağlı rollerin sınırlayıcı etkisi ve cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Bu durum, kadınların eğitim, iş ve siyaset gibi alanlarda erkeklere kıyasla daha az fırsata sahip olmalarına yol açmaktadır. Kadınların kalkınma süreçlerindeki eşitsiz konumları, ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamın çeşitli alanlarında daha az görünürlük, fırsat eşitsizliği ve güçsüzlükleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, cinsiyete dayalı eşitsizlik, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal ve küresel düzeyde de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sorunun çözümü için kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamda daha fazla yer alması gerekmektedir. Bu amaçla, kadınların eğitim olanaklarına erişimlerinin artırılması, iş gücüne katılımlarının desteklenmesi ve karar alma süreçlerinde daha aktif bir şekilde yer almaları önem taşımaktadır. Kadınların kalkınma süreçlerindeki rollerinin güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumsal kalkınma ve refahın artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

İklim etkilerinin de adil bir şekilde dağıtılmasını savunan iklim adaleti, “SKA 13 İklim Eylemi” ile ilgili olarak kadınların sıcaklık ve iklim değişimlerinden daha fazla etkilenmesi nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliği açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim adaletinin önemli bir ögesi olarak ekonomik açıdan adaletsizliklerden dengesiz şekilde etkilendiğini vurgulamaktadır.

Çevre ve iklim adaleti ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki etkileşim, sürdürülebilir kalkınma amaçlarının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için büyük öneme sahiptir; çünkü toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamda eşit haklara ve

fırsatlara sahip olmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, kadınların kalkınma süreçlerinde daha aktif ve eşit bir şekilde yer alması, toplumun genel refahını artırarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı desteklemektedir. Öte yandan, çevre ve iklim adaleti, çevresel kaynakların ve etkilerin adil bir şekilde dağıtılmasını savunmaktadır. Dezavantajlı gruplar arasında, özellikle kadınlar, genellikle çevresel değişikliklerden daha fazla etkilenmektedirler. Bu nedenle iklim adaletinin sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, çevre ve iklim adaleti kavramları da çevresel-sosyal adaletin önemini vurgulamakta, kaynakların eşit dağıtılmasını ve dezavantajlı grupların karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik etmektedir. Çevre ve iklim adaletinin tesis edilmesi, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada büyük önem teşkil etmektedir.

İklim adaleti kavramı, çevresel adaletin bir uzantısı olarak, çevre politikalarının adil bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Çevresel adalet, 1980'lerin başlarında ABD'de, özellikle Afro-Amerikan, İspanyol ve yerli halkların yaşadığı bölgelerde tehlikeli endüstrilere karşı bir tepki olarak ortaya çıkmış ve sosyal adaletle yakından ilişkilidir. İklim adaleti, kaynakların ve finansmanın eşit dağıtılmasını, kadınlar, gençler ve diğer savunmasız grupların karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim adaletinin önemli bir bileşeni olup, iklim değişikliğinin cinsiyet nötr bir sorun olmadığını vurgulamaktadır (Tatgın, 2019: 104-109). Özellikle kadınlar, çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan bu adaletsizliklerden dengesiz şekilde etkilenmektedir. Çevre ve iklim adaleti kavramı, bu üç boyutta adaleti sağlamayı hedefleyerek, sürdürülebilir kalkınmanın temelini güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması ve kadınların daha fazla katılımının teşvik edilmesi önem arz etmektedir. Bu hedeflere ulaşmada Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normlar Endeksi verileri önemli bir rol oynamaktadır. "SKA 10 Eşitsizliklerin

Azaltılması” ile ilgili olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalmasının ve kadınların daha fazla desteklenmesinin artırılmasının altının çizilmesinin önemi büyüktür. Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normlar Endeksi verilerine göre, cinsiyet önyargılarının yaygın olduğu görülmektedir. Bu, kadınların ekonomik, sosyal ve politik yaşamda eşit haklara ve olanaklara sahip olmalarına engel teşkil edebilmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normlar Endeksi 2023 verilerine göre; Dünya genelindeki cinsiyet kalıpları, insanların kadınlara yönelik tutumlarını dört boyut üzerinden izlemektedir (UNDP, 2023: 3): Bunlar politik, eğitimsel, ekonomik ve fiziksel bütünlük boyutlarıdır. Dünya genelinde neredeyse %90 insan en az bir cinsiyet önyargısına sahiptir. Bu önyargılar, erkeklerin ve kadınların büyük bir çoğunluğu arasında yaygındır, bu da bu tür kalıp yargıların toplumda derinden yerleşik olduğunu ve geniş çapta paylaşılan sosyal normları yansıttığını göstermektedir.

“Cinsiyet Önyargılarının Boyutları: Politik alanda, insanların %61'i, eğitim alanında %28'i, ekonomik alanda %60'ı ve fiziksel bütünlük konusunda %75'i biyasa⁴ sahiptir. Bu dağılım, cinsiyet biyasalarının tüm boyutlarda var olduğunu ve yaygın olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet Eşitsizliği ve Liderlik: Küresel ortalama olarak, kadınlar politik liderlik pozisyonlarında düşük temsile sahiptir. Örneğin, devlet veya hükümet başkanlarının yalnızca %10'u kadındır. Kadınlar ayrıca, küresel olarak parlamento koltuklarının sadece biraz fazlasını tutmakta ve yöneticilik pozisyonlarının %28'ini elinde bulundurmaktadır.

Kadınların Çalışma Yaşamındaki Temsili: Kadınların yönetici pozisyonlarında yer alma oranı %28'dir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir eşitsizliği göstermektedir” (UNDP, 2023: 5-8).

Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplum içindeki rollerini, cinsiyetlerine göre şekillendiren derin köklü normlar ve değerler bütünüdür. Bu yönüyle bireylerin biyolojik farklılıkların çok daha

⁴ Gender Bias, yani Cinsiyet Önyargısı: “Kadın ve erkeklerin farklı şekillerde muamele görmesi” olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2024). Cinsiyet ayrımcılığının bir yansıması olarak ortaya çıkan bu durum, kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği vurgulamaktadır.

ötesinde kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamlarını da derinden etkileyen sosyal yapıları ifade etmektedir.

“SKA 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” toplumsal cinsiyet eşitliğinin, bireylerin eğitim, sağlık, ekonomik politika ve siyasi temsil gibi temel insan haklarından eşit şekilde yararlanılabilmemesinin mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumsal adalet, ekonomik gelişme, sosyal ve kültürel zenginlik, siyasi ve sosyal istikrar gibi faydalar sunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, her bireyin cinsiyetine bakılmaksızın eğitim, sağlık, ekonomik fırsatlar ve siyasi temsil gibi temel insan haklarından eşit şekilde yararlanabilmesi anlamına gelmektedir. Bu eşitliğin sağlanması, toplumsal adaletin yanı sıra ekonomik gelişim, sosyal ve kültürel zenginlik, siyasi ve sosyal istikrar gibi toplumun bütünü için önemli faydalar sunmaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artırılması ekonomik büyümeyi hızlandırırken, siyasi karar alma süreçlerine aktif katılımları toplumsal ihtiyaçların daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamaktadır. Ayrıca, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıkla mücadelede hassas bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliği, sadece kadınların değil, toplumun tamamının refahını artıran temel bir insan hakkıdır ve sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir.

“SKA 8 İnsana Yaraşır İş ve Ekonomik İlerleme” ile ilgili olarak, kadınların ekonomik güçlenmesi ve işleyişinin değişmesi, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temel bir taşı olarak görülmektedir. Bu, cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan ve olumlu özelliklerini göstermektedir. Kadınların iş yaşamında erkeklerle eşit düzeyde yer alabilmesi, küresel GSYİH'ya büyük oranda katkı sağlayabilmektedir. Bu, cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve olumlu bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir.

Kadınların ekonomik güçlenmesi ve işgücüne katılımı, sadece bireysel özgürlük ve adalet meselesi değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temel bir taşıdır. McKinsey Küresel Enstitüsü'nün (2015) raporunda belirtildiği üzere, kadınların işgücü piyasasında erkeklerle eşit düzeyde katılım sağlamaları, 2025 yılı itibarıyla küresel GSYİH'ya 12 trilyon dolar veya yüzde 11 oranında bir katkı sağlayabilir; ancak, kadınların "tam potansiyel" senaryosunda bu katkının 2025 yılına kadar 28 trilyon dolar veya yüzde 26 oranında artabileceği öngörülmektedir (McKinsey Küresel Enstitüsü, 2015:9). Bu, cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan ve olumlu etkisini göstermektedir.

Bununla beraber, kadınların işgücüne katılımı ve ekonomik güçlenmesi yolu, hala önemli engellerle doludur. Kadınlar genellikle güvensiz, düşük ücretli işlere mahkum edilmekte ve yönetim kademelerinde azınlıkta kalmaktadır. Bu durum, kadınların ekonomik varlıklara erişimini sınırlar ve onların ekonomik ve sosyal politikaları şekillendirmede etkili olmalarını kısıtlamaktadır. Üstelik, ev işlerindeki ağırlıklı sorumluluk kadınlara düşmekte, bu da onların ekonomik fırsatları kovalamak için daha az zamanları olduğu anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda, kadınların eğitim ve işgücüne daha fazla katılımının teşvik edilmesi, hem bireyler hem de genel ekonomi için büyük faydalar sunmaktadır. Eğitimli kadınlar, daha yüksek ücretler elde etme, işyerinde daha güçlü bir konum kazanma ve girişimcilik yoluyla kendi işlerini kurma potansiyeline sahiptir. Ayrıca, kadınların işgücüne katılımının artırılması, geniş bir yelpazede sektörlerde inovasyon ve çeşitliliği teşvik eder, bu da ekonomik dayanıklılığı ve sürdürülebilir büyümeyi desteklemektedir.

Kadınların ekonomik olarak güçlenmeleri, cinsiyet eşitliği ve yoksulluğun azaltılması yanında, kapsayıcı ekonomik büyümenin de temelini oluşturmaktadır. İş dünyasından tarıma, girişimciliğe kadar kadınlar, ekonomiye önemli katkılarda bulunurlar. Ne var ki, yoksulluk ve ayrımcılık gibi olumsuzluklardan orantısız bir şekilde etkilenmektedirler. Cinsiyet ayrımcılığı sonucu kadınlar genellikle güvensiz ve düşük ücretli

işlerde yer almakta, yönetici pozisyonlarında azınlık durumunda kalmakta, ekonomik varlıklara, kredilere erişimden mahrum bırakılmakta ve ekonomik-sosyal politikaları şekillendirme süreçlerine katılımları sınırlanmaktadır. Ayrıca, ev işleri ve bakım görevlerinin büyük bir kısmını üstlenmek zorunda kalan kadınlar, ekonomik fırsatları değerlendirme konusunda zaman kısıtlamasıyla karşı karşıya kalmaktadır.

BM Kadın Birimi, Pekin Eylem Platformu, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve cinsiyet eşitliğine ilişkin bir dizi Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmesi gibi uluslararası taahhütlerle uyumlu olarak kadınların ekonomik güçlenmesini desteklemektedir. Cinsiyet eşitliğinin ekonomik gelişme ve sürdürülebilir kalkınmaya katkısını kanıtlayan artan sayıda delil ile BM Kadın Birimi, kadınların sağlam işler bulabilmeleri, büyüme ile kalkınmayı belirleyen kurumlar ve kamu politikaları üzerinde etki yapabilmeleri için programlar geliştirmektedir. Kadınların ücretsiz bakım işlerinin ölçülmesi ve kadınların ve erkeklerin ücretli işlerle daha kolay bir şekilde birleştirilebilmeleri için eylemler alınması, bu çabaların önemli bir alanını oluşturmaktadır.

Kadınların ekonomik güçlenmesini destekleme uluslararası tutarlılıkla uyumlu olarak BM Kadın Birimi'nin çalışmalarının önemi büyüktür. Cinsiyet eşitliğinin ekonomik gelişme ve sürdürülebilir kalkınmaya katkısını kanıtlayan delillerle, kadınların sağlam işler bulmaları ve kamu politikaları üzerinde etki yapabilmeleri için programlar geliştirilmekte, ücretsiz bakım işlerinin çizelgelenmesi ve istenmeyen işlerle birleştirilebilmesi için eylemlerin tanımlanması toplumsal ve ekonomik yönden büyük önem taşımaktadır.

BM Kadın Birimi'nin Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Rapor özetinde; Fas'ın Errachidia vilayetinde, BM Kadın Birimi, kadın çiftçilerin derneklerini destekleyerek, geleneksel mahsullere kıyasla daha az su gerektiren ve daha yüksek kar sağlayan tıbbi ve aromatik bitkiler yetiştirmelerine yardımcı olmaktadır. Kenya'da, hükümet harcamalarının yıllık %30'unun kadınlara, gençlere ve engellilere ayrılmasını sağlayan kamu ihalesi incelemesi sonucu, kadın

girişimcilerin ve kadın derneklerinin tedarik zincirindeki katılımlarını artırmalarına destek verilmektedir. Nepal'de ise, göçmen kadın işçilerle yapılan uzun süreli çalışmalar, göçmen kadın işçilerin ağının oluşturulması, haklarını pekiştiren yasaların ve ülkenin 2.7 milyon göçmen işçisine koruma sağlayan düzenlemelerin hayata geçirilmesi gibi somut sonuçlar doğurmuştur (UN Women, 2023:2). Bunun gibi sonuçlar, kadınların ekonomik haklarına erişimlerinin arttığını ve mevcut durumlarını daha güçlü bir şekilde iyileştirdiklerini göstermektedir. Kadınların ekonomik güçlenmesi, insana yaraşır iş imkanlarının yarattığı (SKA 8) ve ekonomik açıdan anlamlı katkılar büyük öneme sahiptir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sürdürülebilmesi, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gereklidir.

Dünya genelinde, cinsiyet eşitliği için kurumsal sosyal sorumluluk üzerine Kadınların Güçlendirilmesi İlkeleri'ne 1000'den fazla CEO imza atmıştır (UN Women, 2023:2). Bu başarılar, kadınların ekonomik güçlenmesinin yalnızca bireysel faydalar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda geniş çapta toplumsal ve ekonomik gelişmelere katkıda bulunduğunu kanıtlamaktadır. Bu ilerleme, kadınların sadece ekonomik anlamda güçlenmesinin ötesinde, toplumun her alanında daha adil ve dengeli bir katılım sağlamasının kapılarını açmaktadır.

Kadınların ekonomik güçlenmesinin toplumsal ve ekonomik kalkınmaya katkılarını göz önünde bulundurarak, bu ilerlemenin temelini oluşturan eğitim fırsatları ve erişimindeki eşitliğin önemine odaklanmak mantıklı bir sonraki adımı oluşturmaktadır; çünkü eğitim, kadınların ekonomik güçlenmesinin temel taşlarından biridir ve cinsiyet eşitliği ile kalkınmanın sürdürülebilirliği arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir.

Kadınların ekonomik hayata adil bir şekilde katılımının sağlanması, eğitimde fırsat eşitliği ile başlamaktadır. Bu, sadece bireysel kadınların değil, tüm toplumların refahını artıran bir döngüyü tetikler. Kadınların eğitim fırsatları ve erişiminde eşitlik konusunda, UNESCO'nun çeşitli çalışmaları ve raporları, bu alandaki mevcut durumu ve ilerlemeyi detaylı bir şekilde

incelemektedir. “SKA 4 Kaliteli Eğitim” ile ilgili olarak eğitimin, kadınların potansiyellerini gerçekleştirmeleri ve sürece katkıda bulunmaları için önemli bir araçtır. Kadınların ekonomik hayatta adil bir şekilde katılabilmeleri için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda eğitimde ve eğitim yoluyla yalnızca eşit erişimi değil, aynı zamanda eşit güçlenmeyi sağlamak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dışlanmayı besleyen güç dinamiklerini, sosyal normları, ayrımcı uygulamaları ve inanç sistemlerini dönüştürücü düşünce ve eylemle ele almayı gerektirmektedir (UNESCO, 2019:4).

UNESCO'nun "Cinsiyet Eşitliği için Stratejisi: Eğitim Yoluyla ve Eğitimde 2019-2025" belgesi, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kapsamlı bir yol haritası sunmaktadır. Bu strateji, eğitimin temel bir insan hakkı olduğu barışın ve sürdürülebilir kalkınmanın temel taşı olarak kabul edildiği inancına dayanmaktadır. Eğitim, tüm yaşlardaki bireylerin toplumsal değişikliklere uyum sağlamak ve bu değişiklikleri şekillendirmek için gerekli bilgi ve becerileri edinmelerine olanak tanımaktadır (UNESCO, 2020:5).

UNESCO'nun cinsiyet eşitliği ve eğitimde dönüşüm stratejisinin çeşitli yönlerini, eğitim sistemlerinin cinsiyet eşitliğini nasıl teşvik ettiğini ve desteklediğini somut örneklerle göstermektedir. Öne çıkan önemli veriler şunlardır (UNESCO, 2020:7):

“Eğitimde Cinsiyet Paritesi: Eğitimde cinsiyet eşitliğine ulaşmada önemli bir ilerleme kaydedilmiş, ancak bu ilerleme eğitim seviyesine ve bölgeye göre değişkenlik göstermektedir. Dünya genelinde ortalama olarak, ilköğretim, ortaöğretim ve lise düzeyinde cinsiyet paritesine ulaşılmıştır. Ancak, bazı bölgelerde sadece ülkelerin yaklaşık üçte ikisi ilköğretimde, yarısı ortaöğretimde ve dörtte biri lisede cinsiyet paritesini sağlayabilmiştir. En yoksul ülkelerde, okula hiç gitmeyenlerin büyük bir kısmını kız çocukları oluştururken, diğer ülkelerde erkek çocuklarının eğitimi tamamlama oranı daha düşüktür.

Cinsiyet Temelli Şiddet ve Eğitimde Başarı: Yılda 246 milyon çocuk, okulda ve okul çevresinde cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadır. Ayrıca, dünya genelinde 328 milyon erkek ve 290 milyon kız çocuğu, ortaöğretimin sonunda temel okuma becerilerinde yeterli düzeyde başarı gösterememektedir.

Kadın ve Kız Çocuklarının Eğitimi: 650 milyon kadın ve kız çocuğu, 18 yaşından önce evlendirilmekte, bu durum genellikle eğitimlerinin erken sona ermesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, yaklaşık 1 milyar kız ve kadın, hızla değişen iş piyasalarında başarılı olmak için gerekli becerilere sahip değildir. Kadınlar, bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında yükseköğretim öğrencilerinin sadece %35'ini oluşturmaktadır.”

Bu veriler, cinsiyet eşitliği ve eğitimdeki dönüşüm stratejisinin uygulanması için UNESCO'nun belirlediği üç tematik öncelik alanı (eylemi bilgilendirmek için daha iyi veri, hakları ilerletmek için daha iyi yasal, politika ve planlama çerçeveleri, ve güçlendirmek için daha iyi öğretim ve öğrenme uygulamaları (UNESCO, 2020:5) ile uyumlu olarak, eğitimde cinsiyet eşitliğini teşvik etme ve destekleme yolunda atılması gereken adımları vurgulamaktadır. Bu veriler, eğitim sistemlerinin cinsiyet eşitliğine ulaşmak için karşılaştığı zorlukları ve fırsatları somut örneklerle ortaya koymaktadır.

Eğitim sektörü ve öğretmenlik pozisyonlarında cinsiyet bazında bir ayrım göze çarpmaktadır. Alt eğitim kademesinde kadın öğretmenlerin sayısı fazla iken, bu sayı lise ve üniversite gibi üst düzey eğitim basamaklarında önemli ölçüde azalmaktadır (dikey ayrım⁵). Kadınların, özellikle erkeklere yönelik mesleki eğitim programları ve bilim, teknoloji, mühendislik, matematik (STEM) alanları gibi erkeklerin daha baskın olduğu alanlarda temsili düşüktür (yatay ayrım⁶).

⁵ **Dikey Ayrım:** Aynı işi yapan kadın/erkek arasında bir hiyerarşi oluşturulması ve kadınların ilerlemesinin sınırlı olması anlamına gelmektedir. Literatürde “Cam Tavan Sendromu” olarak da geçmektedir. Kavram ilk defa 1986 yılında Wall Street Journal gazetesini tarafından kullanılmıştır (Çıkmaz, 2019:46).

⁶ **Yatay Ayrım:** İş ve mesleklerin “kadın işi”, “erkek işi” olarak etiketlenmesi ve kadınlara kısıtlama getirmesi şeklinde olan ayrımcılıktır. Yatay tabakalaşma, iş piyasasında cinsiyet temelinde yapılan

Bu durum, okul yönetimi, eğitim politikası oluşturma ve karar verme mevkilerinde de benzer şekilde kendini göstermektedir (UNESCO, 2020:15).

UNESCO'nun verilerine göre, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, (SKA 4) kadınların ve kız çocuklarının daha geniş sosyo-ekonomik kalkınmalarına ve güçlenmelerine katkı sağlamaktadır; ancak bu yalnızca bireysel hakların gelişmesi için değil, aynı zamanda toplumun genel refahını artırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayan bir döngüyü tetikleyebilmektedir. Eğitimde cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve daha adil bir dünya yaratılması için gerekli bir unsurdur.

Bu bilgiler, kadınların eğitim erişimi ve fırsatlarındaki eşitliğin sadece kadınlar ve kız çocukları için değil, aynı zamanda genel olarak toplumsal ve ekonomik refah için de ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Cinsiyet eşitliği alanındaki ilerlemenin sadece bireysel haklar ve fırsatlar meselesi olmakla kalmayıp, aynı zamanda geniş çapta sosyo-ekonomik gelişmeler için de çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Küresel iş gücü piyasasında kadın istihdamının geleceği, ekonomik ve sosyal dinamiklerin yanı sıra politika yapıcılarının aldığı kararlarla şekillenmekte olup, bu alandaki gelişmeler cinsiyet eşitliği ve ekonomik kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Dünya İstihdamı ve Sosyal Görünüm Trendleri Raporunda yer alan özel bulgular, kadın istihdamının gelecek yıllardaki potansiyel değişimleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır:

- 2023 yılında, kadın istihdamındaki artış oranının dünya genelinde %3.2 olduğu görülmektedir. Bu artış, düşük gelirli ülkelerde %3.1, alt-orta gelirli ülkelerde %8.6, üst-orta gelirli ülkelerde %0.6 ve yüksek gelirli ülkelerde %1.5 olarak kaydedilmiştir. Erkek istihdamındaki artış oranı

meslek ayrımını belirtmektedir (İşçiçocuk'tan aktaran Parlaktuna, 2010:1222). Bu ayrım, kadınların ve erkeklerin belirli mesleklerde yoğunlaşmasıyla sonuçlanmaktadır.

ise dünya genelinde %1.5, düşük gelirli ülkelerde %2.9, alt-orta gelirli ülkelerde %2.5, üst-orta gelirli ülkelerde %0.6 ve yüksek gelirli ülkelerde %0.9 olarak belirlenmiştir (ILO, 2024:23).

- İş gücüne katılım oranlarına göre, 2019'dan 2025'e kadar dünya genelinde kadınlar için %48.0'den yine %48.0'a, erkekler için %73.0'dan %72.9'a, toplamda ise %60.5'ten %60.4'e hafif bir düşüş öngörülmektedir. Düşük gelirli ülkelerde kadın iş gücüne katılım oranı %56.2'den %55.0'a, alt-orta gelirli ülkelerde %34.9'dan %37.0'a, üst-orta gelirli ülkelerde %56.4'ten %55.1'e ve yüksek gelirli ülkelerde %53.7'den %53.9'a az bir değişiklik göstermektedir (ILO, 2024:27).

Bu veriler, dünya genelinde kadın istihdamının, özellikle alt-orta gelirli ülkelerde, erkek istihdamından daha fazla artış gösterdiğini; ancak iş gücüne katılım oranlarında cinsiyetler arası farkların devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, kadınların ekonomik katılımını artırmaya yönelik politikalara duyulan ihtiyacı vurgularken, aynı zamanda cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet hedeflerine ulaşmada önemli bir yol gösterici olabilmektedir. (SKA 8)

Kadın istihdamının artırılması ve iş yaşamındaki eşitlik, çağdaş işgücü piyasalarının temel hedeflerinden biridir. Bu bağlamda, işyerinde şiddet ve tacizin önlenmesi, özellikle kadın çalışanların güvenliği ve refahını korumak

açısından büyük öneme sahiptir.

İş sağlığı ve güvenliği çerçevesinde geliştirilen psikososyal risk yönetimi stratejileri, kadınların iş yerlerinde karşılaşılabileceği şiddet ve taciz olaylarını azaltmaya yönelik önemli adımlar sunmaktadır. Çalışanlarla yapılan danışmalar ve idari kayıtların detaylı bir şekilde incelenmesi, bu risklerin belirlenmesi ve önlenmesi için temel yöntemler arasında yer almaktadır.

Örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "İş Yaşamında Şiddet ve Tacizin Önlenmesi isimli Raporunda yer alan bilgilere göre; Danimarka'da sağlık ve sosyal bakım sektörleri için geliştirilen çalışma atölyeleri, şiddet ve taciz risklerinin belirlenmesinde çalışanların katılımını

teşvik ederken, İrlanda'da yalnız çalışanlar için hazırlanan kontrol listeleri, bireysel risk değerlendirmelerini kolaylaştırmaktadır. Yeni Zelanda, Birleşik Krallık ve Arjantin gibi ülkelerde üretilen rehberler, şiddet ve taciz vakalarının raporlanması ve analizi konusunda işverenlere yol göstermektedir (ILO, 2024:90). Bu yaklaşımlar, işyerinde güvenli ve saygılı bir ortamın teşvik edilmesine katkı sağlayarak, kadınların iş gücüne katılımını ve iş yaşamındaki verimliliğini artırma potansiyeline sahiptir.

Dolayısıyla, SKA 5 ile ilgili olarak, işyerinde şiddet ve tacizin önlenmesi, sadece bir güvenlik meselesi değil; aynı zamanda geniş kapsamlı kadın istihdamı ve eşitlik politikalarının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Kadınların iş yerlerinde karşılaşılabileceği şiddet ve taciz olaylarının azaltılması, kadınların güvenliği ve refahı açısından büyük öneme sahiptir. İlgili raporlar, farklı ülkelerde işyerinde şiddet ve tacizi önlemeye yönelik stratejileri ve bu stratejilerin gerekliliğini kadın istihdamına olumlu etkilerini gözler önüne sermektedir.

Bu çerçevede, işyerinde şiddet ve tacizin önlenmesi çalışmalarının yanı sıra, kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması da kadın istihdamı ve eşitlik politikalarının temel taşlarından biri olarak kabul edilmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, “SKA 3 Sağlıklı Kaliteli Yaşam” ile ilgili olarak, kadınların sağlık hizmetlerine erişimini etkileyen bir faktör olmanın yanında, sağlık yalnızca bedensel değil, aynı zamanda ruhsal, bilişsel ve sosyal açıdan da değerlendirilmesi gereken temel bir insan hakkıdır. Bu nedenle, kadınların sağlık hizmetlerine tam anlamıyla erişebilmesi, genel sağlık durumlarının iyileştirilmesi ve yaşam kalitelerinin artırılması için büyük öneme sahiptir.

Eğitim düzeyi, aile yapısı, kişisel tercihler, ekonomik etkenler ve toplumsal örf ve adetler kadınların sağlık hizmetlerine erişimini doğrudan etkileyen faktörler arasında sayılabilmektedir (Karaduman, 2021: 169-172). Özellikle, toplumsal cinsiyet rolleri ve ayrımcılığı, kadınların sağlık hakkını tam anlamıyla kullanmalarının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

Kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması, eşitlik politikalarının temel taşlarından biri olarak kabul edilmelidir. Kadınlara sağlık hizmetlerine erişim verilmesi, uluslararası normlar ve anlaşmalar tarafından tartışılmaktadır; çünkü bunlar, insanların ve toplumların sağlığını doğrudan etkileyen konulardır. Örneğin; Dünya Sağlık Örgütü, sağlık hakkını tüm insanların elde etme hakkı olarak belirten sağlıkla ilgili anayasa kanunu, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde geçen "herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbî bakım hakkı" ifadesinin dışında diğer insan hakları belgeleri içerisinde hakkı en ayrıntılı şekilde ele alan Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Kadınların Her Türlü Ayrımcılığa Karşı Korunması Sözleşmesi, Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı belgeleri arasında sayılmaktadır (CEİD, 2017:13).

Buna ek olarak, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları cinsel ve üreme sağlığı, anne sağlığı, cinsiyete dayalı şiddeti durdurma dahil olmak üzere acil olarak talep edilen alanlarda gelişme kaydetmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede, kadınların sağlık hizmetlerine adil erişimi, genel sağlık ve eşitlik hedeflerinde olması gereken önemli bir unsurdur, genel toplum refahı ve kalkınmanın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca kadınların sağlık hizmetlerine adil erişimi, küresel sağlık ve eşitlik çabalarında merkezi bir yer tutmakta ve bu alandaki ilerleme, genel toplumsal refah ve kalkınmanın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. (SKA 3) Ancak, bu ilerlemenin yanı sıra, kadınların karşılaştığı cinsiyet temelli şiddet ve istismar sorunları, sağlık hizmetlerine erişim ve genel toplumsal eşitlik çabalarını doğrudan etkileyen belirleyici engeller arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, kadına yönelik şiddet ve istismarın, sadece bireysel sağlık ve güvenlik meselesi olmanın ötesinde, toplumun bütününe sağlığı ve kalkınması üzerinde derin ve uzun vadeli etkileri olduğunu anlamak esastır.

Özellikle, "Kadın İnsan Hakları ve Cinsiyet Eşitliği" başlıklı belgede belirtildiği üzere, “dünya genelinde kadın ve kız çocukları, cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık, marjinalleştirme ve istismara geniş çapta maruz kalmaktadır (Schmitz & Gabel, 2023:359).” Bu durum, kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerini engelleyebilir ve toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda kaydedilen ilerlemeleri tehdit etmektedir. Kadınlar ve kız çocukları, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldıklarında, bu durumun yarattığı travma ve sağlık sorunları, onların toplum içinde aktif ve sağlıklı bireyler olarak yer almalarını zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda, kadına yönelik şiddet ve istismarın, (SKA 5) sadece bireysel sağlık ve güvenlik meselesi olmanın ötesinde, toplumun bütününün sağlığı ve kalkınması üzerinde derin ve uzun vadeli etkileri olduğunu anlamak gerekmektedir. Ayrıca iş sağlığı ve güvenliği çerçevesinde geliştirilen psikososyal risk yönetimi stratejileri, kadınların iş yerlerinde karşılaşılabileceği riskleri azaltmayı amaçlamalıdır.

Kadınların ve kız çocuklarının yaşamındaki ilerlemelere ve karşılaştıkları zorluklara odaklanan kapsamlı bir çalışma olan "Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde İlerleme, Cinsiyete Dayalı Bakış Açışı 2023" raporu , Birleşmiş Millet Kadın Birimi ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi İstatistik Bölümü tarafından yayımlanmıştır (UN Women & UN DESA, 2023:<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2023>). Bu çalışma, kadınların sağlık, eğitim, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda karşılaştıkları eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin üstesinden gelmek için gerekli olan adımları detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Rapordaki verilere göre, her yıl 245 milyon evli veya partneri olan kadın ve kız çocuğunun fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığı ve küresel olarak 18 yaşından önce evlenen genç kadınların oranının %19 olduğu belirtilmiştir (UN Women & UN DESA, 2023:14). Bu, SKA 5 kapsamında kadına yönelik şiddet ve istismarın sadece kadınların değil, tüm toplumun karşı

karşıya olduğu bir sorun olduğunu ve bu sorunun çözümünün toplumsal refah ve kalkınmanın sürdürülebilirliği için belirleyici öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Kadına yönelik şiddet ve istismarla mücadelede uluslararası iş birliği ve toplumsal bilinç düzeyinin artırılması, cinsiyet eşitliğini sağlamak ve toplumsal refahı artırmak için büyük öneme sahiptir. Bu, kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerini iyileştirmek, onların güvenliğini ve refahını korumak ve genel olarak toplumsal kalkınmayı desteklemek adına atılacak adımların temelini oluşturmaktadır.

1.6.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA KATKISI

Toplumsal cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşenidir; çünkü kalkınmanın her alanında kadınların ve erkeklerin eşit katılımı ve fırsatlara erişimi, daha adil ve kapsayıcı toplumların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

2030 Sürdürülebilir Kalkınma amaçları, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların yetkilendirilmesini merkezi bir konumda tutarak, bu alanlardaki gelişmelerin genel sürdürülebilir kalkınma hedeflerine olan olumlu etkisini hayata geçirebilmektedir.

Bu amaç ve hedefler kapsamında, ayrımcılığın son bulması, şiddetin önlenmesi ve kadınlara eşit ekonomik fırsatlar sunulması gibi temel ihtiyaçlar doğrultusunda somut adımlar atılmıştır. Bu çabaların temelinde yatan düşünce, cinsiyet eşitliğinin yalnızca kendi başına değil; aynı zamanda daha geniş kapsamlı sürdürülebilir bir gelecek için de vazgeçilmez olduğudur.

Bu amaç ve hedefleri gerçekleştirmeye yönelik, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ekonomi, sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik olmak üzere sürdürülebilir kalkınmanın üç temel direği ile

nasıl bütünleşik bir şekilde ele alınabileceğine dair bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçevenin sunduğu başlıca katkılar şu şekilde özetlenebilir (Manzano, 2021:52):

- Bu gündem, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların yetkilendirilmesinin sadece Sürdürülebilir Kalkınmanın Beşinci Hedefi ile sınırlı kalmadığını, aynı zamanda diğer Sürdürülebilir Kalkınma amaçlarının diğer hedefleri ile entegre bir şekilde ele alınarak, tüm amaç ve hedeflerde çapraz bir tema olarak işlendiğini görebiliriz. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarında yayılan etki alanının genişliğine ve önemine dikkat çekmektedir.
- Binyıl Kalkınma Hedeflerinin odaklandığı temel alanlar eğitim, anne sağlığı, üreme sağlığına erişim ve işgücü ile siyasetteki eşitsizliklerken, SKA'lar bu konuları daha da genişleterek, daha önce ele alınmamış olan toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesiyle ilgili sorunları da kapsar (Manzano, 2021:54).
- 2030 Gündemi, toplumsal cinsiyeti sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunu etkileyen bir konu olarak görmekte ve SKA'ların uygulanmasında cinsiyetin etkilerini dikkate almayı gerektirir. Bu gündem, SKA 5'in ötesinde, diğer SKA'ların hedeflerini de kadın ve kız çocuklarının çıkarlarını özellikle hedef alacak şekilde genişletir ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesinin sağlanması için bir dizi önlem sunmaktadır (Manzano, 2021:55).

Cinsiyet eşitliğinin önemi, sadece Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması ile sınırlı kalmayıp, diğer birçok sürdürülebilir kalkınma hedefinde de kendini göstermektedir. Bu, tüm toplumun refahının, kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi ile doğrudan ilişkili olduğunu anlamamızı sağlamaktadır.

Bu şekilde toplumsal cinsiyet eşitliği sadece Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 5 ile sınırlı kalmayıp, tüm sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin merkezinde yer almalıdır. Her bir SKA'nın

cinsiyet perspektifini entegre ederek, daha adil ve kapsayıcı bir dünya inşa etme yolunda bize rehberlik etmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, SKA'ların ve hedeflerinin birbiriyle ve sürdürülebilir kalkınmanın üç temel direğiyle etkileşimi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesinin önemini altını çizmektedir. Bu, her bir amacın başarısı için diğerlerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınmasının önemini vurgular ve sürdürülebilir kalkınma için bütüncül bir yaklaşımı gerektirir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesinin, ekonomik büyüme, sosyal adalet ve çevre koruması gibi sürdürülebilir kalkınmanın üç ana sütununu nasıl birbirine bağladığı ve bu süreç içinde nasıl merkezi bir rol üstlendiği daha da önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmanın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlenmesinin vazgeçilmez önemi aşikardır.

Ayrıca, kadınların güçlendirilmesi ve ekonomik hayata katılımlarının sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir etken olduğu, işgücüne katılımında ve istihdamda hak ettikleri şekilde eşit oranlarda yer almaları, hem bireysel hem de toplumsal açıdan önem taşımaktadır. Bu durum, sürdürülebilir kalkınma için kadınların ekonomik ve sosyal hayata eşit katılımının zorunluluğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kalkınma süreçlerinde kadınların etkin rol oynamasını sağlayacak politikaların geliştirilmesi açısından önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemek, günümüzün önemli meselelerinden biridir. Bu bağlamda, medyanın ve reklamcılığın toplumsal normlar ve değerler üzerindeki etkisini ele alan çalışmalar, bu alandaki araştırmalara önemli katkılarda bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ SORUNU

2.1.TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki gelişmeler, ülkenin sosyal, ekonomik ve politik yapılarda cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik önemli adımların atılmasını sağlamıştır.

Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği ilişkilerinin geliştirilmesi, uluslararası sözleşmeler ve yasal düzenlemeler tarafından desteklenmektedir. Türkiye tarafından 1985 yılında CEDAW’ın onaylanmasıyla uluslararası düzeyde kadın hakları konusunu destekleme açısından önemli bir söz verilmiştir. CEDAW’ın kabul edilmesi, Türkiye’nin uluslararası hukuk çerçevesinde kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşamdaki eşitliğinin desteklemesini ve korumayı resmi olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 1990 yılında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla 25 Ekim 1990 tarihinde çıkarılan 3670 sayılı Kanun ile Genel Müdürlük olarak yeniden yapılandırılarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlanmıştır; ancak, 24 Haziran 1991 yılında tekrar Başbakanlık’a bağlanmıştır. 1993 tarihinde, 514 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı" olarak yeniden yapılandırılmıştır. Fakat bu Kararname’nin dayanağı olan yetki kanunu Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. 1994’te 536 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Müsteşarlık yeniden kurulmuş; fakat Anayasa Mahkemesi bu kararnamenin dayanağı olan yetki kanununu da iptal edince Genel Müdürlük yasal dayanağını kaybetmiştir. On yıl boyunca bu şekilde faaliyet gösteren Genel Müdürlük, 6 Kasım 2004 tarihinde yayımlanan 5251 sayılı "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" ile yeniden

yapılandırılmıştır. Bu kuruluş, kadınların insan haklarını koruma ve geliştirme; sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda kadınların durumunu güçlendirme ve kadınların hak, fırsat ve imkânlardan eşit şekilde yararlanmalarını sağlama görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmektedir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008-2012:5-6).

1997 yılında TBMM'de “Kadının Statüsü ve Sorunları Araştırma ve İzleme Komisyonu” kurulmuştur (TBMM, 1997:1). Bu komisyon, kadınların sosyal, ekonomik ve hukuki statülerini belirlemek için çalışmıştır. 2001 yılında yapılan anayasa değişikliği,(T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2001:33) Devletin kadın -erkek eşitliğini korumakla yükümlü olduğunu ve cinsiyet eşitliğini yasal olarak desteklediğini göstermektedir.

15 Mart 2003'te yürürlüğe giren 4773 sayılı İş Kanunu'nda yapılan değişiklikler, özellikle kadın çalışanlara daha fazla koruma sağlamış, annelik izinleri ve daha iyi çalışma koşulları gibi düzenlemeler yapmıştır (Çelik, 2003:6).

2009 yılında “Kadın İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KADER)”, kadınların siyasi olarak hayatta kalmalarını artırmak için çalışmalarını sürdürmektedir. Aynı yıl TBMM “Kadın Erkek Fırsat Eşitlik Komisyonunun” kurulması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ilgili düzenlemeler ile politikaların geliştirilmesine yardımcı olmuştur (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2010:1).

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış ve 2014 yılında Türkiye başta olmak üzere 10 ülke tarafından onaylanmıştır. (Çamurcu, 2021:78). 2012 yılında “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” ile kadınlara yönelik şiddeti engellemek için yasal düzenlemeler artırılmıştır (TBMM, 2012:1-7). Bununla birlikte, 2021'de İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı, bu alandaki iyi gelişmeleri geriye götürmüştür.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genelgesi, 25 Kasım 2023 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Genelgede, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması amacıyla alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalar detaylı olarak belirtilmiştir. Kadına yönelik şiddetle mücadele genelgesinde, eylem planı ve ŞÖNİM'lerin (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri) önemine de değinilmiştir. Bu merkezler, şiddet mağdurlarına psikolojik, hukuki ve sosyal destek sağlamanın yanı sıra, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için de hizmet vermektedir. ŞÖNİM'ler, mağdurların şiddetten uzak, güvenli bir hayat sürdürebilmeleri için gerekli tüm destek ve yönlendirmeleri sunarak, şiddet döngüsünün kırılmasında önemli bir işlev görmektedir (Resmî Gazete, 2023:1-2).

Bir dizi ulusal eylem planı ve kalkınma stratejisi, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kaydettiği ilerlemeleri desteklemektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilen ve uygulamaya konulan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)” ve “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2007-2010)”, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadına yönelik aile içi şiddeti önlemek amacıyla çeşitli stratejik önlemler sunmaktadır. Bu planlarda belirlenen tedbirlerin uygulanmasında, tüm ilgili tarafların rol ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmıştır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, eylem planlarında belirtilen sorumlu ve işbirliği yapan kuruluşlarla yılda iki kez izleme ve değerlendirme toplantıları düzenleyerek, uygulamaların etkinliğini izlemekte ve elde edilen sonuçları değerlendirmektedir (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2010:3).

Bu toplantılar, planların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak ve gerektiğinde iyileştirici adımlar atmak için önemli bir role sahiptir.

Türkiye'nin kalkınma planları, özellikle 10. Kalkınma Planı (2014-2018) döneminde toplumsal cinsiyet eşitliğini önemli ölçüde ele almaktadır. Bu plan, toplumsal cinsiyet eşitliği için hedefler ve çeşitli politika önerileri içermektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013: 13-14-15).

Türkiye'nin sosyo-ekonomik kalkınması şekillenirken, 11. Kalkınma Planı (2019–2023) toplumsal cinsiyet eşitliğini önemli bir odak noktası olarak ele almış ve geniş kapsamlı kalkınma hedefleri ile bütünleştirmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023). Plan, kadına yönelik güçlü bir mücadele vermek, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi artırmak (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023:125) ve kadınların işgücü piyasasında rolünü (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023:132) artırmak gibi temel hedefler ortaya koymuştur. Özellikle ekonomik alanda kadınların daha aktif rol almalarını teşvik etmek için girişimcilik teşvikleri gibi politikalar öne çıkarılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023:140). Bu politikaların amacı, eğitim ve mesleki eğitim fırsatlarını genişletmektir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023:133). Ayrıca, kadınların siyasi ve idari yönetimlerde karar alma süreçlerinde daha fazla rol almalarını sağlamak amacıyla, bu birimlerde kadınların daha fazla temsil edilmesini teşvik edecek hedefler belirlemeyi planlamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023: 139-140). Ayrıca, kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik tedbirler, farkındalık artırıcı eğitim programları, mağdurlara yönelik destek hizmetleri gibi çeşitli yaklaşımlar planlarda detaylandırılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023: 140-141).

On İkinci Kalkınma Planında (2024-2028) kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetle mücadele konularında daha kapsamlı ve sistematik tedbirler yer almakta, kırsal kesimdeki kadınların güçlendirilmesi ve teknolojiye verilen önemin çeşitli uygulamalar aracılığıyla artırılması gibi yeni önlemler eklenmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2024-2028).

Kadınların eğitimi ve istihdama katılımı, kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadınların matematik, teknoloji, mühendislik ve fen alanlarında eğitiminin yaygınlaştırılması temel hedefler arasında yer almaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024-2028:172). Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve performans değerlendirme sistemine geçiş yapılacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2024-2028:152 -153). Kadınların karar alma mekanizmalarında temsillerinin artırılması, kamu ve özel sektörde daha fazla yer almaları ve iş-yaşam dengelerinin sağlanması için somut adımlar atılacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2024-2028:172). Kırsal kesimde kadın girişimciliğinin desteklenmesi, (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2024-2028:172), bilgi iletişim teknoloji ve yapay zeka uygulamalarının artırılması ve kadınlara yönelik sosyal alanların oluşturulması gibi tedbirler alınacaktır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve erken yaşta zorla evliliklerle mücadele için sıfır tolerans ilkesi benimsenerek yasal düzenlemeler daha etkin uygulanacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2024-2028:173).

“Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yasama faaliyetlerini desteklemek ve belirli konularda uzmanlaşmış çalışma grupları oluşturarak daha detaylı incelemeler yapmak amacıyla Özel İhtisas Komisyonları kurulmuştur. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde, cinsiyet eşitliğini sağlamak ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemek amacıyla kurulmuş bir komisyondur. Komisyonun üye sayısı, Genel Kurul tarafından belirlenmekte ve kadın milletvekilleri ile insan hakları konusunda uzman milletvekillerine öncelik tanınmaktadır. KEFEK, yasama çalışmalarının yanı sıra denetim fonksiyonu da icra edip kadın erkek eşitliği ihlalleri ile cinsiyete dayalı ayrımcılık iddialarını inceleyerek raporlar hazırlamaktadır. Komisyonun misyonu, kadın haklarını korumak ve geliştirmek, kadın erkek eşitliği konusundaki yasal ve uygulamalı düzenlemeleri iyileştirerek etkili bir parlamenter denetim mekanizması oluşturmaktır”(TBMM, 2009: <https://www.tbmm.gov.tr/ih-tisas->

komisyonlari/Icerik/ihtisas-komisyonlari-kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu-hakkinda/kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu/f72877d1-b499-037b-e050-007f01005610).

Komisyon, bu misyonu doğrultusunda gerçekleştirdiği çalışmalarla toplumsal cinsiyet eşitliği alanında önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu katkılar, toplumun her kesiminde farkındalığı artırarak kadın erkek eşitliğini sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye, kadına şiddete yönelik güclü bir mücadeleyi hedefleyerek 2011 yılında imzaladığı İstanbul Sözleşmesi ile toplumsal cinsiyet eşitliğini en önemli yasal çerçeveyle oluşturmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'nin 2021'de bu sözleşmeden ayrıldığı, ulusal ve uluslararası düzeyde büyük tartışmalara yol açmış ve toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları tarafından önemli bir gerileme olarak görölmüştür.

Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da, son zamanlardaki politik performanslar ve İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme gibi kararlar, bu ilerlemelere gölge düşürmüş ve sürdürülebilirlik açısından endişeler yaratmıştır.

Bu tür politikalar ve önlemler sayesinde, Türkiye toplumsal cinsiyet eşitliği alanında önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da politik istikrar ve uygulama fırsatlarının zorlukları bu çabaların tam olarak amacına ulaşmasını engelleyebilmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddetin artması ve İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı gibi kararların bu ilerlemelere gölge düşürdüğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çabalarının sürdürülebilir ve etkili olması için politikaların dikkatli bir şekilde tasarlanması, sürekli bir değerlendirme sürecinin olması ve uluslararası işbirliğinin sağlanması gerekmektedir . Ancak bu şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğinin kalıcı bir şekilde sürdürölmesi ve mevcut eşitsiz eğilimlerin sonunun gelmesi mümkün olacaktır.

2.1.1. Türkiye’de Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sürdürülmesi, özellikle kız çocukları için eğitim fırsatlarının genişletilmesi ve eğitimde ayrımcılığın ulusal ve uluslararası düzeyde önemli bir gündem maddesi olmaktadır. Bu nedenle, kız çocuklarına eğitim eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edebilir ve toplumların daha özgürlükçü ve adil bir yapıya kavuşmasına önemli ölçüde katkı sağlayabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ayrımcılığı yasaklayan Anayasa, Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Yükseköğretim Kanunu⁷, Türkiye'de eğitim konularını düzenleyen temel kanunlardır (Tan, 2017:24).

Eğitim politikalarının şekillendirilmesinde cinsiyet eşitliğini merkeze alan çözümler, kaliteli eğitim, toplumsal ve gelişmiş ekonominin temel bir şartı olarak kabul edilir. Bu hedefin gerçekleştirilmesinin diğer sürdürülebilir kalkınma amaçlarına da yardımcı olması kaçınılmazdır.

Bu bağlamda, TIMSS 2019 verileri⁸, Türkiye'nin eğitim politikalarının cinsiyet eşitliği gözetilerek geliştirildiğini ve bu alandaki ilerlemeyi ortaya koymaktadır. Bu veriler, fen alanında erkek ve kız aktarımları arasında önemli bir başarı farkı olduğunu göstermektedir, bu da cinsiyetler arası eğitimde özgürlüğün sürdürülmesinde kayda değer bir ilerleme olduğunu göstermektedir.

⁷ Anayasa'nın 10. ve 42. Maddesi, Milli Eğitim Temel Kanunu 4,6,7,8,9 ve 15. Maddeleri, İlköğretim ve Eğitim Kanunu 1,2 ve 4. Maddeleri, MEB Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK 2. Maddesi ve son olarak Yükseköğretim Kanunu 53. Maddelerinde ilgili maddelere yer verilmiştir (Tan, 2017:25-26-27).
⁸ Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS), Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu (IEA) tarafından her dört yılda bir düzenlenen, 1995'ten bu yana devam eden bir başarı izleme çalışmasıdır. TIMSS, dördüncü ve sekizinci sınıf öğrencilerinin matematik ve fen başarılarını uluslararası düzeyde değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmekte olup, 2019 yılında dördüncü sınıfta 58, sekizinci sınıfta ise 39 ülke araştırmaya katılmıştır. Bu çalışma, eğitim sistemlerinin etkinliğini ölçmek ve global karşılaştırmalar yapmak için önemli bir araçtır. <https://www.iea.nl/studies/iea/timss> (Mayıs, 2024)

TIMSS 2019 verilerine göre, Türkiye'de sekizinci sınıf düzeyinde, erkek öğrencilerin fen alanında ortalama puanı 510 iken, kız öğrencilerin ortalama puanı 520'dir (T.C. MEB Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi ,2020:70). Yapılan istatistiksel testler, erkek ve kız öğrenciler arasında fen başarısı açısından anlamlı bir fark olmadığını belirtmektedir.

2015 verileriyle kıyaslandığında, her iki cinsiyetin fen başarılarında belirgin bir artış görülmüştür. Bu da Türkiye'nin fen eğitimi politikalarının başarısını göstermektedir (T.C. MEB Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi ,2020:8).

Öte yandan, dördüncü sınıf düzeyinde matematik başarısı açısından yapılan değerlendirme, erkek ve kız öğrenciler arasında benzer bir ortalama puan seviyesini göstermiştir. Erkek öğrencilerin matematikte ortalama puanı 525, kız öğrencilerin ise 521'dir (T.C. MEB Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, 2020:39). Bu iki grup arasında da matematik başarısında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, cinsiyet temelli başarı farklarının minimal olduğunu ve eğitimde cinsiyet eşitliğinin desteklendiğini belirtmektedir. Ayrıca, hem erkek hem de kız öğrencilerin matematik başarılarının son üç TIMSS döngüsünde istikrarlı bir şekilde arttığı görülmekte, bu da matematik eğitimindeki sürekli iyileştirmelerin olumlu sonuçlarını yansıtmaktadır (T.C. MEB Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, 2020:8).

Bu tür sonuçlar, Türkiye'deki eğitim politikalarının hem cinsiyet eşitliğini desteklemesi hem de genel öğrenci gelişimini artırması bakımından etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu gibi uluslararası düzeyde yapılan değerlendirmeler, politika uygulamalarının eğitim sistemlerini gerçekleştirmek için kullanılabilen önemli referans noktalarıdır.

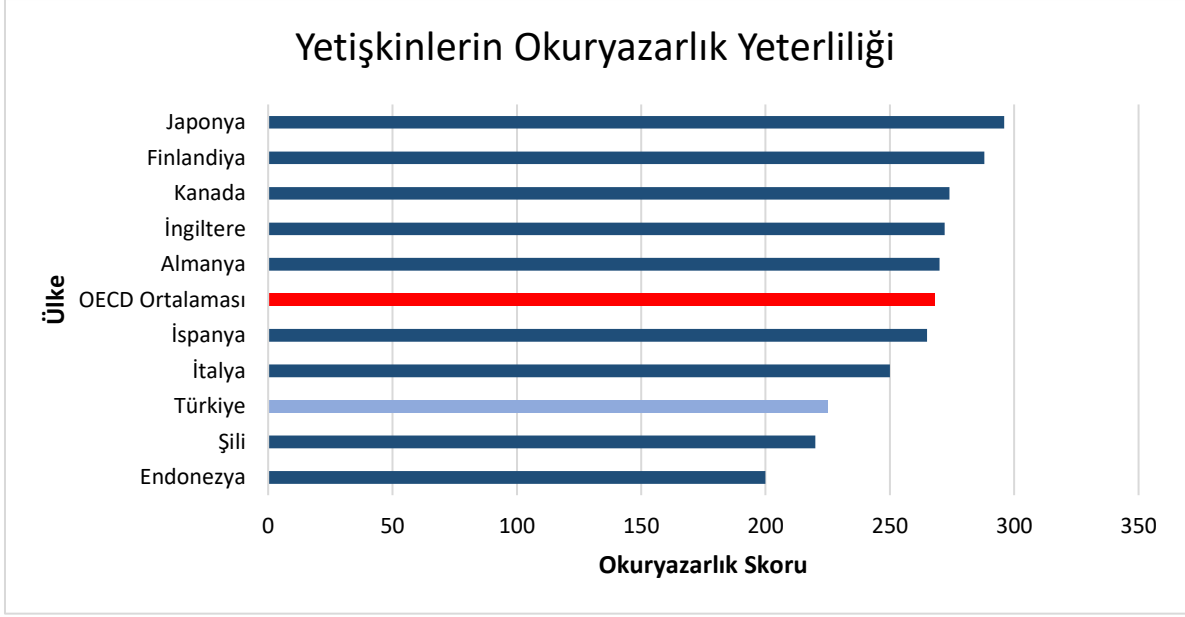
Bu çerçevede, Türkiye'nin uluslararası standartlara uygun olarak elde ettiği başarılar, eğitim politikalarının gözden geçirilmesi ve daha fazla iyileştirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

PIAAC⁹, yetişkin becerilerinin değerlendirilmesine odaklanan uluslararası bir araştırmadır. PIAAC sonuçlarına göre Türkiye, beceri alanlarında OECD ortalamalarının oldukça altında kalarak son sıralarda yer almaktadır. Bu durum Türkiye'deki eğitim sisteminin ve yetişkinlerin beceri düzeyinin genel olarak düşük olduğunu göstermektedir.

Şekil 4'te ilk sırada yer alan Japonya ile diğer ülkelerden seçilen bazı ülkeler ile Türkiye'nin durumunu karşılaştırılmıştır. Şekil 4'e yer alan verilere göre; Türkiye'nin yetişkin okuryazarlık puanı, OECD ülkeleri ortalamasının altında yer almaktadır. İlgili grafik, Türkiye'nin Almanya, İngiltere, Japonya gibi gelişmiş ekonomilere kıyasla daha düşük performans sergilediğini; ancak Şili ve Endonezya gibi ülkelerle karşılaştırıldığında daha iyi bir durumda olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin eğitim politikaları ve okuryazarlık programlarının gözden geçirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Şekil 4. Yetişkinlerin Okuryazarlık Yeterliliği Oranları

⁹ “Yetişkin Yeterliliklerinin Uluslararası Değerlendirme Programı PIAAC, OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) tarafından ve 40'tan fazla ülkede yürütülmektedir. Ekonomik sorunların ve sürdürülebilirliğin sağlanması için gereken temel teorik yöntemler ve iş süreçlerinin ölçümünü yapar. Araştırma anket sonuçlarının yayınlanması, ülkelerin bu şekilde nasıl gelişebileceğini daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. PIAAC, yetişkinlerin üç temel işlem becerisindeki yeterliliklerini değerlendiren uluslararası bir araştırma olup; bu amaçla, sözel, sayısal ve teknoloji yoğun ortamlarda problem çözme becerileri olmak üzere üç farklı alandaki yeterlilikler incelenmektedir. Ayrıca anket her 10 yılda bir yapılır ve iki döngüden oluşmaktadır. 2011-2018 yılları arasında Birinci Döngüde üç farklı tur veri toplama gerçekleştirilmiştir. 2018 yılında Araştırmanın İkinci Döngüsü başladı ve bunun sonuçları 2024 yılında yayınlanacaktır.” Erişim adresi: <https://www.oecd.org/skills/piaac/>

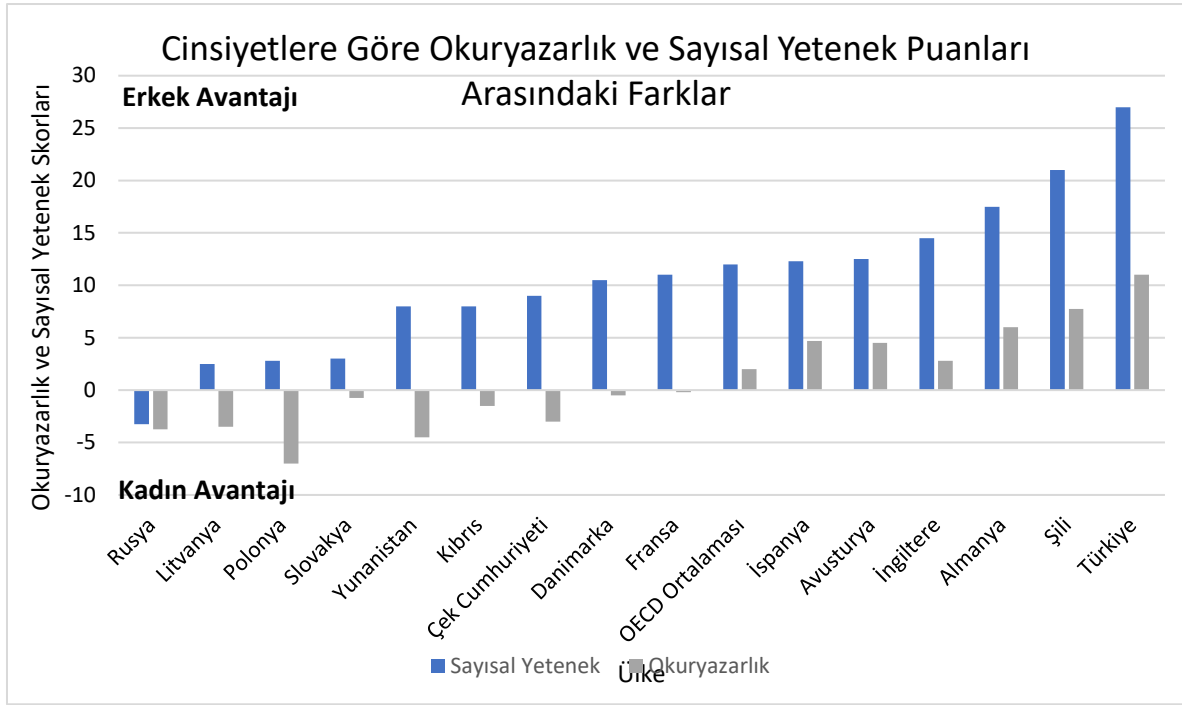
.Kaynak: Şekil OECD verileri baz alınarak tarafınca oluşturulmuştur.

<https://www.oecd.org/skills/piaac/about/#d.en.481111> (24.04.2024, s:13)

Türkiye'nin OECD ortalamalarına ulaşabilmesi ve bu ortalamayı aşabilmesi için alınabilecek önlemler arasında okuryazarlık eğitimine yönelik yatırımların incelenmesi, mesleki gelişim programlarının geliştirilmesi ve eğitimi teşvik edici uygulamaların yaygınlaştırılması yer alabilir.

Eğitimde okuryazarlık ve sayısal yetenek gibi temel beceri alanlarında erkek ve kadın öğrenciler arasında performans açısından belirgin farklar görülmektedir. **Şekil 5**, çeşitli ülkelerde okuryazarlık ve sayısal yetenek puanları arasındaki cinsiyete göre farkları göstermektedir.

Şekil 5. Cinsiyetlere Göre Okuryazarlık ve Sayısal Yetenek Puanları Arasındaki Farklar

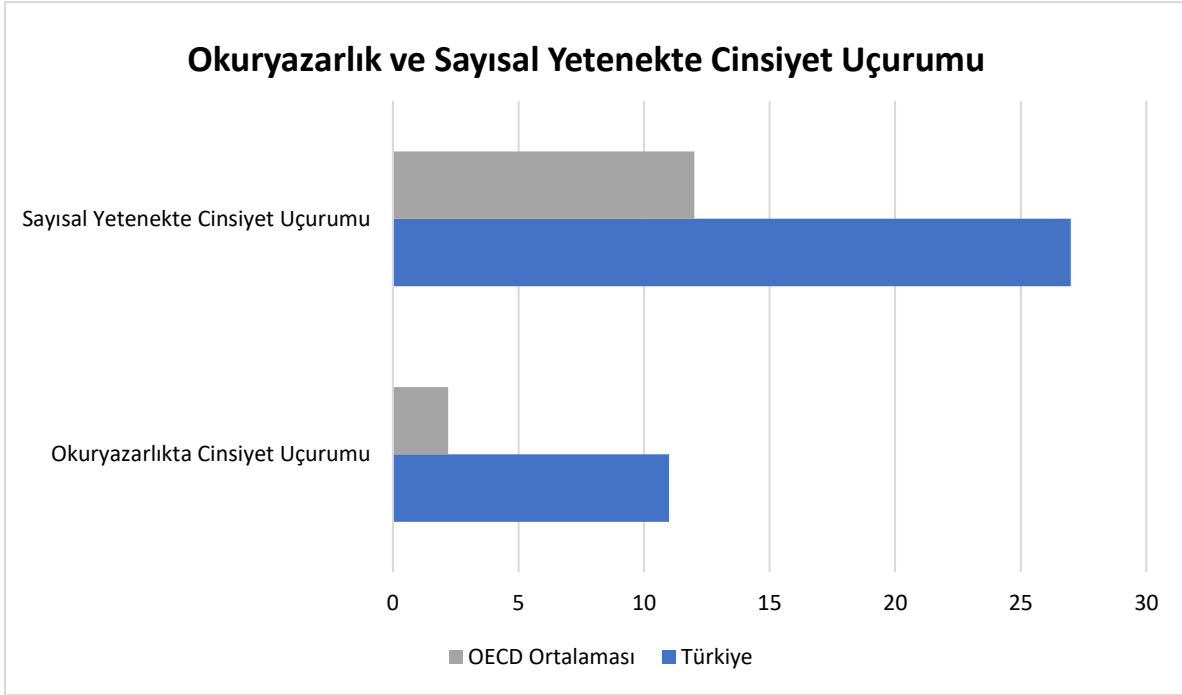
Kaynak: OECD Resmi Web Sitesi verileri baz alınarak tarafımda oluşturulmuştur.
<https://www.oecd.org/skills/piaac/about/#d.en.481111> (24.04.2024 s. 34)

Şekil 5'te Rusya ve Litvanya, cinsiyetler arasındaki performans farkının en az olduğu ülkeler arasında yer almakta, bu ülkeler ve diğer ülkelerden seçilen bazı örnekler ile Türkiye'nin durumu karşılaştırılmıştır. Türkiye'de ayrıca cinsiyetler arasındaki puan farkı da dikkat çekicidir; erkekler genellikle kadınlardan daha yüksek performans göstermektedir. Bu durum, Türkiye'deki eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu da göstermektedir. Özellikle sayısal yeteneklerde erkeklerin aşırı üstünlüğü dikkat çekicidir ve bu sayısal yetenek alanlarında cinsiyet eşitliği politikalarının güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Aynı şekilde Şekil 6'ya göre sayısal yetenekte Türkiye'deki cinsiyet uçurumu, OECD ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu, Türkiye'de cinsiyetler arasında önemli bir sayısal yetenek farkı olduğunu ve erkeklerin kadınlardan önemli ölçüde daha iyi sayısal yetenekler gösterdiğini belirtmektedir. Cinsiyet eşitsizliği okuryazarlık konusunda Türkiye'de OECD'ye

daha yakın, ancak yine de OECD ortalamasından daha yüksek görülmektedir. Bu da, kadınların okuryazarlık konusunda erkeklerden daha aşağı seviyede olduğunu göstermektedir.

Şekil 6: Okuryazarlık ve Sayısal Yetenekte Cinsiyet Uçurumu

Kaynak: OECD Resmi Web Sitesi verileri kullanılarak tarafımda oluşturulmuştur.

<https://www.oecd.org/skills/piaac/about/#d.en.481111> (24.04.2024, s.35)

Şekil 6’da OECD ortalaması ile Türkiye verileri karşılaştırılmıştır. Bu veriler, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için Türkiye'nin bu konuda ciddi adımlar atması gerektiğinin güçlü bir işaretini vermektedir. Öncelik hedef olarak kadınların okuryazarlık becerilerinin artması için kadınlara yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi çok önemlidir.

Eğitime yapılan harcamalar ve kaynak dağılımı, ülkenin eğitim kalitesini ve erişimini artırma yolunda atılacak adımlar için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

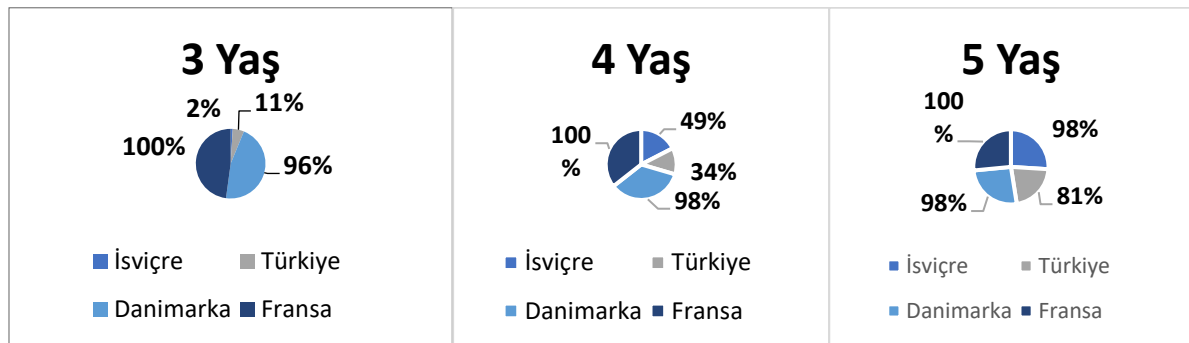
Türkiye’de eğitim harcamalarının OECD ortalamasının altında olması, özellikle erken çocukluk dönemi eğitimine kayıt oranlarının düşük olmasıyla birleştiğinde, eğitim kalitesi ve erişilebilirlik açısından önemli sorunlara işaret etmektedir. OECD'nin 2020 yılında yayımladığı

verilere göre, 3, 4 ve 5 yaş gruplarında erken çocukluk eğitimine kayıt oranlarının düşük olması, Türkiye'nin eğitimde eşitliği sağlama ve her çocuğa kaliteli eğitim imkanı sunma konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu durum, sosyoekonomik veya demografik faktörlerin çocukların eğitim olanaklarından faydalanma şansını önemli ölçüde etkilediğini ve eşit olmayan bir erişim sağlandığını ortaya koymaktadır (OECD, 2020:1).

Erken çocukluk eğitimi ve bakımına kayıt oranlarının düşük olması, ilerleyen yıllarda eğitimde başarı ve toplumsal entegrasyon açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin erken çocukluk eğitimi politikalarını gözden geçirmesi ve bu alana yapılan yatırımları artırması gerekmektedir. Eğitim harcamalarının daha dengeli bir şekilde dağıtılması ve erken yaşlardaki çocuklara yönelik eğitim olanaklarının genişletilmesi, toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık hedeflerine ulaşmanın yanı sıra, genel eğitim kalitesini yükseltmek için de büyük bir öneme sahiptir.

Buna göre, OECD 2020 yılında yayımladığı 41 ülkeye ait 3, 4 ve 5 yaş çocukların eğitimine kayıt tablosu bu konu hakkında bir fikir vermektedir (OECD, 2020:1). Erken çocukluk eğitimi ve bakımına kayıt oranları, belirli bir yaş grubundaki erken çocukluk eğitimi ve bakımına kayıtlı öğrenci sayısının o yaş grubundaki nüfusun büyüklüğüne bölünmesiyle hesaplanan bir göstergedir. Bu oranlar, bir ülkedeki erken çocukluk eğitimine erişim düzeyini ve eşitliğini değerlendirmede önemli bir ölçüttür.

Şekil 7. 2020 Erken Çocukluk Eğitimine Katılım Oranı (3-4-5 Yaş)

Kaynak: Şekil 7, OECD Resmi Web Sitesi verilerine dayanılarak tarafımca oluşturulmuştur.

<https://data.oecd.org/students/enrolment-rate-in-early-childhood-education.htm>

(04.04.2024,s.1)

Şekil 7’de yer alan verilere göre Fransa'daki %100'lük katılım oranı, çocukların erken yaşlardan itibaren eğitim almasını ve eğitimde eşit fırsatlara sahip olmalarını göstermektedir.

Öte yandan Türkiye'de erken çocukluk eğitimine katılım oranları düşüktür. 3 yaşında çocukların eğitime katılım oranı %11 iken, bu oran 4 yaşında %34'e ve 5 yaşında %81'e yükselir. Bu, Türkiye'deki çocukların eğitime erişiminde ve sunumunda belirli bir ilerleme olduğunu göstermektedir.(OECD, 2020:1) Erken çocukluk eğitimi ve bakımına kayıt oranlarının düşük olması, ilerleyen yıllarda eğitimde başarı ve toplumsal entegrasyon açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, Türkiye'nin erken çocukluk eğitimi politikalarını gözden geçirmesi ve bu alana yapılan yatırımları artırması gerekmektedir. Eğitim harcamalarının daha dengeli bir şekilde dağıtılması ve erken yaşlardaki çocuklara yönelik eğitim olanaklarının genişletilmesi, toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık hedeflerine ulaşmanın yanı sıra, genel eğitim kalitesini yükseltmek için de çok önemli bir yer tutmaktadır.

Bu nedenle, eğitim katılımını teşvik etmek için geniş kapsamlı politikalar ve programlar geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de eğitim katılım oranlarının artırılması, sadece bireylerin kişisel gelişimine değil, aynı zamanda ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına da olumlu katkı yapacaktır.

Tablo 2. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Son 12 Ayda Örgün ve Yaygın Eğitime Katılım, 2016-2022

Yaş Grubu	Örgün Eğitime Katılım 2016 (%)	Örgün Eğitime Katılım 2022 (%)	Örgün veya Yaygın Eğitime Katılım 2016 (%)	Örgün veya Yaygın Eğitime Katılım 2022 (%)
Toplam	9,4	10,5	22,7	22,9
Erkek	10,90	10,7	26,6	25,5
Kadın	8.0	10,2	18,9	20,3
18-24	39.4	39.5	48.9	51.7

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yetiskin-Egitimi-Arastirmasi-2022-49748>. (2016-2022)

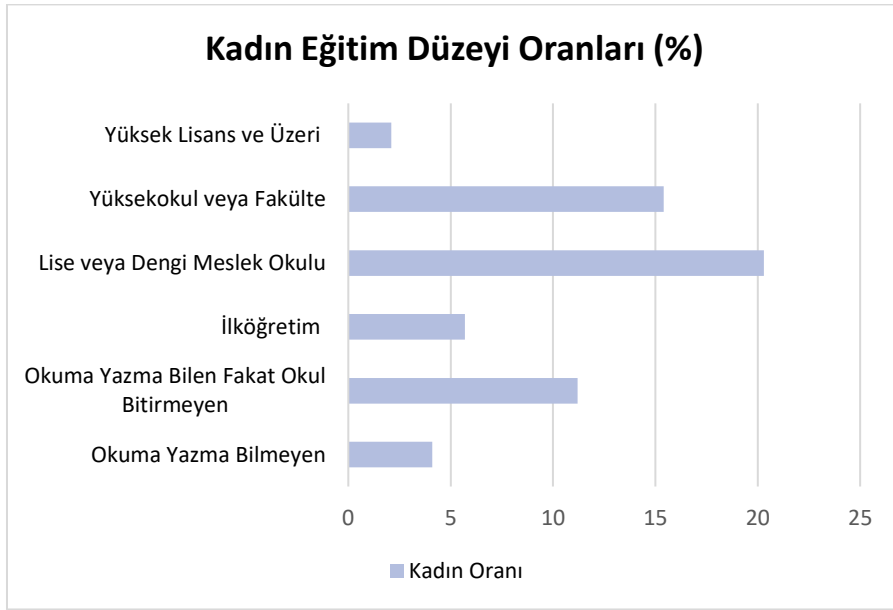
Tablo 2'ye göre ilgili verilerin analizi yapılacak olursa: Türkiye'de erkeklerin örgün veya yaygın eğitime katılım oranı %25,5, kadınların katılım oranından %20,3 daha yüksektir, bu durum erkeklerin eğitim katılım oranının kadınlardan %5,2 daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu veriler, cinsiyetler arası eğitime katılımdaki eşitsizlikleri vurgulamakta ve cinsiyet temelli eğitim fırsatlarına erişimdeki mevcut eşitsizliklere işaret etmektedir. Bu nedenle, 18-24 yaş arası gençlerin eğitim katılım oranlarının artırılması ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için eğitim politikalarının cinsiyet eşitliğini merkeze alacak şekilde revize edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, eğitim katılımını etkileyen faktörlerin detaylı analizi ve eğitim sisteminin iyileştirilmesi için somut adımların atılması önem taşımaktadır.

“TÜİK tarafından 2019 yılının dördüncü çeyreğinde yapılan Hanehalkı İşgücü ve Çocuk İşgücü Araştırması sonuçları, Türkiye'de 5-17 yaş arası çocuklar arasında ekonomik faaliyetlerde çalışanların sayısının 720 bin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaş grubundaki çalışan çocukların toplam çocuk nüfusundaki oranı %4,4'tür, bunların %79,7'si 15-17 yaş aralığındadır. Çalışan çocukların %65,7'si eğitime devam etmekte olup, bu oran erkeklerde %65,6 iken kız çocuklarda %66,1'dir.” Bu analiz, Adalet Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayımlanan "Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı

(2023-2028)" belgesinden alınmış verilere dayanmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023:48). Belgede sunulan istatistikler, çocuk işgücünün Türkiye'de ciddi bir problem olduğunu ve çalışma durumunun özellikle ergenlik çağındaki çocukların, özellikle de kızların eğitime devam etme oranlarını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Bu durum, kız çocuklarının eğitim sürekliliği açısından risk oluşturmakta ve eğitimde cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu bulgular, çocuklara yönelik politika ve programların cinsiyet eşitliği perspektifiyle yeniden şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

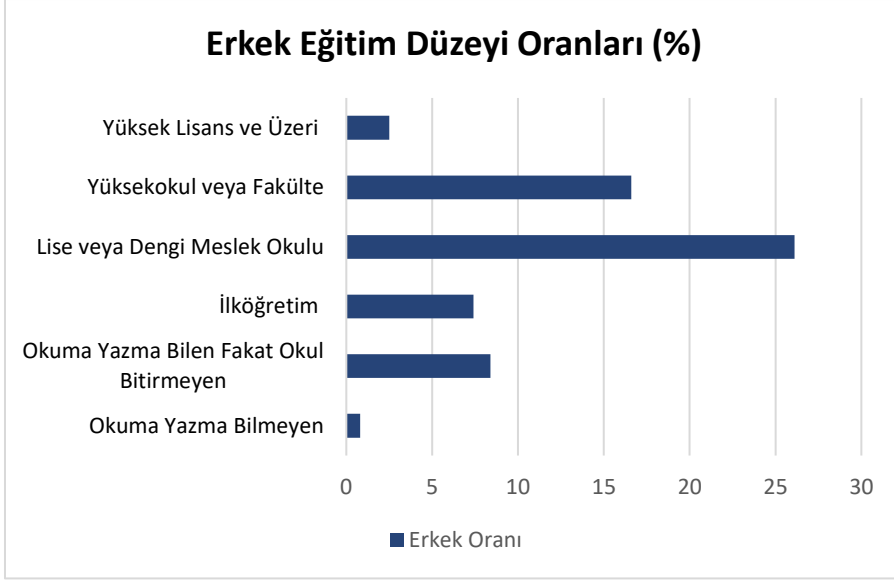
Bu bağlamda, Türkiye'de kadınların ve erkeklerin eğitim seviyesine göre yüzdelik dağılımına ilişkin veriler, önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Şekil 8. Türkiye'de Kadınların Eğitim Seviyesine Göre Yüzdelik Dağılımı (2022)

Kaynak: Türkiye İstatik Kurumu Nüfus İstatistikleri Portalı Web Sitesi verileri kullanılarak tarafimca oluşturulmuştur. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu> (22.04.2024)

Şekil 9. Türkiye'de Erkeklerin Eğitim Seviyesine Göre Yüzdelik Dağılımı (2022)

Kaynak:Türkiye İstatik Kurumu Nüfus İstatistikleri Portalı Web Sitesi verileri kullanılarak tarafıma oluşturulmuştur. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu> (22.04.2024)

Şekil 8 ve Şekil 9'dan da anlaşılacağı üzere; “Türkiye genelinde yapılan bir eğitim araştırmasına göre, yüksekokul veya fakülte düzeyinde mezun olan kadınların oranı %15.4 olarak belirlenmiştir. Bu oran, eğitimde cinsiyet eşitliğine dair önemli bir göstergedir. Yüksek lisans ve üzeri eğitim seviyesinde erkek mezunların oranı %2.5 iken, kadın mezunların oranı %2.1'dir; bu da ileri düzey eğitimde kadınların varlığının hâlâ düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte erkek nüfusta okuma yazma bilmeyenlerin oranı %0.8 iken, kadın nüfusta bu oran %4.1 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fark, kadınların eğitime erişiminde ve okuryazarlık kazanımında halen karşılaştığı engellerin bir göstergesidir.

Bu veriler, Türkiye'de eğitimde cinsiyetler arası dengesizliklerin varlığını ve bu dengesizliklerin farklı eğitim kademelerinde nasıl değişkenlik gösterdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu, ülkede akademik ilerleme ve eğitim fırsatlarına erişimde cinsiyet temelli farklılaşmaların sürdüğü anlamına gelir ve eğitim politikalarında cinsiyet eşitliğini sağlamak

amacıyla daha kapsamlı ve etkin stratejilerin acilen geliştirilmesinin gerekliliğini göstermektedir.

2.1.2 Türkiye’de İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Sanayileşme sürecinde, gelir getirici işler genellikle erkeklere özgülenmiş ve kadınlar genellikle fabrika işçiliği gibi gelir getirici işlerden dışlanmıştır. Bu dönemde erkekler, ev dışında gelir getirici işlerde çalışırken, kadınlar genellikle evde karşılıksız ev işleri ve çocuk bakımı gibi işlerle meşgul olmuşlardır. Bu durum, cinsiyet rollerinin belirlenmesinde ve kadınların ekonomik özgürlüklerinin sınırlanmasında önemli bir faktör olmuştur. Bu bağlamda, patriarka kavramı öne çıkmaktadır (Toksöz, 2023). Patriarka kavramının işgücü alanındaki önemi, toplumsal cinsiyet rollerinin iş yaşamına etkilerini analiz etmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu kavram, işgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliklerini anlamak için önemlidir; çünkü patriarkal yapılar, genellikle kadınların işgücüne katılımını kısıtlayan ve erkeklerin iş yaşamında daha fazla hakimiyet kurmasına yol açan koşulların oluşmasına neden olmuştur (Toksöz, 2023):

“Patriarka (ataerkil sistem), erkeklerin kadınların emeği üzerinde hakimiyet kurmasını ifade eder. Özel patriarka ise, özellikle ev içindeki cinsiyet temelli iş bölümüne vurgu yapmaktadır. Bu durumda, kadınlar genellikle ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevlerle meşgul olurken, erkekler genellikle gelir getirici işlerde bulunmaktadır. Kadınlar, işgücüne katılmaktan alıkonulabilir ve kaynaklardan sınırlı yararlanabilmektedir.

Kamusal patriarka ise, kamusal alanda kadınların erkeklere tabi olmasını ve işgücü piyasasında cinsiyete dayalı ayrımcılıkla karşılaşmasını ifade eder. Bu, işe alma süreçlerinde, ücretlendirme politikalarında, terfi fırsatlarında, işten çıkarma süreçlerinde ve hatta cinsel taciz gibi konularda kadınların maruz kaldığı zorlukları içerir. Bu iki form, patriarkal yapının farklı yönlerini ve kadınların karşılaştığı çeşitli zorlukları göstermektedir.”

İşgücü alanındaki patriarkal yapı, iş dünyasındaki cinsiyet eşitsizliklerinin kökenlerini ve bu eşitsizliklerin derinliklerini anlamamıza ışık tutmaktadır. Bu kavram, erkek egemenliğinin ve kadınların iş yaşamındaki sınırlarının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Patriarkal sistemler, genellikle kadınları ev işlerine ve çocuk bakımına yönlendirirken, erkekleri iş dünyasında daha aktif rol almaya teşvik etmektedir. Bu durum, kadınların ekonomik

bağımsızlığını engelleyebilmesi açısından, daha adil ve eşit bir işgücü ortamı oluşturmak açısından önemi büyüktür.

Cinsiyete göre Temel İşgücü Göstergeleri 2023 Raporu'na göre; Türkiye'de haftalık ortalama fiili çalışma saati 44,6 saattir. Kadınların haftalık ortalama fiili çalışma saati 41,1 saat iken, erkeklerde bu süre 46,3 saattir (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023:3). Bu rakamlar, erkeklerin kadınlara kıyasla haftalık olarak yaklaşık 5,2 saat daha fazla çalıştığını göstermektedir. Cinsiyetler arasındaki bu fark, iş yükü dağılımında ve çalışma saatlerinde belirgin bir eşitsizliğe işaret etmektedir.

Kadınların haftalık ortalama çalışma saatlerinin erkeklere kıyasla daha düşük olmasının birkaç önemli nedeni vardır. Geleneksel cinsiyet rolleri gereği, kadınlar ev ve aile içi sorumlulukları, özellikle çocuk ve yaşlı bakımı gibi yükümlülükleri üstlenmekte, bu da işgücü piyasasında geçirdikleri zamanı sınırlamaktadır. Kadınlar ayrıca, iş ve aile yaşamlarını dengelemek amacıyla esnek çalışma saatlerine ve kısmi zamanlı işlere daha fazla yönelmektedirler, bu da haftalık çalışma saatlerini düşürmektedir (TÜİK, 2023:8-9-10). Bu durum, kadınların işgücü piyasasına katılım oranının erkeklere göre daha düşük olmasına ve dolayısıyla daha az sayıda ve daha kısa süreli işlerde çalışmalarına yol açmaktadır.

Kadınların işgücüne katılım oranları ve yönetici pozisyonlardaki varlıkları, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır. Hanehalkı işgücü araştırmasına göre, Türkiye'de şirketlerde üst ve orta kademe yönetici olarak görev yapan kadınların oranı 2012'de %14,4 iken, bu oran 2021'de %20,7'ye yükselmiştir (TÜİK, 2022:4). Bu artış, kadınların iş hayatındaki temsiliyetindeki olumlu eğilimi yansıtmakta ve cinsiyet eşitliğindeki kademeli ilerlemeyi göstermektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, yerel yönetimler tarafından kaydedilen 17 amaç ve 169 alt hedefin benimsenmesi ve yerel politikalara dahil

edilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği başta olmak üzere SKA'ların iyileştirilmesinde belediyelerin rolü son derece önemlidir. Ayrıca, bu hedefinin yerelleştirilmesi ve yerel olarak uyarlanması çok önemlidir. Yerel yönetimler, politika ve strateji geliştirme oranlarında cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikalar geliştirmelidir ve kadınların eğitim, istihdam ve kent hizmetlerine erişimi artırıcı programlar düzenlenmelidir.

“Türkiye'de Yerel Gündem 21 projesi, yerel yönetimlerin sürdürülebilir kalkınma konusundaki toplumsal bilinci artırmak ve yönetim politikalarının uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla önemli bir rol üstlenmektedir. Projeye göre, yerel yönetimler kendi kentlerine özgü Yerel Gündem 21 projeleri oluşturmalı ve bu projelerle kentlerin sürdürülebilirliğine yönelik bir vizyon geliştirmelidir. Bu projelerin oluşturulması ve uygulanması sürecinde yerel yönetimler, ulusal ve bölgesel çevre politikalarının uygulanmasına da yardımcı olmalıdır. Türkiye'de, projenin uygulanması kent konseyleri, çalışma grupları, kadın meclisleri, gençlik meclisleri ve özel ilgi grupları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Kent konseyleri, yerel yönetimlerde çevre konusunda stratejik değerlendirmelerin belirlenmesi, Gündem 21 hedeflerinin yerine getirilmesi ve kamuoyunun ve yerel yöneticilerin eğitimi gibi konularda faaliyet göstermektedir”(Atvur, 2009:232-235).

Yerel Gündem 21'in işlevsel boyutu, kentsel çevre politikalarının uygulanmasında öncülük etmektedir. Böylece kentlerin sürdürülebilirliğine yönelik bir vizyonun oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, kentin öncelikli meselelerinin belirlenmesi, uzun ve kısa vadeli hedeflerin tespiti ve sürdürülebilirlik göstergelerinin geliştirilmesi gibi faaliyetleri içermektedir.

Bu bağlamda, kentin öncelikli meselelerinin belirlenmesi, uzun ve kısa vadeli hedeflerin tespiti ve sürdürülebilirlik göstergelerinin geliştirilmesi gibi faaliyetleri içeren bu süreç 4 Mayıs 2023 seçimleri, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde parlamentoda görev yapan kadın milletvekili adayları sayısında bir rekorun kırılmasıyla zenginleşmiştir. Toplamda 121 kadın milletvekili parlamentoda göreve başlamıştır. Bu milletvekillerinin siyasi parti bazında farklı olsa da, önceki

dönem karşılaştırma sayılarında önemli bir yükseliş vardır. Bu, kadınların siyasi temsili ilerlemesi için atılan adımların olumlu olduğunu göstermekte ve sürdürülebilir kalkınmanın yanı sıra demokratikleşmenin açısından da önem arz etmektedir.

Türkiye'nin kadınların siyasi temsilinde göstermesi gereken ilerlemenin yanı sıra, Dünya genelinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde işgücü piyasasında kadınların rolü çok önem taşırken, mevcut istatistikler bu katkının boyutlarını tam olarak yansıtmamaktadır.

Türkiye, OECD üyesi ülkeler arasında kadınların işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ülkelerden birisidir. Özellikle kadınların işgücüne katılımı, 2021 yılında yalnızca %28 gibi düşük bir oranla gerçekleşmiş olup, bu durum cinsiyetler arası eşitlik açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Erkeklerin %62,8'lik katılım oranı ile karşılaştırıldığında, kadınların ekonomik yaşama katılımının ne denli kısıtlı olduğu açıkça görülmektedir (TÜİK, İstatistiklerle Kadın 2022).

Bunun yanı sıra Türkiye OECD ülkeleri arasında en yüksek işsizlik oranlarından birine sahiptir. İspanya (%12.7) ve Yunanistan (%10.8) ile birlikte Türkiye'nin işsizlik oranı (%10.2) bu ülkeleri sıralamanın zirvesine taşımaktadır (OECD, 2023, <https://www.oecd.org/employment-outlook/2023/>). Bu da Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik sıkıntıların ve işgücü piyasasındaki yapısal problemlerin çözülmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu veriler, Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına entegrasyonunu kolaylaştıracak ve genel istihdam oranlarını yükseltecek reformların acilen gerekli olduğuna işaret etmektedir. Kadınların işgücüne daha fazla dahil olmaları, ekonomik büyüme potansiyelini artırmanın yanı sıra sosyal adalet ve cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılmasında da büyük bir role sahiptir.

2.1.3. Türkiye’de Sağlık Alanında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Türkiye'deki sağlık alanında toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu alanda, temiz su ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel bilgilerin yanı sıra kadınlara

yönelik şiddetin de dikkate alınması gerekir. Özellikle kadın sağlığı üzerine odaklanan araştırmalar ve politikalar için ciddi bir müdahale alanı olarak kabul edilmeli, böylece toplumun genel sağlık düzeyi üzerinde de olumlu değişiklikler sağlanabilir.

Temiz suya erişim, sürdürülebilir kalkınma için başlangıç noktasıdır, özellikle kadınlar için bu durum son derece önemlidir. Temiz su ve sanitasyon, kadınların sağlık, eğitim ve ekonomik katılım olanaklarını doğrudan etkiler, böylece toplumsal cinsiyet eşitliğini ve genel toplum sağlığını desteklemektedir. Kadınların sağlık ve hijyen koşullarının iyileşmesi sayesinde, sağlık durumları doğrudan iyileşmekte ve hastalık yükü azalmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün "2022 Yılında Güvenli Şekilde Yönetilen İçme Suyu Hizmetlerini Kullanan Nüfusun Oranı" raporuna göre, Kanada, Fransa ve Finlandiya gibi ülkelerde nüfusun %99'u tesis içinde erişilebilen ve gelişmiş bir kaynaktan sağlanan, dışkı ve öncelikli kimyasal kirlilik içermeyen suya erişebilmektedir. Ancak, Türkiye ile ilgili verilere ulaşılması konusunda yeterli kaynak bulunamamıştır (WHO,2023: <https://www.who.int/en/publications/i/item/9789240074323>). Bu durum, Türkiye'de su güvenliği ile ilgili veri toplama ve raporlama süreçlerinin iyileştirilmesine olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Su kaynaklarının kullanımı ve yönetimi, küresel çapta önemli zorluklarla karşı karşıyadır. İklim değişikliği, nüfus artışı ve sınırlararası işbirliğinin yetersizliği gibi üç ana faktör bu kaynakların sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır (UN Water,2024).

Birleşmiş Milletler Su ve ona bağlı kuruluşlar tarafından yayımlanan raporlar, SKA 6 - su ve sanitasyonun erişilebilirliği - üzerine küresel göstergeler sağlamaktadır.

2022 UNICEF, WHO Ortak İzleme raporuna göre, dünya genelinde yetersiz el yıkama tesislerine sahip olan bölgelerde, bu durum özellikle çocuk bakımı ve ev işleriyle meşgul olan kadın ve kız çocuklarını olumsuz etkilemektedir. Temiz suya erişim, cinsiyet eşitliği açısından

önemli bir gösterge olarak kabul edilir ve dünya genelinde iyileştirilmiş su kaynaklarına ev içinde veya 30 dakika içinde erişim, 2022 itibarıyla nüfusun üçte ikisine ulaşmıştır. Ancak, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Haiti ve Güney Sudan gibi düşük kapsama alanına sahip ülkelerde hala ciddi zorluklar mevcuttur. Kırsal bölgelerde yaşayan 1 milyar insan güvenli sanitoryona erişim sağlamış, ancak açıkta dışkılama oranları yüksek kalmaya devam etmiştir. 2022 itibarıyla, dünya genelinde 3.5 milyar insan hala güvenli sanitasyon hizmetlerinden mahrumdur, bu durum özellikle kadınlar ve kız çocukları için ciddi sağlık, refah ve güvenlik sorununa yol açmaktadır (UNICEF, 2022:15-16).

2023 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 6.3.1 ile ilgili ülke dosyalarında ise, "Güvenli bir şekilde arıtılan atık su oranı" ile ilgili Türkiye'ye ait raporda, yetersiz veri bulunması sebebiyle detaylı bilgilere yer verilememiştir. Bu durum, Türkiye'nin ilgili alanda karşılaştığı veri toplama ve raporlama zorluklarını göstermektedir.

İklim değişikliği de çevresel sürdürülebilirlik açısından bir başka önemli konudur. Büyük ölçüde fosil yakıtların yakılması sonucu atmosferdeki sera gazlarının artmasıyla ortaya çıkmakta ve dünyanın ısıısını artırarak çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Su kaynakları, ormanlar, biyoçeşitlilik, tarım ve insan sağlığı gibi birçok alanda çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Sanayi Devrimi'nden bu yana artan enerji ihtiyacı fosil yakıtlarla karşılanmış, bu da atmosferdeki karbondioksit (CO₂) yoğunluğunu 2017 yılında 406 ppm¹⁰e (parts per million: milyonda bir birim) kadar yükseltmiştir (Hayaloğlu, 2018:52). Bu durum, iklim değişikliğinin hızlanmasına ve ekosistemlerin dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Artan sıcaklıklar, kuraklık, aşırı hava olayları ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi etkiler, hem doğal çevreyi hem de insan topluluklarını ciddi şekilde tehdit etmektedir. Bu nedenle, iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamak için acil ve etkili önlemler alınması gerekmektedir.

¹⁰ parts per million: milyonda bir birim

Bir başka kalkınma göstergesi de bir ülkenin sağlık durumu ve erişilebilirliği hakkında önemli bilgiler veren anne ölümleridir. Anne ölümleri, genel olarak bir ülkenin gelişmişlik düzeyini yansıtan ve sağlık altyapısının etkinliğini ölçen bir kalkınma göstergesi olarak kabul edilir. Bu göstergeye göre, bir ülkede anne ölümlerinin azalması, o ülkenin kalkınma hedeflerine ulaşmada kaydettiği ilerlemeyi göstermektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan verilere göre, 2021 yılında Türkiye'de 100.000 canlı doğum başına düşen anne ölüm oranı 13,0 iken, 2022 yılında bu oran 12,6'ya düşmüştür (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023:2). Bu düşüş, Türkiye'nin anne sağlığı ve doğum hizmetlerindeki gelişmeleri ve alınan önlemleri yansıtmaktadır; fakat bu oranlar, belirli bölgelerde ve risk altındaki gruplarda ciddi eşitsizliklerin sürdüğünü ve bu alandaki hizmetlere erişimde engellerin devam ettiğini göstermektedir.

Türkiye'de anne ölüm oranlarının düşüşü, ülkenin sağlık hizmetlerindeki iyileşmeleri göstermektedir; bu başarı, özellikle kadın sağlığı ve üreme sağlığına yönelik hizmetlerin geliştirilmesiyle mümkün olmuştur.

Bu gelişmelerin yanı sıra, evli ve 15-49 yaş aralığında olan kadınların %70'i gibi yüksek bir oranı gebelikten korunma yöntemleri kullanmaktadır. Bu oran, modern ve geleneksel yöntemlerin nasıl bir dağılım gösterdiğini de ortaya koyar: %49'u modern yöntemlere, %21'i ise geleneksel yöntemlere başvurmaktadır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2018:4). Bu veriler, cinsel sağlığa ve üreme sağlığına yönelik hizmetlerin, kadınların doğurganlıkla ilgili tercihlerini desteklemek ve sağlık hizmetlerine erişimlerini iyileştirmek için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Cinsel sağlığa ve üreme sağlığına yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi, özellikle genç kadınlar için büyük önem taşımaktadır. Bu hizmetlerin genişletilmesi, evli genç kadınların sağlıkla ilgili bilgi ve hizmetlere erişimini artırırken, aynı zamanda çocuk evliliklerinin getirdiği ciddi sağlık

sorunlarını ve sosyal sorunları da gündeme getirmektedir. Türkiye'de ve dünya genelinde hâlâ devam eden çocuk evlilikleri, bu genç bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığını önemli ölçüde tehlikeye atmakta, onların eğitim ve kariyer fırsatlarını kısıtlamakta ve sosyal izolasyona neden olmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının güçlendirilmesi çabaları içinde özel bir müdahale ve politika geliştirme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

UNICEF'in verileri, global ölçekte çocuk evliliklerinin önemli bir sorun olmaya devam ettiğini belirtmektedir. Geçtiğimiz on yılda 25 milyon kız çocuğu erken yaşta evlilikten kurtulmuş olsa da, eğer mevcut eğilimler devam ederse, 2030 yılına kadar 120 milyon daha fazla kadın erken yaşta evlenebilir. Ayrıca, çocuk evlilikler sonlandırılmazsa, 2030'a kadar 150 milyondan fazla kız çocuğu 18 yaşına gelmeden evlenmiş olacaktır (UNICEF, 2021: 1-2). Bu durum, çocuk evliliklerini önlemek için acil ve etkin önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 verilerine göre ise, Türkiye'de cinsiyete bağlı evlenme yaşları arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Erken yaşta evlilik oranları kadınlarda erkeklere kıyasla daha yüksektir; 18 yaşından önce evlenen erkeklerin oranı %4,4 iken, kadınların oranı %24,2'dir. Ayrıca, 18-19 yaş aralığında evlenen erkeklerin oranı %8,9 iken, bu yaş aralığında evlenen kadınların oranı %23,0'dır. Daha ileri yaşlarda, 20-24 yaş arası evlenen erkeklerin oranı %39,6 iken, kadınların oranı %34,6'dır (TÜİK, 2021:2-3-4). Bu veriler, kadınların genellikle erkeklere göre daha erken yaşlarda evlendiklerini göstermektedir ve bu eğilim toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli sorunlar ortaya koymaktadır.

Buna göre, Türkiye ve dünya genelinde cinsiyete dayalı evlenme yaş farklılıkları ve çocuk evlilikleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan haklarına yönelik ciddi zorluklar oluşturmaktadır. Bu sorunlar, hem bireysel hem de toplumsal refah üzerinde derin etkilere sahip olup, bu nedenle erken ve zorla evlilikleri önlemek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde koordineli ve etkin politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Çocuk evliliklerinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları üzerindeki etkileri açıkken, bu sorunun diğer bir ciddi toplumsal sorunla - kadına yönelik şiddetle - derin bağlantıları bulunmaktadır. Çocuk yaşta evlenen kız çocukları, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalma riskini artıran faktörlere daha fazla açık olabilir. Erken yaşta evlilikler, eğitim ve kişisel gelişim fırsatlarını kısıtladığı gibi, evlilik içi güç dinamiklerini de bozarak, genç kadınların şiddet görme ihtimalini yükseltebilmektedir.

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi'nin sağladığı verilere göre, dünya genelinde her üç kadından biri yaşamı boyunca partner şiddetine maruz kalmaktadır (Gaag, 2018:23). Bu, dünya nüfusunun önemli bir kısmını etkileyen, son derece yaygın bir sorundur ve kadınların fiziksel, ruhsal ve cinsel sağlığını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Bu bağlamda, uluslararası toplumun bu soruna karşı koymak için attığı adımlardan biri de İstanbul Sözleşmesi'dir. Türkiye, Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayarak ve onaylayarak kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası alanda öncü bir rol üstlenmiştir. Sözleşme, 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imza altına alınmış ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Bilgin, 2014:1). Bu sözleşme, kadınları her türlü şiddetten koruma, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önleme ve sona erdirmeye amacını taşımaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, cinsiyet eşitsizliklerine, sosyal yaşamda cinsiyete bağlı adaletsizliklere, ve kadınlara yönelik psikolojik, ekonomik, fiziksel şiddet gibi sorunlara odaklanarak, kadın ve kız çocuklarının haklarını koruma amacı gütmektedir. Bu sözleşme, dünya genelinde kabul gören en kapsamlı kadın ve çocuk hakları anlaşmalarından biri olarak görülmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 3. Maddesinde kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin tanımları yapılmakta, 33. ile 40. Maddeler arası ise bu şiddetin dokuz farklı formunu detaylandırmaktadır. Sözleşme, bu tür şiddetin kasıtlı gerçekleştirilmesi halinde, suç olarak değerlendirilmesini öngörür. Ayrıca, sözleşme üye devletler arasında kadına yönelik şiddetle mücadeledeki

standartları yükseltmeyi ve koordinasyon sağlamayı hedefler. Sözleşmenin belirttiği dokuz şiddet biçimi arasından sekiz tanesi; psikolojik şiddet, ısrarlı takip, fiziksel şiddet, tecavüz de dâhil cinsel şiddet, zorla evlendirme, kadın sünneti, zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma ve cinsel taciz, kasıtlı davranışlar neticesinde işlenirse suç olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalar, söz konusu davranışların cezai yaptırımlara tabi tutulmasını gerektirir (Walby, 2020:7-8).

İstanbul Sözleşmesi'nin detaylı olarak tanımladığı kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet türleri, sözleşmenin bu konulara verdiği önemi ve ciddiyeti göstermektedir. Sözleşme, 3. Maddenin temel tanımlamaları ile başlar ve 33. ile 40. Maddeler arasında, şiddetin psikolojik, ekonomik, fiziksel ve cinsel olmak üzere çeşitli formlarını detaylandırmaktadır. Bu şiddet biçimlerinin, kasıtlı olarak işlenmesi durumunda suç olarak sınıflandırılması, sözleşmeye taraf devletlerin yasal mevzuatlarında caydırıcı yaptırımların uygulanmasını zorunlu kılar. Bu durum, şiddet mağdurlarının hak arayışlarında sağlam bir hukuki temel bulmalarını sağlar ve devlet mekanizmalarının bu tür suçlara karşı daha etkin bir mücadele yürütmesine olanak tanımaktadır.

Türkiye, bu sözleşmenin ilk imzacıları arasında yer almasına rağmen, 1 Temmuz 2021 tarihinde sözleşmeden çekilme kararı almıştır (Ergün, 2021:152).

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı, ulusal çapta kadın ve çocuk haklarına yönelik derin endişeleri beraberinde getirmiştir. Bu karar, geniş kitlelerce eleştirilmiş, sivil toplum örgütleri, kadın hakları savunucuları ve genel kamuoyu tarafından yoğun protestolara sebep olmuştur. Ayrıca, bu konunun medya platformlarında sıklıkla yer alması, hem ana akım medyada hem de sosyal medyada önemli bir tartışma konusu olmasına yol açmıştır.

Ulusal sınırların ötesinde, bu karar uluslararası alanda da büyük yankı uyandırmıştır. Global basın, Türkiye'nin aldığı bu adımı kapsamlı bir şekilde ele alarak, Sözleşmeden çekilmenin

muhtemel sonuçları ve Türkiye'deki kadın ve çocuk hakları üzerindeki etkileri üzerine eleştirilerini dile getirmiştir.

Bu çekilme, Türkiye'nin uluslararası alanda sahip olduğu imajı da olumsuz yönde etkilemiştir. İstanbul Sözleşmesi gibi global bir anlaşmadan çekilme, Türkiye'nin bu alandaki yükümlülüklerine olan bağlılığına yönelik şüpheleri artırmış ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki pozisyonunu ve diplomatik etkileşimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı, uluslararası alanda aldığı eleştiriler ve yaratmış olduğu güven kaybının ardından, bu alanda yeniden pozitif adımlar atma ve uluslararası yükümlülüklerine olan bağlılığını gösterme ihtiyacını ortaya koymuştur.

Bu bağlamda, "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. "Ulusal Eylem Planı (2021-2025)", Türkiye'nin kadına yönelik her türlü şiddete karşı kapsamlı ve koordineli bir mücadele stratejisi oluşturarak uluslararası standartlarla uyum sağlamayı amaçlamaktadır. Ulusal Eylem Planı, Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadeleyi güçlendirmek amacıyla beş ana hedef belirlemiştir. Bu hedefler, şiddetle mücadelenin çeşitli yönlerini kapsayarak geniş bir strateji sunmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021:45-209):

1. Adalet Erişim ve Mevzuatın Güçlendirilmesi:

Mevzuatın gözden geçirilmesi ve etkin uygulanması, mağdurların adalet erişiminin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Bu hedef, yasal çerçevenin güçlendirilmesini ve mağdurların haklarının korunması süreçlerinin iyileştirilmesini hedeflemektedir.

2. Politika ve Koordinasyonda Sıfır Tolerans Anlayışının Benimsenmesi:

Şiddete karşı sıfır tolerans anlayışının tüm plan, program ve politikalara entegre edilmesi planlanmaktadır. Bu yaklaşım, şiddetle mücadelede tutarlılık ve koordinasyonun sağlanmasını hedeflemektedir.

3.Koruyucu ve Önleyici Hizmetlerin Etkinliğinin Artırılması:

Koruyucu ve önleyici hizmetlerin sunumunda kurumsal kapasitenin artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir. Bu hedef, şiddetin önlenmesi ve erken müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

4.Toplumsal Farkındalık ve Duyarlılığın Artırılması:

Şiddetle topyekûn mücadele için toplumun farkındalık ve duyarlılığının artırılması öngörülmektedir. Bu, genel kamuoyunun bilinçlenmesi ve şiddete karşı ortak bir duruş sergilenmesi amacı taşımaktadır.

5.Veri ve İstatistiklerin Sistematik Toplanması:

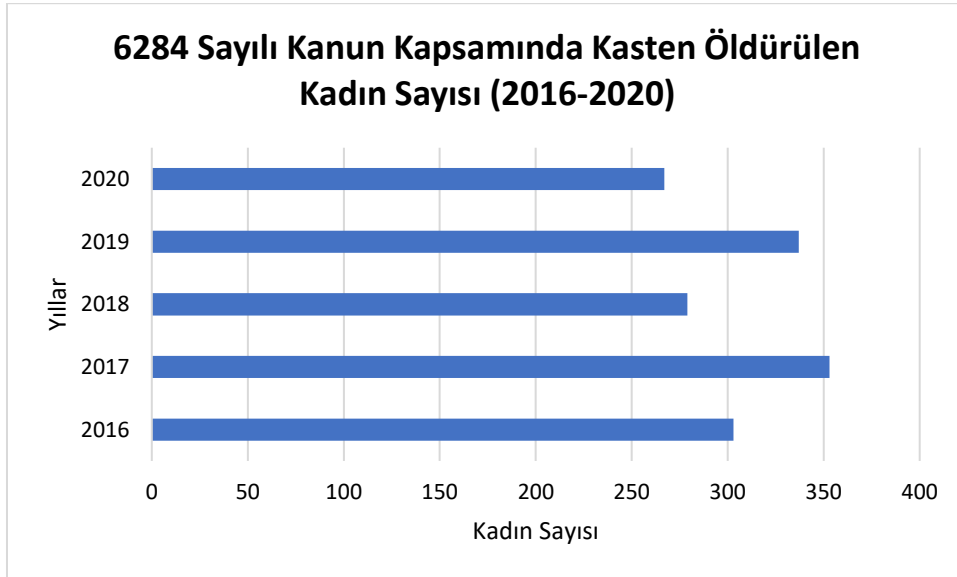
Sistematik, güvenilir ve karşılaştırılabilir verilerin toplanması ve istatistiklerin üretilmesi hedeflenmektedir. Bu hedef, şiddetle mücadelede veri tabanlı politikaların oluşturulmasını ve etkinliğin ölçülmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı'nın ortaya koyduğu bu beş stratejik hedef, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin tüm yönleriyle etkin bir şekilde ele alınmasını amaçlamaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021:45-12-13). Bu hedefler, özellikle politika ve koordinasyon geliştirilmesinden adalete erişimin kolaylaştırılmasına, koruyucu ve önleyici hizmetlerin güçlendirilmesinden toplumsal farkındalığın artırılmasına kadar geniş bir yelpazede ele alınmıştır. Bu kapsamlı yaklaşım, özellikle kadın cinayetleri gibi en ağır sonuçları olan şiddet vakalarının önlenmesine yönelik daha etkin mekanizmaların devreye sokulmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetin en trajik sonuçlarından biri, şüphesiz kadın cinayetleridir. Bu olaylar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve aile içi şiddetin en uç noktasını temsil eder ve ülke genelinde ciddi endişe kaynağıdır.

Kolluk kuvvetleri tarafından toplanan resmi verilere göre, 2016 ve 2020 yılları arasında, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı tarafından raporlanan kadın cinayetleri, 6284 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilen kasten öldürme suçları olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde, 2016 yılında 303 kadın, 2017 yılında 353 kadın, 2018 yılında 279 kadın, 2019 yılında 337 kadın ve 2020 yılında 267 kadın hayatını kaybetmiştir. Beş yıllık toplamda, aile içi ve kadına karşı şiddet nedeniyle öldürülen kadınların sayısı 1.539 olarak belirlenmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021:30).

Şekil 10. 2016-2020 yılları arasında (6284 sayılı Kanun) Kastan Öldürülen Kadın Sayısı

Kaynak: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı 2021-2025, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025/> (25.04.2024, s.30).

Bu veriler, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin ve özellikle kadın cinayetlerinin önlenmesi konusunda daha etkili önlemlerin alınması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, bu tür vakaların sayısının yüksek olması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında derinlemesine yeni önlem ve uygulamaların yapılması eksikliğini de ortaya koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği, kalitesi ve etkinliği, kadına yönelik şiddetin önlenmesi stratejileri ve bu stratejilerin yasal çerçevede uygulanabilirliği, derinlemesine incelenmeli ve mevcut politikaların analizleri yapılmalıdır.

Özellikle sağlık sektöründe cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadına yönelik şiddete karşı güçlü bir mücadele vermek amacıyla, bütçenin artırılması gerekmektedir. Kadına yönelik şiddeti önleme ve müdahale protokollerinin geliştirilmesi, bu protokollerin sağlık hizmeti sunumuna entegre edilmesi, şiddet mağdurlarına yönelik fiziksel ve psikolojik destek hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık ve kadına yönelik şiddet olaylarında yapılan çalışmalar, yalnızca kadınların yaşam kalitesini iyileştirmekle kalmayıp aynı zamanda sosyo-ekonomik kalkınma için temel zemin hazırlamaktadır. Bu da ancak farklı alanlardaki aktörlerin işbirliği ile mümkün olabilmektedir. Bu durumda politika yapıcılara, sivil toplum örgütlerine ve eğitimcilere büyük iş düşmekte ve çok yönlü, entegre stratejiler geliştirilmelidir.

2.2. TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR

KALKINMA BAĞLAMINDA MEVZUATA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'deki cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik girişimler, sürdürülebilir kalkınma amaçları kapsamında stratejik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik hayatta eşit koşullara erişimlerinin sağlanması, karar alma süreçlerine etkin katılımlarının teşvik edilmesi ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Bu yönde, kadınların ekonomik ve sosyal yaşamda daha görünür olmalarını destekleyici çeşitli politikaların uygulanması, cinsiyet eşitliğini gözeten bütçe hazırlıklarının yapılması ve bu tür girişimlerin desteklenmesi öngörülmektedir.

Türkiye'deki cinsiyet eşitliğinin temeli Anayasa başta olmak üzere; Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve İş Kanunu gibi temel mevzuat çerçevesinde sağlanmaktadır. Bu kanunlar, kadınların aile, iş ve sosyal hayatta eşit haklara sahip olmalarını garanti altına alırken, aynı zamanda kadına yönelik şiddetle mücadeleyi de kapsamaktadır.

Türkiye Anayasası'nın 2. maddesi, ülkenin "*Milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti*" olarak tanımlandığı, insan hakları ve temel ilkeler üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede, hukuk devleti ilkesini somutlaştırırken, eşitlik ilkesini de bu ilkenin temel bir unsuru olarak öne çıkarmaktadır. 1982 Anayasası'yla birlikte, "kanun önünde eşitlik" ilkesi daha da pekiştirilmiş, devlet organlarının ve idare makamlarının tüm işlemlerinde bu ilkeye uygun hareket etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, Anayasa'nın eşitlik hükmünde ayrımcılık yasağı genişletilmiş, 2000'li yıllardan itibaren bu hüküm, kadınlar ve diğer korunmasız gruplara yönelik güvencelerle zenginleştirilmiştir. 2004'te yapılan değişiklikle kadınların hakları erkeklerle eşitlenmiş, devletin bu konudaki yükümlülüğü açıkça belirtilmiştir. 2010 yılında yapılan bir başka değişiklikle, cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı, kadın-erkek eşitliğinin güvence altına alındığı ifade edilmiştir (Çağlar,2012:48).

Anayasa'nın 10. maddesi, kamu hukukunun eşitlik ilkesinin temel dayanağını oluşturmakta ve bu ilkeyi kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktadır. Söz konusu madde, "bireyler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep gibi ayrımcılık yapılmasını engelleyerek herkesin kanun önünde eşit olduğunu" ifade etmektedir. Bu ilke, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahipliğini, devletin ise bu eşitliğin toplumsal hayatta tezahür etmesini teminat altına almakla mükellef olduğunu belirtir. İlkenin uygulanış biçimi, çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler gibi toplumun korunmaya muhtaç kesimlerine yönelik tedbirlerin, eşitlik ilkesiyle çelişmediğini vurgulamaktadır.

Özellikle, 2004 ve 2010 yıllarında Anayasa'nın 10. maddesine eklenen değişikliklerle, pozitif ayrımcılığın anayasal bir ilke olarak tanımlanması ve devletin bu ilkeyi uygulamakla yükümlü kılınması sağlanmaktadır. Bu düzenleme, devlet ve onun organlarının eşitliği pratikte uygulama sorumluluğunu pekiştirmekte, iş hukuku alanında ise işverenlerin de bu ilkeye uyması gerektiğini vurgulamaktadır. Eşitliğin sağlanması noktasında sorumluluk taşıyan işverenler, belirli durumlarda pozitif ayrımcılık yapma gerekliliği ile karşılaşabilmekte; bu tür eylemler, eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilememektedir (Ulucan,2013:371).

Anayasa'nın 10. maddesindeki hükümler, toplumsal eşitliğin sağlanmasında önemli bir unsurdur. Devletin ve tüm ilgili tarafların bu ilkeyi hayata geçirme konusunda üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeleri, toplumsal adaletin tesisi açısından büyük önem arz eder.

Anayasa'nın 10. maddesi ve İş Kanunu'nun 5. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminde eşitlik ilkesinin normatif temellerini oluşturur.

İş Kanunu'nun 5. maddesi, iş hukukunda ayrımcılık yasağının temelini oluşturur ve bu yasağın iş ilişkilerinde uygulanmasına dair detaylı düzenlemeler getirir. Bu madde, iş ilişkisinde cinsiyet, dil, ırk, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi çeşitli sebeplere dayalı ayrımcılığı kategorik olarak yasaklamaktadır. İşverenin, işe alım, çalışma koşullarının belirlenmesi, iş sözleşmesinin sonlandırılması gibi süreçlerde, esaslı sebepler olmaksızın farklı işlem yapmasını engelleyerek, işçiler arasında eşit muameleyi garanti altına almaktadır.

Özellikle, maddenin üçüncü fıkrası, kadın işçilere yönelik ayrımcılığı özel olarak ele alır ve işverenin, biyolojik veya işin gereklilikleri dışında cinsiyet veya gebelik temelinde ayrımcılık yapmasını yasaklar. Bu düzenleme, işe alım süreçlerinde kadın adaylara yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi amacını taşır ve hamilelik veya çocuk sahibi olma potansiyeli nedeniyle kadınların dezavantajlı duruma düşürülmesini engeller (Terzioğlu ve Aksöz, 2022: 278).

Bu yasal çerçeve, iş hayatında eşitlik ilkesinin sağlam temeller üzerinde uygulanmasını amaçlayıp işverenlerin eşit muamele yükümlülüğünü pekiştirmektedir. Ayrımcılıkla mücadelede önemli bir rol oynar ve iş ilişkilerinde adaletin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Türk Medeni Kanunu'ndaki evlilik ve aile hayatındaki eşitlik vurgusu, İş Kanunu'nda cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi ve Türk Ceza Kanunu ile kadına yönelik şiddete karşı alınan tedbirler, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin temelini oluşturmaktadır. Bu düzenlemeler, hem ulusal hem de uluslararası alandaki taahhütlerin yerine getirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Cinsiyet eşitliğine yönelik bu yasal çerçevenin etkin bir şekilde uygulanması, ilerleme kaydedilmesi için devletin, sivil toplumun ve uluslararası organizasyonların işbirliğini gerektirmektedir. Bu yasal altyapı, kadınların toplumda karşılaşılabilecekleri eşitsizlik ve ayrımcılık sorunlarının üstesinden gelmeleri için önemli bir destek sağlamaktadır.

Cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların iş dünyasında karşılaştıkları ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve ekonomik, sosyal alanlarda eşit fırsat ve temsiliyetin sağlanması amacıyla, hem kamu hem de özel sektörün yönetim kadroları ve karar alma mekanizmalarında kadınların daha etkin ve artan bir oranda temsil edilmesini teşvik etmeye yönelik geniş çaplı farkındalık artırıcı ve yönlendirici çalışmalar aktif bir şekilde yürütülmektedir. Bu çabalar, sadece iş hayatındaki eşit temsiliyeti hedeflemekle kalmayıp, aynı zamanda kırsal kesimde yaşayan kadınların ekonomik bağımsızlıklarını artırma ve girişimcilik yeteneklerini destekleme yönünde de önemlidir. Bu bağlamda, kırsal alandaki kadınların iş kurma ve yönetme kapasitelerinin güçlendirilmesi için çeşitli eğitim ve destek programları uygulanmaktadır. Eş zamanlı olarak, kız çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) gibi geleneksel olarak erkek egemen kabul edilen alanlara yönlendirilmesi ve bu disiplinlerde eğitim almalarının teşvik

edilmesi yönünde eğitimsel faaliyetler ve kampanyalar düzenlenmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 68).

Bu tür girişimler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında büyük bir öneme sahip olup, kadınların ve kız çocuklarının toplumun her alanında adil bir şekilde temsil edilmesini ve katılımlarının artırılmasını hedeflemektedir.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi kapsamında, "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" sonuçlarına dayalı politikaların oluşturulması, "Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri"nin sayısının ve kalitesinin artırılması gibi çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından aile ve toplumsal bilinç düzeyini artıran projeler ve çocukluk döneminden itibaren başlatılan örgün ve yaygın eğitim programları, bu sorunun çözümüne yönelik olarak ele alınmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 68).

Bu programlar, şiddetin kökenine inerek, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle çözüm yolları sunmayı ve bireyleri şiddeti kabul edilemez bir davranış olarak görmeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu tür önlemler, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde bütüncül ve çok boyutlu bir yaklaşımı temsil etmekte olup, bu sorunun çözümüne yönelik olarak sistematik bir müdahale stratejisi olarak ele alınmaktadır.

Bu çerçevede, Türkiye'deki sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti nasıl ele aldığı ve bu konuda hangi stratejik adımların atıldığı önem arz etmektedir. Bu politikalar ulusal düzeyde kadınların güçlenmesine yönelik kapsamlı hedefler koymaktadır.

Türkiye'de kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığına yönelik, 4857 sayılı İş Kanunu aracılığıyla çeşitli koruyucu düzenlemeler getirilmiştir.

Bu kanun kapsamında, özellikle eşit işe eşit ücret prensibi, işe alım ve işten çıkarma işlemlerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayan hükümler, kadınların iş hayatındaki eşitliğini güçlendirmek için öne çıkarılmıştır (Terzioğlu ve Aksöz, 2022: 268).

Ayrıca kanun, hamile kadınlara özel korumalar da sağlamakta; örneğin, hamile kadınların daha az zorlayıcı işlerde çalıştırılmasını ve bu durumlarda ücretlerinin korunmasını garanti altına almaktadır. Bunun yanı sıra, iş yerinde tacize maruz kalan işçiye haklı nedenle fesih imkânı tanıyarak kadınların haklarını aktif şekilde savunmalarını destekleyen bir mekanizma kurulmuştur.

Bu tür yasal düzenlemeler, Türkiye'nin sosyoekonomik politikalarında cinsiyet eşitliğini teşvik etme çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ulusal düzeyde ve uluslararası normlar çerçevesinde gerçekleştirilen bu iyileştirmeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesine yönelik stratejik adımlar olarak görülebilir ve daha kapsamlı ve adil bir toplumsal yapı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti bu politikalarıyla, iş gücü piyasasında kadınların korunmasını ve desteklenmesini, genel kalkınma amaçlarına uygun olarak sürdürülebilir gelişme ve sosyal adaletin sağlanması yönünde temel bir öncelik olarak benimsemiştir. Ayrıca, bu yasal düzenlemeler, Türkiye'nin mevcut sosyal koşullarını iyileştirmenin ötesinde, uluslararası alanda cinsiyet eşitliği konusundaki taahhütlerini güçlendirme yolunda ilerlemektedir.

2.3. TÜRKİYE'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA POLİTİKALARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye, uluslararası sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uyum sağlamak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek amacıyla bir dizi politika ve strateji geliştirmiştir. Bu politikalar, Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na paralel olarak, kadınların

ekonomik, sosyal ve siyasi hayatta daha aktif roller üstlenmesini destekleyerek cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını hedeflemektedir.

Türkiye Anayasası'nın 10. maddesiyle yapılan değişiklik, pozitif ayrımcılıkla ilgili olarak vurgulanmıştır. 2004 yılında gerçekleştirilen bu değişiklik, kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu açıkça belirtir ve devletin bu eşitliği yaşama geçirmekle yükümlü olduğunu ifade eder. Anayasa'nın bu maddesine göre, "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." ifadeleri eklenmiştir (Ulucan, 2013:372). Bu ifadeler, pozitif ayrımcılık önlemlerinin, eşitlik ilkesine aykırı sayılmadan, kadınlar için hukuki bir dayanak oluşturulduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'deki pozitif ayrımcılık uygulamalarının, Avrupa Birliği normları ve Lizbon Antlaşması'nın 157. maddesi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bu madde, iş hayatında kadın ve erkeklerin eşit duruma getirilmeleri için üye devletlere özel önlemler alma yükümlülüğü getirmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki yasal düzenlemelerin ve uygulamaların Avrupa Birliği'nin belirlediği eşitlik ve pozitif ayrımcılık çerçevesi ile uyumlu olduğu değerlendirilebilmektedir.

Avrupa Birliği'nin eşitlik ve pozitif ayrımcılık çerçevesi ile uyumlu olan bir diğer gelişme İstanbul Sözleşmesi'nin bu süreçteki önemidir. Sözleşmenin kabul edilmesi, Türkiye'nin uluslararası alanda cinsiyet eşitliği ve kadın haklarını destekleme konusunda attığı önemli bir adım olarak görülebilir.

İstanbul Sözleşmesi, Türkiye tarafından 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden 1 Temmuz 2021 tarihinde resmi olarak çekilme kararı almıştır. Çekilme kararının nedenleri arasında, muhafazakar kesimlerin ve bazı siyasi grupların, sözleşmenin Türkiye'nin toplumsal ve aile yapısına uygun olmadığını iddia etmeleri yer almakta ve sözleşmenin geleneksel aile değerlerini zayıflattığını ve toplumsal cinsiyet rollerini

değiştirmeye yönelik bir gündemi teşvik ettiğini öne sürmüşlerdir (Çamurcu, 2021:98). Ayrıca, sözleşmenin bazı hükümlerinin Türkiye'nin milli ve kültürel değerlerine ters düştüğü savunulmuştur.

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden 20 Mart 2021 tarihinde yayımlanan 3718 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile çekilmiştir. Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin taraf olduğu ve TBMM'nin onayladığı bu uluslararası antlaşmadan çekilme kararını, 9 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 3. maddesinin verdiği yetkiyi kullanarak almıştır. Bu karar, hukuki ve yerindelik açısından tartışmalara yol açmış ve Danıştay'da iptali talebiyle dava açılmıştır (Durmuş,2021:1969).

Anayasa, antlaşmaların onaylanmasında iki usulün geçerli olduğunu belirtmektedir. Devletlerle ve uluslararası örgütlerle yapılan antlaşmaların Cumhurbaşkanınca onaylanması, kural olarak TBMM'nin uygun bulma kanunu çıkarmasına bağlıdır; ancak belirli şartları taşıyan antlaşmalar TBMM'nin uygun bulma kanunu olmadan, doğrudan Cumhurbaşkanınca onaylanabilir. Anayasa madde 90'ın 2. ve 3. fıkralarında bu tip anlaşmalar belirtilmiştir. Madde 90/4'e göre, Türk kanunlarına değişiklik getiren antlaşmaların onaylanması TBMM'nin kanunla onayına bağlıdır. 90. maddenin son fıkrasında, "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir." Bu hususlarla ilgili olarak Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz." ifadelerine, 2004 yılında eklenen cümle ile "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı düzenlemeler içermesi durumunda, milletlerarası antlaşmalar esas alınır" ifadesi eklenmiştir (Çağlayan, 2023:213-214). Bu ifade, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmaların iç hukukta üstünlük taşıyacağını belirtmektedir.

Bu tartışmanın gerekçelerinden biri, Anayasa'nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevlerin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmesinin, Anayasa'nın 104. maddesi ile

yasaklanmış olmasıdır. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının, bu bölümlerde düzenlenen temel hakların düzenlenmesi anlamına geldiği ve dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yapılamayacağı savunulmuştur (Şirin ve Orcan, 2022:260). Diğer bir görüş ise, Anayasa'nın 90. maddesi gereği, insan hakları ile ilgili olan İstanbul Sözleşmesi'nin herhangi bir ulusal kanundan önce uygulanması gerektiğini ve bu sebeple, Sözleşme'den çekilmeye ilişkin Türkiye'yi zorlayan hukuki bir gerekçenin bulunmadığını ifade etmektedir (Çağlayan, 2023:217).

Bu bağlamda, Anayasa'nın ilgili hükümlerine dayanarak şu sonuca varılabilir: Anayasa, çekilme konusunda açık hüküm içermediğinde, yasama ve yürütmeye takdir alanı bırakır; ancak bu alan Anayasa'nın diğer hükümleriyle sınırlı olmaktadır. Yürütmenin işlem yapabilmesi için yasama organının kanun çıkarması gerektiğinden, en uygun yöntem uluslararası sözleşmelerden çekilmenin bir kanunla düzenlenmesidir (Şirin ve Orcan, 2022:271-272).

Hukuki düzenlemelerin anayasaya uygunluğu, uluslararası hukuk ve iç hukuk arasındaki dengenin korunması açısından büyük bir öneme sahiptir. Özellikle İstanbul Sözleşmesi gibi temel hak ve özgürlükleri koruma amacı taşıyan uluslararası anlaşmaların iptali, bu dengenin sağlanması ve hukukun üstünlüğünün korunması için yasama organının aktif rol almasını gerektirmektedir.

İstanbul Sözleşmesi, cinsiyete dayalı şiddeti önlemeyi ve kadınların haklarını korumayı hedefleyen kapsamlı bir anlaşmadır. Bu anlaşma, Avrupa Birliği'nin de desteklediği cinsiyet eşitliği ve şiddetin önlenmesine yönelik politikalarla paralellik göstermektedir. Türkiye'nin sözleşmeyi kabul etmesi ve daha sonra çekilme kararı alması, ulusal yasaların ve uygulamaların Avrupa standartları ile olan uyumunu tartışmaya açmıştır. Sözleşmeden çekilme kararı, uluslararası alanda ve iç politikada ciddi eleştirilere yol açmış olup, bu durum Türkiye'nin cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusundaki taahhütlerinin devamlılığı açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

4230 sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi'ne uygun hale getirilerek, 2012 yılında yerini 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun"a bırakmıştır (Çamurcu, 2022:75). Bu yeni düzenleme, Türkiye'nin uluslararası taahhütlerini yerine getirme çabası çerçevesinde, kadına yönelik şiddetle mücadelede daha etkin araçlar sunmayı amaçlamaktadır.

Bu değişikliklerin yanısıra, Türkiye'nin 1985 yılında imzaladığı CEDAW'a olan bağlılığının ne ölçüde sürdüğü, mevcut uygulamaların sözleşmenin ana prensipleriyle uyumlu olup olmadığına dair detaylı bir değerlendirme gerektirmektedir. Türkiye'nin CEDAW'ı 1985 yılında onaylaması, uluslararası alanda kadın haklarını destekleme yolunda atılmış önemli bir adım olarak görülse de, uygulamadaki zorluklar ve tutarsızlıklar, sözleşmenin hedeflerine tam anlamıyla ulaşıp ulaşılmadığına dair soruları beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin bu onayının ardından CEDAW'ın hükümlerini yerine getirme konusunda karşılaştığı zorluklar ve dini değerlerle çelişen politikalar sözleşmenin hedeflerinin tam anlamıyla yerine getirip getiremediği konusunda soru işaretlerine sebep olmaktadır. Örneğin; kadınlar ile ilgili benimsenmiş olan bazı dini yorumlar, yalnızca erkeklerin kadınların üzerindeki baskı alanını artırmakta ve kadınların bedenleri üzerindeki ataerkil kontrolü pekiştirilmesine sebep olmaktadır (Arat, 2010:875).

Bu nedenle, Türkiye'de cinsiyet eşitliği politikalarının, dini politikalarla iç içe geçmiş karmaşık ilişkileri nedeniyle etkin bir şekilde hayata geçirilmesi zorlaşmaktadır.

Bu sözleşmelerin uygulanmasında yaşanan zorluklar, yalnızca yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerle de yakından ilgilidir. Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek amacıyla uluslararası alanda çeşitli sözleşmeleri kabul etmiştir.

Bu çerçevede, 45 No'lu Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi ve 11 No'lu Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi gibi önemli metinler Türkiye tarafından onaylanmış ve bu taahhütler,

ülkenin cinsiyet eşitliğini destekleme yönündeki politikalarının bir parçası haline gelmiştir (Kaşıkırık ve Gülümser, 2021: 65).

11 No'lu Ayrımcılık İş ve Meslek Sözleşmesi ve 45 No'lu Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından geliştirilen önemli düzenlemelerdir. İlki, iş ve meslek alanlarında cinsiyet, ırk, renk gibi özelliklere dayanan ayrımcılığı yasaklar. Türkiye, 11 No'lu Ayrımcılık İş ve Meslek Sözleşmesi'ni 6 Temmuz 1967'de kabul etmiştir (ILO Türkiye, 2015:1).

İkincisi ise kadınların yer altı işlerinde, özellikle madencilikte çalışmasını engelleyerek sağlık ve güvenliklerini korumayı amaçlar. Türkiye tarafından 26 Temmuz 1991'de kabul edilmiştir (ILO Türkiye, 2015:1). Her iki sözleşme de, çalışma ortamlarında eşitlik ve adil muamele sağlama yönünde küresel çabaları desteklemektedir.

Bu gelişmeler doğrultusunda, Türkiye'nin uluslararası normlar ve anlaşmalar çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda aldığı önlemler, küresel işbirliğini ve uyumunu pekiştirmektedir.

Bu gelişmelerin yanısıra T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2019 tarihli Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporunun toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili öne çıkan verileri Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki ilerlemelerini net bir biçimde göstermektedir. Bu rapora göre bazı önemli veriler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf):

“SKA1 Yoksulluğun Önlenmesi:”

2000-2016 döneminde Türkiye, yoksulluğun azaltılması, kırılgan kesimlerin ekonomik kaynaklara ve temel hizmetlere erişiminin artırılması, sosyal koruma sistemlerinin geliştirilmesi konularında ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. Bu dönemde uluslararası düzeyde en

hızlı ilerleme sağlayan ülkeler arasında yer alan Türkiye, aşırı yoksulluğu %3'ten %0,06'ya düşürmüştü ve mutlak yoksulluğu önemli ölçüde azaltmıştır. Sosyal koruma sistemleri mevzuat ve kurumsal anlamda yeniden yapılandırılmış, sosyal koruma harcamaları 2000 yılında 13,5 milyar TL seviyesindeyken 2015 yılında 249 milyar TL'ye çıkarılarak kapsayıcılık geliştirilmiştir. Ancak, 2030 hedeflerine ulaşmak için dezavantajlı gruplara yönelik ayrıntılı politikalar ve kırsal alanlara odaklanmış uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı ve kırsal kesimde düşük eğitilmiş bireylerin üretkenliğinin artırılması konularında da iyileştirme gereklidir. Doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar olmasa da kadınların iş gücüne katılımının artırılması ve kırsal kesimde yaşayan kadınların ekonomik fırsatlara erişiminin iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli adımlar olacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 11-22).

“SKA 2 Açlığın Sonlandırılması:”

2000-2016 döneminde Türkiye, açlığın azaltılması konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu süreçte, yeterli gıdaya erişim ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, tarımsal verimliliğin artırılması ve dayanıklı tarım uygulamaları gibi alanlarda çeşitli politikalar üretilmiştir. Ekonomik gelişme, kentleşme ve toplumsal değişimle birlikte yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve çocuk beslenme bozukluklarının giderilmesi konularında önemli adımlar atılmıştır; ancak, demir, iyot ve vitamin eksiklikleriyle sağlık sorunları yaşayan çocukların oranı hala yüksek olup, bu durum iyileştirilmesi gereken bir alan olarak öne çıkmaktadır. Tarım arazileri ve gen kaynaklarının korunması, iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele ve küçük üreticilerin teşvik edilmesi gibi konular önem taşımaktadır. Tarımsal üretim artış hızını nüfus artış hızına uygun hale getirmek, ithalat bağımlılığını azaltmak ve yeterli beslenme için gereken gıda çeşitliliğini yerli üretimle sağlamak için iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Değerlendirme, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili spesifik veriler sunmasa da, SKA 2 hedefleri kapsamında gerçekleştirilen politikaların ve uygulamaların

kadınların ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirme potansiyeli bulunmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 22-34).

“SKA 3 Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam:”

2000-2016 yılları arasında Türkiye, SKA 3 hedefleri doğrultusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir; ancak, bölgeler arası dengesizlikler hala devam etmekte ve bu konunun temel politika belgelerinde vurgulandığı görülmektedir. SKA 3 kapsamında, Türkiye'nin anne ve bebek ölümlerini azaltma konusundaki başarıları, kadın sağlığını ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini doğrudan olumlu etkilemiştir.

Bu alanda politika ve stratejilerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Aile planlaması ve cinsel sağlık/üreme sağlığı konusunda farkındalığın artırılması ve müfredata entegrasyonu önemli gelişim alanları olarak değerlendirilmektedir. Genel sağlık sigortasının oluşturulması ve finansal riskten korunma gibi başlıklar, kadınların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırarak toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 34-49).

“SKA 4 Nitelikli Eğitim:”

2000-2016 yılları arasında Türkiye, SKA 4 kapsamında eğitime erişim ve ortalama eğitim süresi gibi hedeflerde önemli ilerlemeler kaydetmiş, ancak dezavantajlı kesimlerin kapsanması, eğitimin niteliğinin artırılması ve işgücü piyasasının taleplerine uyum sağlanması gibi alanlarda daha fazla gelişime ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle okul öncesi eğitime erişimin artırılması, mesleki eğitim ve nitelikli işgücü yetiştirilmesi konularında gelişim gerekmektedir. Öğretmenlerin pedagojik yeteneklerinin geliştirilmesi, dezavantajlı grupların eğitim sistemine entegrasyonu ve eğitimin kalitesinin artırılması önem arz etmektedir. Fiziksel ve beşeri altyapının iyileştirilmesi ve STEM alanlarının önceliklendirilmesi gerekmektedir. Bölgesel farklılıkların azaltılması, engelli bireylerin eğitime erişiminin sağlanması ve rekabetçi iş

kollarına yönelik insan gücü yetiştirilmesi de önem taşımaktadır. SKA 4, diğer SKA hedefleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir ve eğitim politikalarının yoksulluk ve sağlık politikalarıyla koordinasyonu önemlidir. Bu değerlendirme raporu kadınlar ve kız çocukları açısından önemli gelişmelerdir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 49-66).

“SKA 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:”

Türkiye, Sürdürülebilir Kalkınma Amacı (SKA) 5 çerçevesinde cinsiyet eşitliği, kadın sağlığı, eğitim ve istihdam alanlarında kayda değer adımlar atmış ve önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bununla birlikte, kadın-erkek eşitsizliğinin en belirgin olduğu alanlar siyasi temsil, ekonomik etkinlik, işgücüne katılım, mesleki-tekniik eğitim ve teknoloji kullanımı olarak tespit edilmiştir. Çocuk bakımı ve ev işlerinde eşitsiz iş yükü, kadınların eğitim, istihdam ve siyasi-ekonomik etkinlik alanlarındaki ilerlemesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Kadına yönelik şiddetin yüksek seviyelerde seyretmesi ve erken yaşta evliliklerin devam etmesi, Türkiye'nin uluslararası düzeydeki cinsiyet eşitliği konusundaki imajına olumsuz etki yapmaktadır. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla geliştirilen politikaların, eşitsizliğin yüksek olduğu alanlara yönelik olarak bütüncül bir yaklaşımla planlanması ve kamu, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör gibi paydaşlar arasında etkili koordinasyon mekanizmalarının kurulması gerekmektedir. Ayrıca, cinsiyet eşitliği politikalarının gelir eşitliği ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikalarla entegrasyonu, eğitim ve istihdam politikalarının cinsiyet eşitliğini destekleyici şekilde düzenlenmesi ve bu politika ile projelerin sonuçlarının izlenmesi büyük önem arz etmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 66-80).

“SKA 10 Eşitsizliklerin Azaltılması:”

Türkiye, 2000-2016 döneminde gelir dağılımı ve yoksulluğun azaltılmasında önemli ilerlemeler kaydetmiş, ayrımcılığın azaltılması ve gelir dağılımının düzeltilmesi için politikalar geliştirmiştir. Bu süreçte, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye İnsan Hakları ve

Eşitlik Kurumu'nun yeni kurumsal düzenlemeleri önemli rol oynamıştır; ancak, bölgesel ve sektörel bazda eşitsizliklerin azaltılması gerekliliği devam etmektedir. Eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik politikaların, SKA 8 ve SKA 9 bağlamında ekonomi politikalarına teknolojik dönüşümle entegre edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Belgede toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili gelişmeler doğrudan belirtilmemiştir. Ancak, eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik politikaların cinsiyet eşitliğine katkı sağlayabileceği ve bu alandaki çalışmaların dolaylı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyebileceği anlaşılmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 80vd.).

Belgeden anlaşılacağı üzere, diğer Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında kadın merkezli çözüm önerilerinin doğrudan yer almaması ve bu eksikliğin, SKA 5'in (Cinsiyet Eşitliği) diğer amaçlarla olan etkileşiminin göz ardı edilmesine neden olması önemli bir sorun olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik stratejilerin ve çözüm önerilerinin tüm SKA'larla entegre edilmesi, yalnızca cinsiyet eşitliği için değil, aynı zamanda yoksulluğun azaltılması, eğitim, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, SKA'lar doğrultusunda gerçekleştirilecek çalışmalarda kadın merkezli politikaların ve projelerin doğrudan ve yeterli düzeyde dahil edilmesi gerekmektedir.

2.4.TÜRKİYE'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMA

DURUMUNUN ANALİZİ

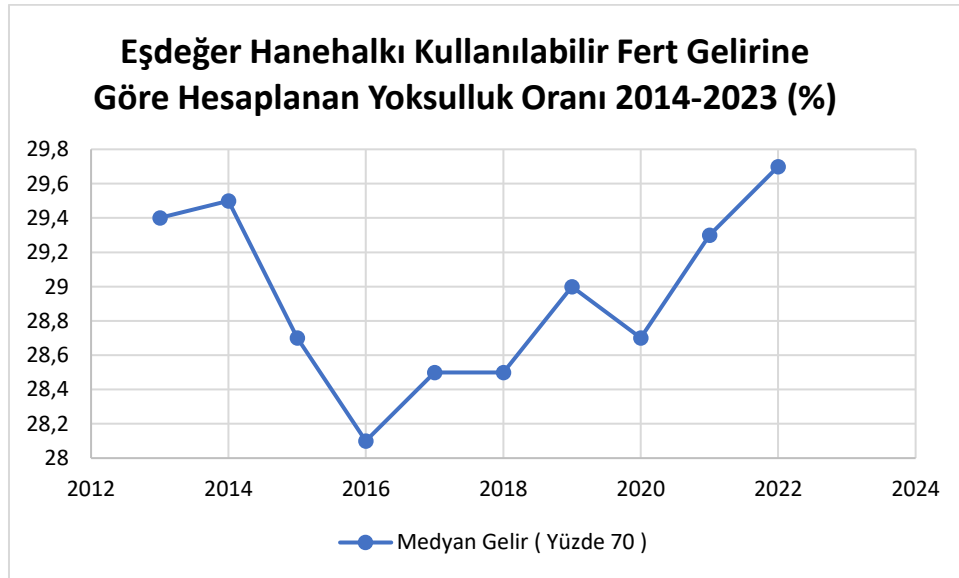
Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşma süreci, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu süreçte ülkenin karşılaştığı çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklar arasında özellikle sosyo-ekonomik faktörler önemli bir yer tutmakta ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılmasını doğrudan etkilemektedir. Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısındaki mevcut durum ve bu durumun sürdürülebilir kalkınma hedeflerine etkileri ele alınacaktır.

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik ilerlemeler, ekonomik koşullar ve sosyal adalet meseleleriyle yakından ilintilidir. Bu bağlamda, yoksulluk oranları, ülkenin ekonomik kalkınma ve refah seviyesi hakkında önemli bilgiler sunarak politika yapıcılar için önemli bir gösterge haline gelmiştir.

Son güncellemelere göre 2023 Yılı TÜİK'in Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri'ne göre Türkiye'de göreceli yoksulluk oranı %13,9 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2023:1). Göreceli yoksulluk, bir ülkenin genel yoksulluk seviyesinin altında kalmayı ifade eder ve çeşitli hesaplama yöntemleriyle belirlenmektedir.

Şekil 11'e göre, medyan gelirin %70'i olarak hesaplanan yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı, geçen yıla kıyasla %29,7'ye yükselmiş, bu %0,4'lük artış, gelir grubu geniş olan alanlardaki verilerin daha net bir şekilde ortaya konulmasına yardımcı olmuştur (TÜİK, 2023:1).

Şekil 11. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı 2014-2023 (%)

Kaynak: Şekil 11, TÜİK Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri 2023 verilerinden Medyan Gelir (%70) kullanılarak tarafımda oluşturulmuştur. (Medyan eşdeğer gelirin %70'i, daha geniş bir yoksulluk veya düşük gelir sınırı olarak kullanıldığı için yalnızca bu veriler üzerinden düzenlenmiştir.)

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2023-53713#:~:text=Toplumun%20genel%20d%C3%BCzeyine%20g%C3%B6re%20belirli,azalara k%20%13%2C9%20oldu> (20.04.2024)

Doğal afetlerin sosyoekonomik etkileri, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelendiğinde, bu olayların toplumlara olan etkileri çok daha derinlemesine bir perspektifle ele alınabilir. Özellikle Türkiye'nin sıkça depremlerle karşılaşmasının yapısal sebebi büyük oranda aktif tektonik levhaların kesişme noktasında bulunmasıdır.

Türkiye, büyük oranda tektonik levhaların hareketleri sonucu oluşan depremlerin etkisi altındadır. Yeryüzündeki depremlerin %90'ı tektonik depremler olup, levha sınırlarında meydana gelir. Türkiye'deki depremler de büyük ölçüde bu gruptadır ve genellikle 0-60 km derinlikteki sığ depremler olarak görülmektedir ve bu tür depremler daha büyük hasarlara yol açabilmektedir (İşçi, 2008:961-962).

Doğal afetler başta kadınlar olmak üzere yaşlılar, yoksullar, engelliler, göçmen ve mülteciler gibi toplumun en savunmasız kesimlerini orantısız bir şekilde etkilemektedir. Bu gruplar, sosyoekonomik koşulları ve fiziksel kısıtlamaları nedeniyle, afetlere karşı daha az dayanıklı olup, sonrasında toparlanma süreçlerinde de daha fazla zorluk yaşamaktadır. Bu durum, afet yönetimi ve risk azaltma stratejilerinin, genel ekonomik planlama ve sosyal politikalarla entegre bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 3, doğal afetlerin toplumsal ve ekonomik yapılar üzerinde yarattığı etkilerin yanı sıra, bu etkilerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından nasıl ele alınması gerektiğine dair önemli sorunları ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Ulaşmanın Önündeki Engeller (Doğal Afetler)

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Ulaşmanın Önündeki Engeller	Açıklama
Doğal Afetler	Türkiye'nin yılda ortalama olarak büyük yıkımlara neden olan depremler nedeniyle insan kaybı ve altyapı hasarı gibi önemli engellerle karşılaştığı belirtilmiştir. Bu durum, toplumsal kalkınma ve cinsiyet eşitliğine yönelik politikaların uygulanabilirliğini olumsuz etkileyebilir.
Altyapı Hasarı ve Eğitim	Depremler sonucu yıkılan binaların içinde eğitim kurumları da olabilir, bu da eğitimdeki cinsiyet eşitliği girişimlerini sekteye uğratabilir.
Sağlık Hizmetlerine Erişim	Afetler sonucunda sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan aksaklıklar, kadınlar ve erkekler arasındaki sağlık hizmetlerine erişim eşitliğini bozabilir.
Ekonomik Etkiler	Depremler ve diğer doğal afetler nedeniyle iş yerlerinin zarar görmesi, özellikle kadınların ekonomik bağımsızlığını olumsuz yönde etkileyebilir.

Türkiye'nin sıklıkla maruz kaldığı yıkıcı depremler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmanın önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu doğal felaketler, insan kaybı ve altyapı tahribatı gibi ağır sonuçlar doğururken, özellikle kadınlar ve diğer kırılgan gruplar üzerinde orantısız ve derin etkiler bırakmaktadır. Depremler sonucu hasar gören yapılar arasında eğitim kurumlarının bulunması, kız çocuklarının eğitimine devam etmesini zorlaştırarak, eğitimde cinsiyet eşitliği çabalarını sekteye uğratmaktadır. Bunun yanı sıra, afetler sonrası sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan kesintiler, kadınlar ve erkekler arasındaki sağlık hizmetlerine erişim eşitliğini zedelemekte, hamile kadınlar, yaşlılar ve engelliler gibi hassas grupların ihtiyaçlarının karşılanmasını daha da güçleştirmektedir. Ekonomik bakımdan, depremler ve diğer doğal afetler iş yerlerine zarar vererek, özellikle kadınların ekonomik bağımsızlığını

tehdit etmektedir. Kadınların yoğun olarak istihdam edildiği sektörlerde meydana gelen kayıplar, ekonomik eşitsizliği derinleştirerek, kadınların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımını sınırlamaktadır. Bu bağlamda, afetlere karşı dayanıklı ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi, cinsiyet eşitliği ve toplumsal kalkınma açısından çok önemlidir.

6 Şubat 2023'te yaşanan depremlerin ardından BM Kadın Birimi, STK'ların ve devlet dışı kurumların da aralarında bulunduğu çeşitli kuruluşlar, Türkiye'de toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimine ilişkin raporlar hazırlamıştır. Buna göre (Uygur, 2023:23):

- Doğal afetlerin etkilediği bölgelerde yaşayan kadınlar ve kız çocukları, nüfusun yarısını oluşturmakta ve 60 yaş üstü nüfusun %54'ünü temsil etmektedir. Bu bölgelerdeki 3,5 milyon hanenin %8'i en az bir çocuklu olup, bu hanelerde genellikle ailenin reisi bir kadındır.
- Siyasi temsiliyet açısından, etkilenen 11 il ve 124 ilçede görev yapan 135 belediye başkanından sadece 2'si kadındır, bu da kadınların siyasi karar alma süreçlerinde yeterince temsil edilmediğini göstermektedir.
- Bölgedeki kadınların iş gücüne katılım oranı Türkiye geneline kıyasla daha düşük olup, iş gücüne katılım ve istihdamda ciddi toplumsal cinsiyet ayrımları mevcuttur.
- Depremden öncesine ait resmî gelişmelere göre, toplanan veriler kadınlara yönelik ev içi güçlü ilgili bildirimlerde bulunma oranı daha düşük ve şiddet durumunda kabul oranı daha yüksektir.

Bu nedenle, afet yönetimi ve risk azaltma stratejilerinin geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyecek şekilde ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda şekillendirilmeli, böylece afetlere karşı dirençli, kapsayıcı ve eşitlikçi bir toplumsal yapı kurulmasına katkıda bulunulmalıdır.

Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcı politikaların afetlere karşı hazırlık ve müdahale süreçlerinde merkezi bir rol oynamasını sağlayacaktır. Özellikle, altyapı hasarı, sağlık hizmetlerine erişimdeki aksamalar ve ekonomik istikrarsızlıklar gibi afet sonrası ortaya çıkan sorunlar, bu grupların günlük yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, afet risk azaltma ve yönetim stratejileri geliştirilirken bu toplum kesimlerinin özel ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı ve onları destekleyici politikalar önceliklendirilmelidir.

Bu politikaların önemi ve etkileri açıkken, özellikle afetlerin ardından Türkiye'nin sosyal koruma harcamalarını ve yoksulluk oranlarını ele almak, ülkenin sürdürülebilir kalkınma ve sosyal politika hedeflerine nasıl hizmet ettiğini daha net bir şekilde gösterir. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcı kalkınma politikaları, genel politika yapısının ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmalıdır.

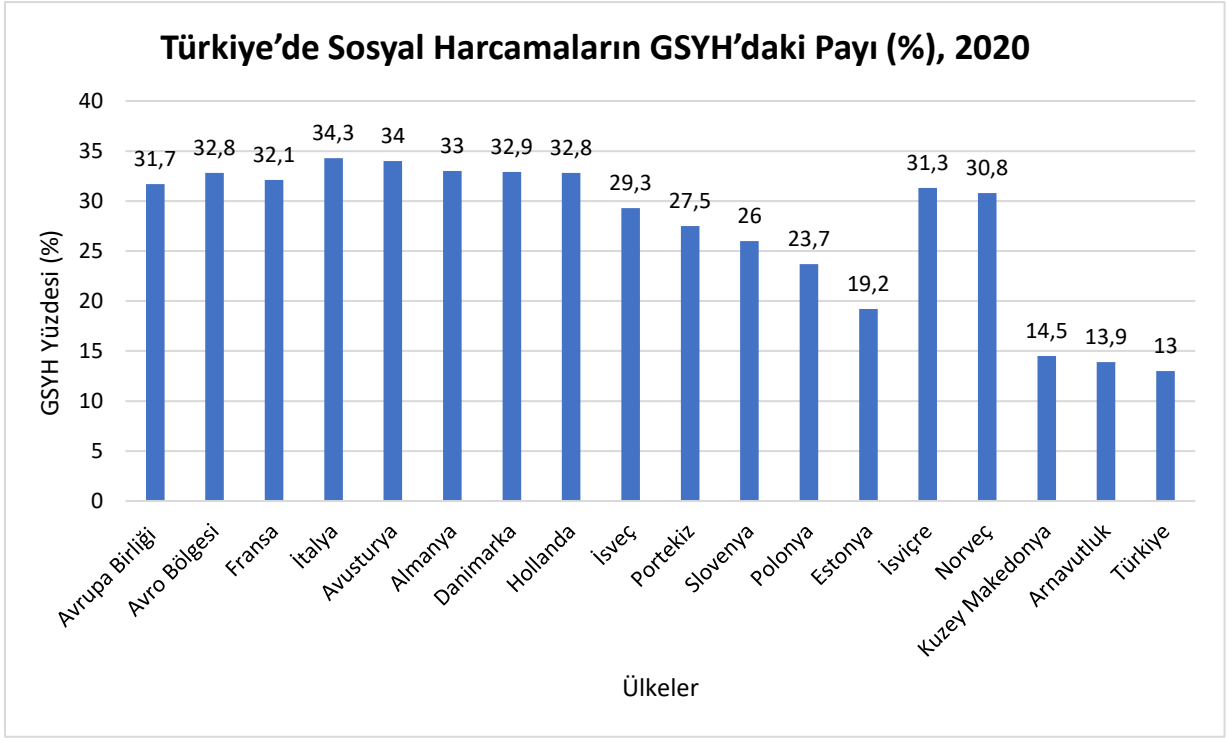
Türkiye'nin sosyal koruma harcamaları, yoksulluk oranları ve bu harcamaların toplumdaki çeşitli gruplara olan etkileri, ülkenin sürdürülebilir kalkınma ve sosyal politika çabalarını ele almaktadır. Bu konular, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcı kalkınma politikaları bağlamında değerlendirildiğinde, geniş kapsamlı bir çerçevede incelenmelidir.

Sosyal transfer harcamaları devletin harcama gelirinin bir kısmını belirli gelirin altındaki hanelere ya da belirli geliri olmayan kişilere yeniden dağıtımında rol oynamaktadır. Bu sebeple denebilir ki yoksulluk ile sosyal transfer harcamaları ters orantılıdır. Sosyal harcamaların oranı arttıkça, yoksulluk azalmaktadır.

Türkiye'nin 2000 ile 2013 yılları arasında Türkiye'nin sosyal koruma için yaptığı harcamalar artmıştır; ancak 2013'ten sonra harcamalar azalmaya başlamıştır (Karaçoban ve Rad, 2023:16). 2022 yılında sosyal harcamaları %7,9 olan Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içerisinde 2021 yılında %10,9 iken 2022 yılında ise bu oran %8,2 oranına düşmüştür (TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2022:1).

Şekil 12’de Türkiye'nin sosyal harcamalarının GSYH'ye oranı, çeşitli ülkelerle karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Şekil 12. Türkiye’de Sosyal Harcamaların GSYH’deki Payı (%), 2020

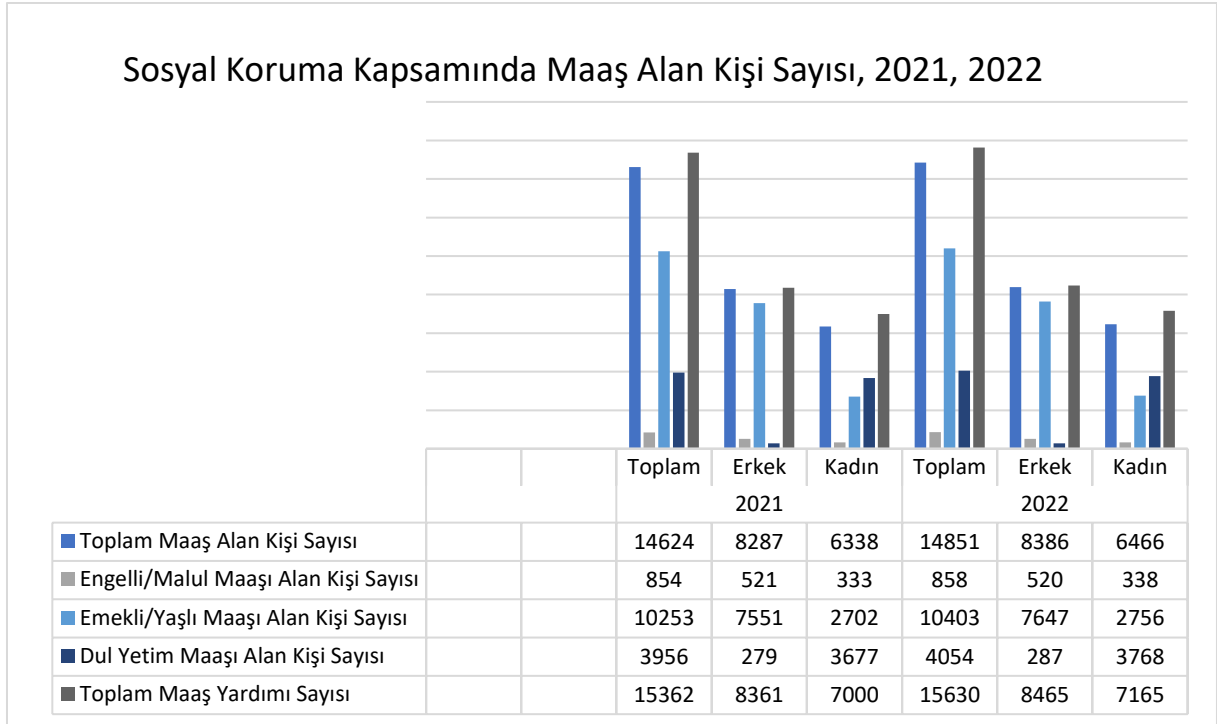
Kaynak: Şekil 12, Eurostat, Sosyal Koruma İstatistikleri verileri kullanılarak tarafımda oluşturulmuştur.https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_overview (24.04.2024)

2020 yılında Avrupa Birliği'nde sosyal harcamaların GSYH'deki payı ortalaması %31,7 iken , Türkiye'nin bu oranı %13 ile tüm üye ülkeler arasında en düşük orana sahip ülke olarak son sırada yer almaktadır. Bu durum, Türkiye'nin diğer Avrupa ülkelerine kıyasla sosyal refah ve kamu hizmetlerine daha az yatırım yaptığını göstermektedir.

Fransa ve İtalya oranları %30'un üzerinde iken Türkiye'deki oranın çok daha az olması sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine yapılan yatırımların çok yetersiz olduğuna bir kanıt oluşturabilir. Bu yüzden Türkiye'nin eğitim, sağlık, yoksullukla mücadele, toplumsal refah düzeyi gibi durumlarda zorluk yaşaması kaçınılmazdır.

TÜİK Verilerine göre, 2021 ve 2022 yıllarında Türkiye'de sosyal koruma kapsamında maaş ve yardım alan kişi sayısına ilişkin istatistiksel bilgiler, cinsiyet ayrımı gözetilerek sunulmaktadır. Verilere göre 2021'den 2022'ye kadınların sosyal yardımlardan yararlanma oranlarında genel bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış, kadınların ekonomik ve sosyal güvenliğinin iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Şekil 13 Sosyal Koruma Kapsamında Maaş Alan Kişi Sayısı, 2021, 2022

Kaynak: Şekil 13, TÜİK Sosyal Koruma Harcamaları verileri kullanılarak tarafımda oluşturulmuştur. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2022-49675> (24.04.2024)

Şekil 13, cinsiyete göre değerlendirildiğinde, Türkiye'deki sosyal güvenlik transferlerinin erkekler ve kadınlar arasında farklı dağıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle dul ve yetim maaşı alan kadınların çok daha yüksek olması, toplumsal cinsiyet normlarının ve beklentilerin yanı sıra, kişisel ölüm oranlarının kadınlar kıyaslandığında daha yüksek olabileceğini ve kadınların genellikle daha uzun süre yaşayabileceğini göstermektedir. Bu, erken yaştaki

kadınların finansal güvencesini sağlamak için sosyal güvenlik sisteminin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Yine de, erkeklerle kıyaslandığında emekli ve yaşlı maaşı alan kadınların daha düşük olması, kadınların iş gücünün daha az temsil edildiği anlamına gelmektedir. Bu, emekli maaşı almaya hak kazanan kadınların kazandığı paranın daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum, kadınlara daha fazla sosyal güvenlik ve kariyer fırsatı sunmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, engelli ve malul maaşların cinsiyet açısından değerlendirilmesi, karakteristik görünümde, engellilere yönelik sosyal yardımların genişletilmesinin olumlu bir göstergesi olabilmektedir. Bununla birlikte, bu transferlerin cinsiyet eşitliği açısından dengeli olup olmadığı ve engelli kadınlar ve karşılaştıkları özel zorluklara ve ihtiyaçlara ne kadar cevap verdiği daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak Şekil 13, Türkiye'nin sosyal güvenlik politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından gelişimin sürdürülebilmesi için önemli veriler sunmaktadır. Bu veriler, Türkiye'de sosyal yardım programlarına erişimde kadınların genel olarak küçük artışlar yaşadığını göstermektedir; ancak, bu artışların büyük ölçüde sınırlı kalması, kadınların sosyal yardımlardan yararlanma konusunda hala önemli engellerle karşılaştığına işaret etmektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlığını ve sosyal güvenliğini artırmak için daha kapsayıcı ve etkili politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye 6 Nisan 1948'de Gıda ve Tarım Örgütü'ne üye olmuş ve o günden bu yana tarım, suyun korunması, hayvan ve bitkisel üretim, gıda güvenliği ve dolaylı olarak insan sağlığının denetimi üzerinde işbirliği içerisinde (FAO Türkiye, 2024: <https://www.fao.org/turkiye/fao-turkiye/tr/>). Türkiye'nin FAO ile devam eden işbirliği, bu küresel sorunların devam etmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Ülke Programlama Çerçevesi 2016-2020, FAO ile Türkiye Hükümeti arasında, tarım politikalarının uzun vadeli kalkınma planları, doğal kaynak yönetimi ve kırsal kesimde yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi öncelikli alanlarda uluslararası en iyi uygulamaları ve küresel standartları ulusal ve bölgesel uzmanlıkla birleştirmeyi hedefleyen bir iş birliği programıdır. Buna göre üç öncelik belirlenmiş olup bunlar şu şekildedir (FAO Türkiye, Programlar ve Projeler, 2024: <https://www.fao.org/turkiye/programmes-and-projects/tr/>):

1. Gıda zincirinin tüm bileşenlerini kapsayarak üretimden hijyene kadar olan süreçlerde sertifikasyon, izlenebilirlik ve denetim mekanizmalarını güçlendirmek amacıyla "Gıda ve Beslenme Güvenliği ve Gıda Güvenirliliği" programları yapılmalıdır.
2. Doğal iklim koşullarının korunmasını desteklemek ve iklim değişikliğinin etkileri hakkında bilinç oluşturmak gereklidir.
3. Ulusal ve uluslararası onayın korunmasına yönelik eğitim programları ve teknik yardımlar sunması açısından çok önemli bir yere sahip olan Kamu ve özel sektör kurumlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi çok önemlidir. Bu bağlamda, "Kamu ve Özel Sektörün Kurumsal Kapasitesinin Artırılması" programlarının içeriği büyük önem taşımaktadır.

Bunlar, Türkiye'nin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınmanın önemli adımları olarak görülebilmektedir. Bu tür programların verimliliği, özellikle iklim ve gıda güvenliği gibi küresel açıklıkların ön plana çıktığı bu dönemde Türkiye'nin bu alanlardaki yönetim potansiyelini güçlendirecektir.

Savunmasız grupların karşılaştığı zorluklar, geniş çaplı sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin yalnızca bir yansımasıdır. Dünya Ekonomik Forumu'nun "2023 Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu", durumu daha da netleştirmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun “2023 Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu'na” göre endeks, siyaset, eğitim, sağlık ve ekonomi alanlarındaki cinsiyet eşitsizliklerini karşılaştırmalı olarak hesaplamaktadır. Bu endeks, bu eşitsizliklerin uluslararası, bölgesel ve ülke düzeyindeki karşılaştırmalarını mümkün kılmaktadır.

Türkiye, 2023 Küresel Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde genel puanı 0.638 ile 129. sırada yer almıştır. Ayrıca Türkiye’de kadınlar, ücretsiz ev ve bakım işlerine %19,15 oranında zaman harcarken, erkekler sadece %3,71 oranında zaman harcamaktadır. Veriler, iş gücü ve ücretsiz ev işi gibi alanlarda ciddi cinsiyet eşitsizliklerini vurgulamaktadır (Dünya Ekonomik Forumu, 2023:352): Türkiye'nin genel sıralaması, cinsiyet eşitliği konusunda dünya genelinde düşük bir performansa işaret etmektedir.

Özellikle tarım sektöründe cinsiyet bazlı eşitsizliklerin ele alınması ve bu alanda adımlar atılması, hem ekonomik hem de sosyal açıdan büyük önem taşımaktadır. Dünya Bankası'nın tarım sektöründe kadınların durumlarını analiz eden raporu, 2022 yılında dünya genelinde tarım sektöründe çalışan kadın oranı %26 seviyesindeyken, bu oran Türkiye’de %22'dir (Dünya Bankası, Tarımda Çalışan Kadın, 2024:1). Türkiye tarım sektöründe çalışan kadın oranı dünya ortalamasının oldukça altındadır. Bu durum, Türkiye'nin tarım sektöründe kadın istihdamı konusunda ciddi ilerlemeler kaydetmesi gerektiğini göstermektedir. Bu durum, hem genel cinsiyet eşitliği sorunlarının hem de tarım sektöründe devam eden cinsiyet eşitsizliğinin arttığını vurgulamaktadır.

Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmadaki engelleri, ekonomik çözülmeyi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmak için önemli olanaklar da sunmaktadır. Bu, hükümetin, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin birlikte çalışmasıyla ele alınması gereken sürdürülebilir hedeflerin önemini işaret etmekte ve bu faaliyetlerin etkinliği için bütüncül bir politika geliştirme çalışmalarını ortaya koymaktadır. Ancak bu şekilde hem ekonomik büyümenin hem de sürdürülebilir kalkınmanın gelişmesi sağlanabilir.

2.5. TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN ENGELLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki engeller, kadınların hem iş hayatında hem de genel sosyal yaşamda karşılaştıkları çeşitli zorluklarla belirginleşmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranının erkeklerden düşük olması, kadınların daha düşük ücretlerle daha az tercih edilen işlerde çalıştırılması, ücret eşitsizliği, işten çıkarılma gibi sorunları öne çıkarmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliği de kadınların ekonomik ve genel güvenliğini tehdit ederek bu sorunları daha da derinleştirmektedir. İklim değişikliği, kadınların yaşam koşullarını zorlaştırmakta, güvensizliklerini artırmakta ve bu durum kadınların karşı karşıya kaldığı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da şiddetlendirmektedir.

2.4.1. Ücret Eşitsizliği:

Türkiye'de kadınların işgücü piyasasında artan varlığı ve göreceli olarak daha iyi konumlarına rağmen, yapılan araştırmalar, kadınların hala cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların hem sosyal hem de iş yaşamında karşılaştığı ayrımcılığın temelini oluştururken, bu durum özellikle ücretlerde görülen adaletsizliklerde belirgin hale gelmektedir. Kadınlar, işgücü piyasasına erişimde ve kariyerlerinde cinsiyet temelli engellerle karşılaşmaktadır. Bu sorunlar uluslararası düzeyde farkındalık yaratmak ve ücret adaletsizliğini azaltmak için çeşitli kuruluşlar tarafından ele alınmaktadır (Maktav, 2019:105). Özellikle sanayi ve hizmet sektörlerinde kadın ve erkek çalışanlar arasında yapılan ayrımcılık, kadınların aynı işi yapmalarına rağmen erkeklerden daha düşük ücret almalarına neden olmaktadır (Eyuboglu'ndan Aktaran Alparslan:2015:70).

Kadınların işgücüne katılımı, genellikle "kadın işi" olarak kabul edilen sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Bu sektörler genellikle düşük ücretli ve yarı zamanlı çalışma koşulları sunmaktadır. Bu durum, kadınların iş hayatında karşılaştığı ücret adaletsizliği ve cinsiyet temelli ayrımcılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, iş başvurularında kadın

adayların genellikle erkek mesleği olarak görülen pozisyonlara çağrılmadığı, erkek adayların ise daha düşük statüdeki pozisyonlara yönlendirildiği gözlemlenmektedir (Carlsson'dan Aktaran Maktav, 2019:107).

Bu durum, kadınların iş hayatında karşılaştığı cinsiyet temelli engellerin ve toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucudur. Kadınlar genellikle erkeklerle aynı statüdeki işlere erişimde zorluklar yaşarken, iş başvurularında da benzer ayrımcılıklarla karşılaşabilmektedirler. Bu durum, işgücü piyasasında kadınların karşılaştığı cinsiyet temelli ayrımcılığın ve ön yargıların süregeldiğinin göstergesidir.

2.4.2.İşten Çıkarılma:

İş yaşamında cinsiyete yönelik ayrımcılık, kadınların iş dünyasında karşılaştığı ciddi bir sorundur. Kadınlar genellikle işyerlerinde daha alt seviyelerde çalışmakta, üst pozisyonlarda daha az temsil edilmekte ve daha az nitelik gerektiren işlerde çalıştırılmaktadır.

İş yaşamında cinsiyete yönelik ayrımcılık, kadınların işe alınma, terfi ettirilme, işten çıkarılma ve ücretlendirme gibi alanlarda karşılaştığı zorluklarla kendini göstermektedir. Bu durum, kadınların genellikle işyerlerindeki hiyerarşinin alt sıralarında yoğunlaşmasına, üst pozisyonlarda daha az yer almasına ve daha düşük nitelik gerektiren işlerde çalışmasına neden olmaktadır (Alparslan, Çetinkaya Bozkurt & Özgöz, 2015:67).

Bu durum, kadınların potansiyellerini tam olarak kullanamadığı ve iş gücündeki çeşitliliğin tam anlamıyla sağlanamadığı anlamına gelmektedir, bu da işyerlerinin ve toplumun genel olarak kaybına neden olmaktadır.

2.4.3.İklim Değişikliği:

Türkiye'de iklim değişikliğinin etkileri son yıllarda daha bariz hale gelmiştir. Özellikle 1997 yılı, ortalama sıcaklık artışlarının başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (MGM'den aktaran Kovancı, 2019:287). Bu durum, iklim değişikliğinin somut belirtilerinin Türkiye'de

daha açık bir şekilde hissedildiğini ve bu tarihten itibaren sıcaklık artışlarının gözle görülür şekilde arttığına işaret etmektedir.

2017 ve 2018 yıllarındaki ortalama sıcaklıklar, 1970-2018 yılları arasındaki ortalamalardan daha yüksektir. 2001, 2010 ve 2018 yılları, ortalamanın üzerinde sıcaklıkların yaşandığı yıllar olarak kaydedilmiştir (MGM'den Aktaran, Kovancı,2019:288). Bu yılların iklim değişikliğinin etkilerinin giderek daha belirgin hale geldiğine işaret etmektedir. MGM'nin 2016-2099 yılları için yaptığı projeksiyonlara göre, Türkiye'de yıllık ortalama sıcaklıkların 1,5-2,6°C artacağı öngörülmektedir (MGM'den Aktaran Kovancı,2019:289). Bu öngörü ülkenin gelecekte ciddi iklim değişikliği etkileriyle karşı karşıya kalacağını göstermektedir. Bu projeksiyonlar, uzun vadede Türkiye'nin iklim koşullarında önemli değişiklikler yaşanacağını ve bu değişikliklerin çeşitli alanlarda geniş kapsamlı etkilerinin olacağına işaret etmektedir.

Bunun yanısıra, yağış miktarlarında belirgin bir düşüş yaşanmaktadır, bu durum su mevcudiyeti üzerinde baskı oluşturmakta ve kuraklık riskini artırmaktadır. Yağış rejimlerindeki değişiklikler sel ve taşkın gibi afetlerin sıklığını artırmakta, bu da maddi kayıplara yol açmaktadır. Türkiye, iklim değişikliğine bağlı olarak artan doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Sel, fırtına, kuraklık ve erozyon gibi afetler ciddi ekonomik kayıplara ve can kayıplarına neden olmaktadır. İklim değişikliği, bu afetlerin sıklığını ve şiddetini artırarak ülkede büyük hasarlara yol açmaktadır (Kovancı, 2019:290-293). Bu da, ülke genelinde sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmektedir.

Buna ek olarak, hidroelektrik santral (HES) projeleri, tarım arazilerine verdiği ciddi zarar ve zorunlu göçe neden olmasıyla dikkat çekmektedir. Su kaynaklarının bu projelerle birlikte aşırı kullanımı, doğanın sömürsüne işaret etmektedir. Bu süreçte, özellikle kadınlar doğayla kurdukları derin sahiplenme ilişkisi nedeniyle HES projelerine karşı güçlü bir direniş sergilemektedir. Kadınlar, su kaynaklarının tahrip edilmesine ve ekosistemin dengelerinin bozulmasına karşı koyarak, doğa ile insan arasında kurdukları bağın savunucusu rolünü

üstlenmiştir. HES projelerinin suyun doğal akışını değiştirerek ekosistemi olumsuz yönde etkilemesi, kadınların bu direnişinin temel nedenlerinden biridir (Kovancı, 2019:327-334). Bu bağlamda kadınların HES projelerine karşı gösterdiği direniş, sadece ekolojik bir mücadele değil, aynı zamanda toplumsal adalet ve sürdürülebilir bir gelecek için verdikleri kararlı bir savaş olarak değerlendirilebilmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler, iklim değişikliğine karşı kırılganlığı artırıcı bir etki yaratmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsalda yaşayan kadınlar, doğal kaynakların birincil kullanıcıları olmaları ve ücretsiz tarım işlerinde çalışmaları nedeniyle iklim değişikliğinden daha fazla etkilenmektedir. Kadınlar, su ve gıda temini gibi günlük faaliyetlerde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine erkeklere oranla çok daha fazla maruz kalmaktadır. İklim afetlerinde, kadınların ölüm oranı erkeklerden çok daha yüksektir (Talu,2017:73). Kadınlar, su ve gıda temini gibi günlük faaliyetlerde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine erkeklere oranla çok daha fazla maruz kalmakta ve bu durum, özellikle iklim afetlerinde kadınların ölüm oranlarının erkeklere kıyasla çok daha yüksek olmasına yol açmaktadır.

Su kaynakları bağlamında, Türkiye'nin su zengini bir ülke olmadığı gerçeği öne çıkmaktadır. Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarının 1519 m³ olduğu ülkemizde, (DSİ'den Aktaran Kovancı, 2019:335) bu miktarın 2030 yılına kadar 1120 m³'e düşmesi beklenmektedir (CSB'den Aktaran Kovancı, 2019:335). İklim değişikliğinin etkileri, kuraklık, su kıtlığı, tarımsal verim kaybı ve artan orman yangınları gibi olumsuzluklarla kendini göstermektedir. Kırsal alanlarda yaşayanların yaklaşık %40'ı su ihtiyaçlarını ev dışında karşılamak zorunda kalmakta (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'den Aktaran Kovancı, 2019:338) ve içme suyuna erişim için daha fazla zaman harcamaktadır. Kırsal hanelerde temiz suya erişim oranının düşük olması, kadınları olumsuz şekilde etkilemekte ve günlük yaşamlarında büyük zorluklar yaratmaktadır.

İklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eğitsizliklerini daha da belirginleştirerek kadınları ve erkekleri birbirinden farklı ve çarpıcı biçimlerde etkilemektedir. Kadınlar, özellikle kırsal ve gelişmekte olan bölgelerde, doğal kaynaklara olan yüksek bağımlılıkları ve ücretsiz tarım işlerinde çalışmalarını içeren geleneksel rolleri sebebiyle daha savunmasız ve kırılgan bir konumda bulunmaktadır (Talu,2017:73). Bu nedenle, iklim değişikliği kadınların ekonomik ve sosyal istikrarını ciddi şekilde sarsarak, onların toplumsal eğitsizliklerini daha da derinleştirmektedir.

Buna ek olarak, iklim değişikliğinin sosyal ve toplumsal etkileri, çatışma ortamlarını tetikleyerek yeni sorunlara yol açmaktadır. İklim değişikliği, çatışmalara ve bu çatışmalardan kaynaklanan cinsel şiddete sebep olmaktadır. Nijerya’da kıt su kaynakları nedeniyle göçebe hayvancılar ve yerleşik çiftçiler arasında yaşanan çatışmalarda kadınlara yönelik cinsel şiddet, bir caydırma aracı olarak kullanılmaktadır. İklim değişikliği, kadınların toplumsal cinsiyet eğitsizliklerini ve şiddeti daha da artırmakta ve kaynaklara erişimini kısıtlamaktadır. Göç, zorla yerinden edilme ve artan iş yükü, kadınları ve kız çocuklarını cinsel şiddet ve insan kaçakçılığı riskine daha açık hale getirmektedir (Kutlu, 2024:43-47). Bu durum, Türkiye’de de iklim değişikliği nedeniyle artan su kıtlığı ve çevresel bozulmalarla birlikte benzer risklerin oluşabileceğine işaret etmektedir, bu da özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınların güvenliğini tehdit eden bir unsur olmaktadır.

Türkiye’de iklim değişikliği endişesinin belirleyicilerini inceleyen bir çalışma, sosyal roller, dindarlık ve değerlerin etkilerini araştırmaktadır. İklim değişikliği endişesinin belirleyicilerini sosyo-demografik ve kültürel bağlamda analiz ederek önemli bulgular sunmaktadır. Buna göre:

Araştırma, kadınların erkeklere kıyasla daha düşük seviyeleri gösterdiğini, evde ocuk sahibi olmanın ve ev hanımı olmanın bu endişeyi artırdığını ortaya koymaktadır (Ergün ve Rivas, 2019:2-3). Ebeveynlik ve ev içi rollerin iklim değişikliği konusundaki farkındalık ve endişe düzeyini artırdığını ortaya koymaktadır.

Dine daha fazla önem veren kişilerin daha yüksek seviyede seviye sergilemesi, değer sistemlerinin ve inançların iklim değişikliği endişesi üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir (Ergün ve Rivas, 2019:3-4). Bu bulgu, dini ve kültürel değerlerin çevre bilincini artırmada etkili olabileceğini vurgulamaktadır. Eğitim seviyesinin endişe üzerinde anlamlı bir etkisinin olmaması, Türkiye'deki eğitim sisteminin çevresel farkındalık yaratma konusundaki yetersizliğine işaret etmektedir.

Yaşlı bireyler ve internet kullanıcılarının daha yüksek düzeyde endişe göstermesi, bilginin ve yaşam deneyiminin çevre duyarlılığını artırdığına dair önemli bir kanıt sunmaktadır (Ergün ve Rivas, 2019:5-6). Bu bulgu, özellikle internetin bilgiye erişim aracı olarak çevre bilincini artırmadaki potansiyel rolünü vurgulamaktadır. Evli bireyler ve kırsal alanlarda yaşayanların daha düşük düzeyde endişe duyması ise, (Ergün ve Rivas, 2019:5-6) kırsal kesimlerde iklim değişikliği konusunda farkındalık eksikliğinin devam ettiğini göstermektedir. Bu durum, kırsal bölgelerde daha fazla eğitim ve farkındalık artırma faaliyetlerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de iklim değişikliği farkındalığını artırmak için sosyal, kültürel ve demografik faktörleri göz önünde bulundurarak daha etkin ve uygulanabilir stratejiler geliştirilmelidir.

2.4.4. Siyasete Katılım:

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının başarısızlığı ise karar alma süreçlerindeki cinsiyet yanlılığı ve bürokrasideki önyargılardan kaynaklanmaktadır. Kadınların kırılganlığına dair genel inançlar, cinsiyetin karmaşık güç ilişkileri yerine basit bir ikilik olarak ele alınmasına yol açar; bu nedenle, kadınlar da erkekler gibi iklim değişikliğiyle mücadelede aktif ve yetkin aktörler olarak değerlendirilmelidir (Arora-Jonsson, 2011:751). Bu nedenle, iklim değişikliğiyle mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan politikalar geliştirmek ve bu politikaları uygulamaya koymak, kadınların karşı karşıya olduğu riskleri azaltmada büyük önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, eşitlik odaklı politikaların etkinliği sadece riskleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin iş hayatına entegrasyonunu da teşvik etmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların iş hayatına tam entegrasyonunu önemli ölçüde engellediği gözlemlenmektedir. Özellikle, ev içinde kadınlara yüklenen ağır sorumluluklar, iş dünyasına aktif katılımlarını zorlaştırmakta ve hatta bazı durumlarda kadınların profesyonel yaşama girmelerini veya bu yaşamda kalmalarını engellemektedir. Bu sorumluluk dağılımının dengesizliği, kadınların kariyer gelişiminde ciddi engeller oluşturarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını güçleştirmektedir.

Bu durum, işgücü piyasasında cinsiyet temelli ayrımcılığın sürdürülmesine ve ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesine sebep olmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla, iş ve özel hayat dengesini sağlamaya yönelik politikaların güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, erkeklerin ev içi sorumluluklarda daha fazla rol alması teşvik edilmeli ve bu yönde toplumsal bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Böylece, kadınların iş hayatındaki engeller azaltılabilir ve daha adil bir toplumsal cinsiyet dengesi sağlanabilir.

Anayasa Mahkemesi'nin eşitlik ilkesine yönelik dar yorumları, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında da önemli etkilere sahiptir. Bu yorumlar, özellikle kadınların temel hak ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmasını zorlaştırmaktadır.

1982 Anayasası'nda yapılan değişikliklerle eşitlik ilkesi, daha kapsamlı bir koruma ve güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın eşitlik ilkesi, 1961 ve 1982 Anayasalarında farklı şekillerde ifade edilmiştir. 1961 Anayasası'nda eşitlik daha genel bir ifadeyle, "kanun önünde eşitlik" olarak yer alırken, 1982 Anayasası'nda bu ilke, temel hak ve özgürlüklerden eşit yararlanmayı da içerecek şekilde genişletilmiştir (Çağlar, 2012:47).

Anayasa Mahkemesi'nin yorumları, özellikle 1982 Anayasası'nda genişletilmiş olan eşitlik hükümlerinin pratikteki etkinliğini sınırlayıcı bir biçimde ele almaktadır; ancak Anayasa Mahkemesi'nin bu genişletilmiş hükümleri yorumlama biçimi, eşitliğin beklenen hedeflerden ziyade hukuki bir zorunluluk olarak sınırlanmasına yol açabilir. Mahkemenin eşitlik ilkesine yönelik dar yorumları, temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından belirgin sınırlamalar getirirken; kanun önünde eşitlik ve ayrımcılık yasağının dar yorumlanması, Anayasa Mahkemesi'nin yasal düzenlemelerin eşitlik ilkesine uygunluğunu denetleme kapasitesini de olumsuz etkiler.

Anayasa Mahkemesi'nin eşitlik ilkesine nasıl yaklaştığını ve bu yaklaşımın temel hak ve özgürlüklerin korunması üzerindeki etkilerini derinlemesine göstermektedir. Mahkemenin eşitlik ilkesine yönelik dar yorumları, genel olarak temel hakların korunması ve uygulanması açısından önemli sınırlamalar getirmekte ve bu durum, Türkiye'nin uluslararası insan hakları normlarına uyumunu zorlaştıran etkiler yaratmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda dünya genelinde önemli ilerlemeler kaydedilmişken, Türkiye ve İsveç arasındaki farklar dikkat çekicidir.

Türk kadınları, dünya genelinde kadınların oy hakkı mücadelesinin başlangıcında İsveç'ten daha önce politik temsil haklarına sahip oldular; ancak, tarihsel benzerliklere rağmen, bugün İsveç Parlamentosu'nda kadın temsil oranı oldukça yüksekken, Türkiye bu konuda oldukça geride kalmıştır. 1990'lardan itibaren İsveç'te siyasi partiler tarafından uygulanan gönüllü kota sistemleri sayesinde kadınların temsil oranı artmıştır. Türkiye'de ise, kadınların yasal haklara sahip olmalarına rağmen mevcut eşitsizlikler devam etmektedir (Aslan ve Doğanay,2019:59).

2023 Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu'nda, İsveç, değerlendirilen 146 ülke arasında toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ilk beş içinde yer almakta ve 0.815 puan ile 5. sırada bulunmaktadır. Buna karşın Türkiye, daha alt sıralarda 0.638 puan ile 129. sırada yer

almaktadır. Tablo 4, iki ülke arasındaki farkı açıkça ortaya koyarak cinsiyet eşitliği konusundaki farklılıkları net bir biçimde göstermektedir.

Tablo 4: Türkiye ile İsveç Arasındaki Cinsiyet Uçurumu Skor Karşılaştırması

Ülke	2023 Sıralaması	2023 Skoru	2022	2022 Sıralama
			Skor Değişimi	Değişimi
İsveç	5	0.815	-0.007	-
Türkiye	129	0.638	-0.001	-5

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/in-full/benchmarking-gender-gaps-2023/> (05.05.2024, s.11)

Bu durum, İsveç örneğinde olduğu gibi, eşitsizliklerle ilgili özel bir denetim kurulu kurulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin, gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden yararlanarak kadınların politik katılımını artırması ve mevcut eşitsizlikleri azaltması büyük önem taşımaktadır.

Bu sürecin doğal bir uzantısı olarak Türkiye'nin cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımlarını benimsemesi de mevcut eşitsizlikleri azaltma çabalarına büyük katkı sağlayacaktır. Bu yaklaşım, kadınların toplumda karşılaştığı zorlukları hafifletmek ve genel olarak cinsiyet eşitliğini teşvik etmek adına çok önemlidir.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme, kamu kaynaklarının dağıtımında her iki cinsiyetin ihtiyaçlarını dengeli bir şekilde göz önünde bulundurarak tasarlanan bir uygulamadır. Bu uygulama, devlet bütçelerinde cinsiyet eşitliğini sağlamak ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını azaltmak amacıyla stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Ev içi faaliyetlerin cinsiyetçi şekilde süregelmesi ve kadınların çocuk doğurma, yaşlı ve çocuk bakımı gibi adaletsiz sorumluluklarının olduğu bir düzende, bu eşitsiz yüklerin kamusal kaynakların tahsisinde de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Cinsiyete dayalı bütçeleme, bu tür adaletsizlikleri dikkate alarak kadınların ve erkeklerin ihtiyaçlarını daha adil bir şekilde karşılamayı amaçlar. Bu yaklaşım, kamu politikalarının cinsiyet eşitliğini

destekleyecek şekilde tasarlanmasını ve kaynakların her iki cinsiyete de adil bir şekilde dağıtılmasını sağlar, böylece ev içi iş yükü ile kamusal kaynak erişimi arasındaki dengesizlikler azaltılabilir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme süreci beş aşamadan oluşmaktadır: İlk olarak, toplumsal cinsiyetin mevcut durumunun tespit edilmesi gerçekleştirilir. İkinci aşama, cinsiyet faktörünü dikkate alarak politika ve bütçeleme süreçlerinin uygulanmasını içermektedir. Üçüncü olarak, uygulanan hedeflerin toplumsal cinsiyet açısından analiz edilmesi sağlanmaktadır. Dördüncü aşama, bu politika ve uygulamaların etkilerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilmesidir. Beşinci ve son aşama ise bu değerlendirmelerin raporlanması ve gelecek dönem politika önerilerinin geliştirilmesini kapsamaktadır (Kadın Adayları Destekleme Derneği, 2021).¹¹ Bu süreç, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynar ve politikaların her iki cinsiyetin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamasını amaçlamaktadır. Bu alanda yapılan öncü çalışmaların bir parçası olarak, Avustralya devlet harcamalarını cinsiyet eşitliği çerçevesinde düzenleyen ilk ülkedir (Tüğen ve Özen, 2008:7). Bu program, devlet harcamalarının kadınlar üzerindeki etkilerini değerlendirerek, kamu politikalarının cinsiyet eşitliği açısından incelenmesine öncülük etmiştir.

Türkiye'de cinsiyete duyarlı bütçeleme altyapısının temelleri 1980'lerin ortalarına dayanmaktadır ve bu süreç, kadın-erkek eşitliğinin devlet yapılanmasında kurumsal bir şekilde

¹¹ 1997 yılında faaliyete geçen Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER), Kadınların siyasi, sosyal ve ekonomik olarak erkeklerle eşit düzeyde temsil edilmesi ve siyasi katılımlarının artırılması hedeflemektedir. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların yaygınlaşmasında önemli bir rol oynayan dernek, kadınların siyasi görünürlüğünü artırmak için çeşitli stratejiler kullanmaktadır. KA.DER, eğitim programları, kampanyalar ve halkla ilişkiler faaliyetleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet bilincini artırmayı ve kadınların toplumsal alanında daha fazla yer almasını sağlayacak gelişmelerin önünü açmayı amaçlamaktadır(<https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/KADER-YATAY-KITAPCIK.pdf> (2021, s.2 vd.)).

entegre edilmesi çabalarıyla paralel bir şekilde gelişmiştir. 1987 yılında “Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu'nun” kurulması ve sonrasında “Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı'nın” oluşturulması gibi adımlar, bu altyapının kurulmasında önemli rol oynamıştır. Bu yapılar, cinsiyete duyarlı politikaların geliştirilmesi ve uygulanması için gerekli kurumsal çerçevenin oluşturulmasına yardımcı olmuştur.

Bu kurulun ardından, 20 Nisan 1990'da 422 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kurulmuş ve bu yapı, zamanla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından ayrılarak, 1991'de doğrudan Başbakanlık bünyesine bağlanmıştır. 2003 yılında yapılan bir düzenleme ile bu birim Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olarak yeniden organize edilmiş ve 2004 yılında 5251 sayılı Teşkilat Yasası ile faaliyetleri resmîyet kazanmıştır (Tüğen ve Özen,2008:7).

Türkiye'de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmaları Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Alt Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Eğitim Toplantıları", Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, kurum çalışanlarını bilgilendirmek ve uygulama fırsatları sağlamak için toplantılar düzenlemektedir (Yıldız ve Uğur, 2016:290).

Türkiye’de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlamındaki gelişmeler şu şekildedir (Önal, 2021:21-22):

“2008 yılında Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nın geliştirilmesi sürecinde, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü öncülüğünde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarına yönelik önemli adım atılmıştır. Bu plan, 2008 ile 2013 yılları arasını kapsayarak, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda merkezi yönetim düzeyinde uygulanacak politikaların ve stratejilerin belirlenmesi amacı taşımaktadır.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2010 yılından itibaren yayımlanan faaliyet raporlarında toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulanmasına dair öneriler

sunmuştur. Bu raporlarda, hem merkezi hem de yerel yönetimlerde TCDB'nin nasıl uygulanabileceğine dair örnek uygulamalar ve bunların geliştirilmesi için gerekli koşullar detaylandırılmıştır.

2011 yılında, Maliye Bakanı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu'nda gerçekleştirdiği sunumda, devlet bütçesinin toplumsal cinsiyet hassasiyetine uygun şekilde düzenleneceğini belirtmiştir. Bu sunumda, bütçenin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından duyarlı bir yapıya kavuşturulacağı üzerinde durulmuştur.

2014-2018 dönemini kapsayan 10. Kalkınma Planı, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ile ilgili olarak farkındalık yaratma ve örnek uygulamaların geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak, bu yöndeki girişimler 2019-2023 dönemini kapsayan On Birinci Kalkınma Planı'nda devam ettirilmemiş, TCDB'ye ilişkin herhangi bir atf yapılmamıştır. Ayrıca, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu 2015 yılından sonra etkin bir faaliyet göstermemiş ve 2020 yılı bütçesinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair ifadeleri içermemiştir.”

Bu durum Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi politikalarına dair kamu politikalarında ve planlamalarında bir gerileme olarak yorumlanabilir. Ülkede toplumsal cinsiyet eşitliği konularına verilen önemin azalmasını, bu konuların diğer politik öncelikler karşısında göz ardı edilmesini ve gereken önemin verilmemesini göstermektedir. TCDB gibi önlemlerin kaldırılması veya göz ardı edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği adımlarının geriye gitmesine ve kadınlar ile erkekler arasındaki mevcut eşitsizliklerin devamına ve derinleşmesine neden olmaktadır.

Bu nedenle, bu gibi stratejik önlemlerin azaltılması ve ihmal edilmesi, sadece toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin gerilemesine değil, aynı zamanda kadına yönelik şiddet gibi ciddi toplumsal sorunlarla mücadelede de aksamalara yol açmaktadır. Bu durum, yasal düzenlemelerin uygulanmasındaki etkinliğin güçlendirilmesini ve özellikle kadının toplumdaki konumunu zayıflatarak kadının sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamdaki etkinliklerini sınırlayan faktörlere karşı mücadelede daha kapsamlı ve etkin politikaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çerçevede, 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun"un uygulanmasında karşılaşılan temel eksiklikler arasında koruma kararlarının yetkili merciler tarafından yeterince hızlı ve etkin bir şekilde uygulanmaması bulunmaktadır. Bu durum, özellikle risk altındaki kadınların güvenliğini ciddi şekilde tehlikeye atabilir. Ayrıca, kanun hakkında yeterli bilgiye sahip olmama ve bu bilginin toplum geneline etkili bir şekilde ulaştırılmaması da önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, yargı mensupları, polis ve ilgili diğer personelin eğitimindeki eksiklikler, kanunun doğru anlaşılmasını ve uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Bu sorunları gidermek için atılması önerilen adımlar arasında yargı mensuplarına, polise ve diğer ilgili kurum çalışanlarına yönelik düzenli eğitim programlarının artırılması yer almaktadır. Bu eğitimlerle, kanunun amacı, uygulama yöntemleri ve önemi konusunda derinlemesine bilgilendirme yapılması hedeflenmelidir. Ayrıca, kanunun toplumda daha iyi anlaşılması ve bilinirliğinin artırılması için farkındalık kampanyaları düzenlenmeli, özellikle risk altındaki gruplara yönelik bilgilendirme faaliyetleri yoğunlaştırılmalıdır. Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilmesi için insan kaynaklarının sağlanması, mağdurlara yönelik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Son olarak, kanunun uygulanmasına yönelik sürekli izleme ve değerlendirme yapılmalı, eksikliklerin tespit edilerek giderilmesi için düzenli raporlamalar gerçekleştirilmelidir. Bu tür iyileştirmeler, Türkiye'deki kadına yönelik şiddetle mücadele çabalarını güçlendirecek ve daha geniş bir etki yaratılmasına katkıda bulunacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürdürülebilir kalkınma kavramı çok boyutlu ve entegre bir kavram olmakla birlikte, kalkınmanın bütüncül olarak gerçekleşmesi için birçok unsurun aynı anda birbirini tamamlaması ve uyumlu bir şekilde ilerlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kalkınma yalnızca ekonomik olarak değil; aynı zamanda sosyal ve çevresel boyutları ile birlikte dikkate alınmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile eğitim ve sağlık gibi sosyal faktörler, kalkınma stratejilerinin merkezine yerleştirilmelidir. Bu unsurların verimli bir biçimde bütünleştirilmesi için etkin politika oluşturulması, kaynakların adil ve verimli bir şekilde tahsis edilmesi, toplumun tüm kesimlerinin katılımının teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımın, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada önemli bir adım olacağı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkiyi Türkiye bağlamında ele alarak, mevcut durumu değerlendirmeyi ve ileriye yönelik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Türkiye, sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedeflerine ulaşma yolunda önemli adımlar atmış olsa da, hala toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bazı zorluklarla karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir.

Örneğin, Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı düşüktür ve kadınlar genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2020 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %34.9 iken, erkeklerde bu oran %71.2 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun, kadınların ekonomik bağımsızlığını ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Diğer bir örnek olarak, Türkiye'de kadına yönelik şiddet hala önemli bir sorundur ve bu durumun, kadınların yaşam kalitesini olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerine göre, 2020 yılında Türkiye genelinde kadına karşı şiddet olaylarından kaynaklanan ölümlerin sayısı 300'e yaklaşmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede yasal düzenlemeler ve toplumsal farkındalık kampanyalarının

önemli bir rol oynadığı görülmüştür; ancak, bu alandaki çabaların artırılması ve kadınların şiddetten korunması için daha etkin önlemlerin alınması gerektiği anlaşılmıştır.

Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedeflerine ulaşabilmesi için, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha fazla çaba harcanması gerektiği anlaşılmıştır. Kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal hayata katılımının artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarından biri olarak kabul edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Ayrıca, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri de toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınmalıdır. İklim değişikliğinin getirdiği çevresel, ekonomik ve sosyal zorluklardan en çok etkilenen grupların başında kadınların geldiği belirlenmiştir. Kadınların, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, su, gıda ve enerji kaynaklarına erişimde yaşanan zorluklar nedeniyle iklim değişikliğinin doğrudan etkilerine daha fazla maruz kaldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, iklim değişikliği ile mücadele stratejilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği göz önünde tutularak ele alınması ve kadınların bu süreçte güçlendirilmesinin büyük önem arz ettiği sonucuna varılmıştır. Kadınların bu süreçte etkin bir şekilde desteklenmesinin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılmasına yönelik önemli katkılar sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

İklim değişikliği ile mücadelede kadınların güçlendirilmesi, aynı zamanda onların ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılımını teşvik edecek bir fırsat yaratacağı anlaşılmıştır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde, kadınların işgücü piyasasına tam ve etkin bir şekilde katılımını sağlamak için gerekli adımların atılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu süreçte, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olarak katılımını sağlamayı hedeflediği görülmüştür. İş yerlerinde çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması, esnek çalışma saatleri gibi düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Aynı zamanda, bu entegrasyon mücadelesinin önemli bileşenlerinden biri de ev içi görevler ve bakım işlerinin cinsiyete dayalı olarak ayrıştırılmaması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ev işleri ve bakım sorumlulukları, kadınlarla erkekler arasında adil bir şekilde paylaşılmalı; bu dağılımın, toplumun bütününe yaygın bir şekilde yansıtılması gerektiği tespit edilmiştir. Bu iki önemli alanın, birbirini destekler nitelikte olup, her ikisinin de eş zamanlı olarak ele alınmasının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik rol oynayacağı belirlenmiştir. Ev ve bakım işlerinin, kadın ve erkek tarafından eşit bir şekilde üstlenilmesi; toplumda ise bu sorumlulukların devlet ve özel sektör tarafından desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Yaşlı bakımı ise, günümüzde artan bir ihtiyaç haline geldiği gözlemlenmiştir. Yaşlılar için günlük ve sürekli bakım sağlayacak tesislerin kurulması, toplumsal refahın sağlanmasında büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu tesislerin, yaşlı bireylerin toplum içinde onurlu bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli altyapıyı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Devletin, bakım hizmetleri sunumunu ve finansmanını düzenleme konusunda etkin bir rol üstlenmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede, kreşlerin küçük çocukların bulunduğu her yerde sosyal bir hak olarak sunulması ve kreş saatlerinin çalışan ebeveynlerin iş saatleriyle uyumlu hale getirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Böylece, iş ve aile yaşamı arasında sağlıklı bir denge kurulabileceği değerlendirilmiştir.

Örneğin, 4857 sayılı İş Kanunu'nun, kadınların iş hayatında eşit haklara ve fırsatlara sahip olmalarını amaçladığı belirlenmiştir; ancak, uygulamada bu yasanın etkinliği ve kadınlara sağladığı destek konusunda bazı eksiklikler bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durumun, kadınların iş fırsatlarından tam olarak yararlanamamalarına neden olduğu vurgulanmıştır.

İş Kanunu'nun uygulanabilirliği ve etkinliğini artırmak amacıyla iş yerlerinde düzenli denetimler gerçekleştirilmesi, işverenlere yönelik detaylı bilgilendirme ve eğitim programları düzenlenmesi, yasal düzenlemelerin zaman içinde değişen koşullara uyum sağlaması için

politikaların düzenli olarak gözden geçirilmesi ve gerekli güncellemelerin yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve bölgesel kalkınmanın, kadınların yaşam standartlarını yükseltmek için çok önemli olduğu anlaşılmıştır. Bölgesel cinsiyet eşitliğini ve kalkınmayı desteklemek için bazı plan ve projelerin hayata geçirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Buna örnek olarak ÇATOM (Çok Amaçlı Toplum Merkezleri) projelerinin, bölgesel kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında önemli adımlar atarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan kadınların yaşam kalitesini artırmayı hedeflediği belirlenmiştir.

ÇATOM projelerinin, bölgesel kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında önemli katkılar sunduğu ve kadınların sosyal ve ekonomik yaşamlarını iyileştirme amacı güttüğü tespit edilmiştir. Bu projeler kapsamında gerçekleştirilen eğitim atölyeleri, hukuki destek ve danışmanlık hizmetleri ile sağlık ve eğitim programlarının, kadınların işgücü piyasasında daha yetkin hale gelmelerini, hukuki haklarını daha iyi anlamalarını ve genel yaşam kalitelerini artırmayı amaçladığı saptanmıştır. Özellikle mesleki eğitim atölyelerinin, kadınların kendi işlerini kurmalarını teşvik ettiği, sağlık bilincinin artırılması ve eğitim seviyelerinin yükseltilmesi yönünde atılan adımların, kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunduğu anlaşılmıştır.

Bu tür projeler için sürdürülebilir finansman modellerinin geliştirilmesi ve yerel yönetimlerle uluslararası fonlarla işbirliklerinin artırılmasının, projelerin kapsayıcılığını ve etkisini artıracığı belirlenmiştir. Ayrıca, projelerin toplum üzerindeki gerçek etkilerini belirlemek adına düzenli etki değerlendirmeleri yapılması gerektiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçların diğer benzer organizasyonlarla paylaşılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu stratejik yaklaşımların, bu ve benzeri projelerin başarısını artırarak, bölgesel kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği amaç ve hedeflerine ulaşmada daha belirgin rol oynamasını sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Ayrıca, değerlendirme sonuçları kadın çalışanların deneyimleri ve geri bildirimleri hakkında değerli bilgiler sunabileceğinden, kadınların iş yerindeki deneyimlerini paylaşmalarını teşvik eden mekanizmaların oluşturulması gerektiği tespit edilmiştir. Bu önerilerin hayata geçirilmesinin, kadın çalışanlar için daha etkili, destekleyici araçlar oluşturacağı ve iş hayatında cinsiyet eşitliğini güçlendireceği anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkinin güçlendirilmesinin, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynayacağı ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Alada, A., Gürpınar, E., & Budak, S. (1993). Rio Konferansı Üzerine Düşünceler., (3-4-5), 93-108.
- Terzioğlu, A., & Aksöz, F. (2022). Çalışma Hayatında Cinsiyet Ayrımcılığı ve Türk İş Hukukunda Kadınları Korumaya Yönelik Düzenlemeler. *Cilt: 1*, Sayı: 72, 267-298.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)*. Şubat 2024 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-cocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2023-2028-dijital.pdf>
- Akdoğan, N., & Doğan, D. U. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden 5 Nolu Toplumsal cinsiyet Eşitliği Hedefine Ulaşmada Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporu Düzenleyen İşletmelerin 2020 ve 2021 Beyanlarının İncelenmesi ve Sonuçların Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25(Özel sayı), s. 227-248.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Antropoloji*(24), s. 133-164.
- Algan, N. & Mengi A. (2003) *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği* (1 b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Alparslan, A. M., Bozkurt, Ö. Ç., & Özgöz, A. (2015). İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı Ve Kadın Çalışanların Sorunları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 66-81.
- Altunbaş, D. (2003). Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Türkiye'deki Kurumsal Değişimlere Bir Bakış. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1-2), s. 103-118.
- Anouka Van Eerdewijk, T. D. (2014). Escaping the Mythical Beast: Gender Mainstreaming Reconceptualised. *Journal of International Development*, s.1- 14.
- Aslan, D.H & Doğanay D. (2019). Measuring Gender Equality a Comparative Analysis of Sweden and Turkey. *Akademia Finansów i Biznesu Vistula*, 2(60), s. 43-64.
- Arat, Y. (2010). Religion, Politics and Gender Equality in Turkey: implications of a democratic paradox? *Third World Quarterly*, 31(6), s. 869-884.
- Arora-Jonsson, S. (2011). Virtue and Vulnerability: Discourses on Women, Gender and Climate Change, *Global Environmental Change*, 21(3), s. 744-751.
- Atvur, S. (2009). Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* , 35 (2), 231-241.
- Ayanoğlu, F. (Dü.). (2021). *İş Yaşamında Kadın Covid-19 Sürecinde Farklı Sektörlerde Analiz*. İstanbul: Beta Kitap.
- Aynur KARAÇOBAN, S. T. (2023). Türkiye' Sosyal Transfer Harcamaları ve Yoksulluk. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*,(39),s.14-29
- Kaşıkcık, A., & Gülümser, I. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anayasalara ve Uluslararası Sözleşmelere Yansıması, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 59-69.

- Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, s. 133-204.
- Barbosa, G. S., Drach, P. R., & Corbella, O. D. (2014) A Conceptual Review of the Terms Sustainable Development and Sustainability, *International Journal of Social Sciences*, 3(2), s. 1-15.
- Bilgin, B. (2014). *Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi Bilgi Dokümanı*. s.1-3 Türkiye Barolar Birliği. Mart
<https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/tubakkom/avrupakonseyiistanbulsozlesmesi.pdf>
- Birleşmiş Milletler Türkiye*, (2023), Birleşmiş Milletler Türkiye Web Sitesi: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> Erişim Tarihi: 06.06.2024)
- BM ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (1949), İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/612> (Erişim Tarihi: 06.06.2024)
- Bozlağan, R. (2005), Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, *Journal of Social Policy Conferences*, s. 1011-1028.
- Cambridge University Press, Gender bias. Cambridge Dictionary., <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/gender-bias> (Erişim Tarihi:06.06.2024)
- Campbell, S. (1996), Green Cities, Growing Cities, Just Cities?: Urban Planning And The Contradictions Of Sustainable Development, *Journal of the American Planning Association*, 62(3), s. 214-240.
- Can, F. (2019). Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeni Boyutları, *Journal of Academic Value Studies*, 3(10), s. 138-146. www.javstudies.com
- Caroline Manion, P. S. (2019). Decolonizing gender and education research: unsettling and recasting feminist knowledges, power and research practices. *Gender and Education*, s. 5.
- Cathryne L. Schmitz, S. G. (2023, Aralık). Women, Human Rights and Gender Equality. *Journal of Human Rights and Social Work*, 8, s. 359.
- CEİD (2023), WEF Küresel Toplumsal Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi 2023, <https://ceidizler.ceid.org.tr/WEF-Kuresel-Toplumsal-Cinsiyet-Ucurumu-Endeksi-2023-d396>
- CEİD (2013-1017) *Sağlık Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (Haritalama ve İzleme Geniş Özet)*. Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, s.1-78.
- Chowdhury, S. (2018), A Critical Analysis on the Role of CEDAW to Prevent Violence against Women. *Department of Political Science, University of Dhaka*, s.1-11
- Crawford, E. (2020). The case for gender-transformative water programmes. *Achieving Sustainable Development Goals 5 and 6*, 8. UK: Oxfam, s.1.12 doi:<https://doi.org/10.21201/2020.5884>

- Cristante, N. (2017), A Proposal For Environmental Sustainability: Towards a Divergent Political and Spirituel 'Revolution, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(56), s. 87-106.
- Çağlar, S. (2012, Mayıs), Anayasa Mahkemesi Kararlarında Eşitliğin Dar Yorumu, *Ankara Barosu Dergisi*, s. 43-86
- Çağlayan, S. (2023), Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Manevrası: İstanbul Sözleşmesi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 3(2), s. 211-232.
- Çakır, H. (2016), Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), s. 266-285.
- Çamurcu, M. H. (2021), İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi, *Ankara Barosu Dergisi*, 79(4), s. 63-106.
- Çelik, A. (2003) Yeni İş Yasasının Anlamı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(48), s. 1-25.
- Çıkmaz, E. (2019) *Girişimci Kadın Olmak*, Ankara: Ekin Yayınevi.
- Dedeoğlu, S. (2009) Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı, *Çalışma ve Toplum*, 2(21), s. 41-54.
- Demir, Z. (2020). *"İş"te Kadın Çalışma Hayatında Kadın ve Dindarlık* (1. b.). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- De Vries, B. J. M., & Petersen, A. C. (2009). An Assessment Methodology Connecting Values, Knowledge, Worldviews and Scenarios. *Ecological Economics*, 68, 1006-1019.
- De Waal, M. (2006) Evaluating Gender Mainstreaming in Development Projects. *Development in Practice*, 16(2), s. 209-214.
- Dr. Kate Clayton-Hathway, D. H. (2022). *Handbook for Creating a Gender-Sensitive Curriculum: Teaching and Learning Strategies*. (A. L. Mary Kitchener, Dü.) Gearing Roles: <https://gearingroles.eu/gearing-roles-new-handbook/> (Erişim Tarihi:24.04.2024)
- Durmuş, M. T. (2021), Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeler Üzerindeki Tasarruf Yetkisi ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden Ayrılmasının Hukuki Analizi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(3), s. 1969-2007.
- Dünya Ekonomik Forumu (2023) *Women in the workforce: How Closing Gender Gaps Can Accelerate Economic Growth?* <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/gender-gap-women-workforce/> (Erişim Tarihi: 24.02.2024)
- Ecevit, Y. (2021), Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. *CEİD (Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği)*, s. 1-122. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf> (Erişim Tarihi: 27.04.2024)
- Englehart, N.A. & Miller, M.K. (2014). The CEDAW Effect: International Law's Impact on Women's Rights. *Journal of Human Rights*, 13(1), s. 22-47.
- Ergün, Ö. (2021), İstanbul Sözleşmesi ve Genel Olarak Değerlendirilmesi, *Dicle Adalet Dergisi*, 5(2), s. 152-214.

- Eşkinat, R. (2016) Binyıl Kalkınma Hedeflerinden Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(3), s. 267 - 282.
- FAO Türkiye. (2024a) *FAO Türkiye*. fao.org: <https://www.fao.org/turkiye/fao-turkiye/tr/> (Erişim Tarihi: 01.06.2024)
- FAO Türkiye. (2024b). *FAO Türkiye Programlar ve Projeler*. fao.org: <https://www.fao.org/turkiye/programmes-and-projects/tr/> (Erişim Tarihi: 01.06.2024)
- Leal Filho, W., Kovaleva, M., Tsani, S., Tırcă, D.-M., Shiel, C., Pimenta Dinis, M. A., et al. (2023). Promoting Gender Equality Across The Sustainable Development Goals, *Environment, Development and Sustainability*, 25, s. 14177–14198 doi:<https://doi.org/10.1007/s10668-022-02656-1>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. FAO Türkiye, Programlar ve Projeler. <https://www.fao.org/turkiye/programmes-and-projects/tr/> (Erişim Tarihi:01.04.2024)
- Gaag, N. V. (2018). *Feminizm*. (B. S. Aydaş, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gladwin, T. N., Kennelly, J. J., & Krause, T.-S. (1995). Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research. *Academy of Management Review*, 20(4), s. 874-907.
- Gökalp Kutlu, A.(2024). İklim Değişikliğini Kadın, Barış ve Güvenlik Bağlamında Ele Almak, *Alternatif Politika*, 16(1), s. 31-67.
- Greig, A. & Flood M. (2020) Work With Men And Boys For Gender Equality: A Review Of Field Formation, The Evidence Base And Future Directions. *UN Women* , s1-69.
- Guzura, T. (2017). An Overview Of Issues And Concepts In Gender Mainstreaming, *Afro Asian Journal of Social Sciences*, 8(1), s. 1-22.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2018). *Nüfus ve Sağlık Araştırmaları 2018*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_turkiye_nufus_ve_saglik_arastirmasi-55 (Erişim Tarihi:01.04.2024)
- Hanks, M. E. (2020). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*. (D. Çetinkasap, Dü., & M. Ç. Çenerdi, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Harris, J. M. (2000, Haziran). Basic Principles Of Sustainable Development, *Dimensions of Sustainable Development*, s. 1-27.
- Haughton, G. (1999), Environmental Justice And The Sustainable City, *Journal of planning education and research*, 18(3), s. 233-243.
- Hayaloğlu, P. (2018) İklim Değişikliğinin Tarım Sektörü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(25), s. 51-62.
- Herzfeld, M. (2012) *Antropoloji Kültürde ve Toplumda Teorik Uygulama*, İstanbul: Say Yayınları.

- ILO (2024a). Preventing And Addressing Violence And Harassment In The World Of Work Through Occupational Safety And Health Measures (*İş Yaşamında Şiddet ve Tacizin Önlenmesi*) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_908897.pdf (Erişim Tarihi:03.05.2024)
- ILO (2024b) *World Employment and Social Network* https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_908142.pdf (Erişim Tarihi:03.05.2024)
- İşçi, C. (2008) Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz? *Journal of Yasar University*, 3(9), s. 959-983.
- Jameel, A., & Ahmed, W. (2021) Sustainable Development Goals and India's Commitment to Gender Justice, *Society & Sustainability*, 3(2), s. 68-86.
- Joyeeta Gupta, C. V. (2016). Sustainable development goals and inclusive development. *Int Environ Agreements*, 16, s. 442.
- Jurasz, O. (2015) The Istanbul Convention: A New Chapter In Preventing And Combating Violence Against Women, *Australian Law Journal*, 89(9), s. 1-12.
- Pietilä, H. (2007) The Unfinished Story of Women and the United Nations, United Nations, s.1-87 [file:///C:/Users/User/Downloads/UnfinishedStory%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/UnfinishedStory%20(1).pdf) (Erişim Tarihi:01.04.2024)
- Tüğen,K & Özen A. (2008) Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Anlayışı, *Maliye Dergisi*(154), s. 1-11.
- Karabıçak, M., & Özdemir, M. B. (2015). Sürdürülebilir Kalkınmanın Kavramsal Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), s. 44-49.
- Katyal, A. K. (2009). Climate Change: Social, Economic, and Environmental Sustainability, *Environmental Forensics*, s. 177-182.
- Kaypak Ş. (2011) Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s. 19-33.
- Keleş, R. (2023, Ocak 31). Dünyada ve Türkiye'de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınım, *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*(3), s. 24-30.
- Kern, A., Reinsberg, B., & Lee, C. (2024). The Unintended Consequences Of IMF Programs: Women Left Behind In The Labor Market, *The Review of International Organizations*, s.1-28.
- Komisyonu, A. (2018). Sorular ve Cevaplar: Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda AB neler yapıyor? A. B. Delegasyonu (Dü.). içinde, (s. 1-16). https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1364/14%20EU%20factsheet%20on%20gender%20equality_BC.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 03.06.2024)
- Kottak, C. P. (2008) *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Kovancı, E. (2017) Kadınların Sürdürülebilir Gelişme için Örgütlenme Deneyimlerinden ve Toplumsal Cinsiyet Analizinden İklim Değişikliğini Anlamak, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(2), s. 493-503.
- Kovancı, E. (2019) İklim Krizi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması ve Türkiye, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, 287-389. Ankara.
- Külcür, R. (2022), Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği Bağlamında Türkçe Literatürdeki Görünürlüğü, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 24, s. 31-54.
- Lovins, A. B., Lovins, L. H., & Hawken, P. (1999, Mayıs- Haziran). A Road Map for Natural Capitalism. *Harvard Business Review*(77), s. 145-158.
- Maktav, D. S. (2019) İşgücü Piyasasında Cinsiyet Ayrımcılığının Ücret Politikasına Yansıması Ve Birleşmiş Milletler Antlaşmalarındaki Yeri, *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 5(2), s.104-117.
- McKinsey Global Institute. (2015) *Eşitliğin Gücü: Kadın Eşitliğini Geliştirmek Küresel Büyümeye Nasıl 12 Trilyon Dolar Katabilir?* <http://www.mckinsey.com/global-themes/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can>- Erişim Tarihi: 01.03.2024
- McShane, J. (2021, Mart) What does it mean to ‘decolonise’ gender studies?: Theorising the Decolonial Capacities of Gender Performativity and Intersectionality, *Journal of International Women's Studies*, 22(2), s. 62-77.
- MEB. (2020). *T.C. MEB Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi*. https://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_12/10175514_TIMSS_2019_Turkiye_On_Raporu_.pdf Erişim Tarihi: 03.03.2024
- Memiş, L. (2020) İklim Değişikliği ve Kentler Arası İş Birliği:Türkiye'deki Kentlerin Durumu Üzerine Bir İnceleme, *Kent ve Çevre Çalışmaları*, İstanbul: Efe Akademi Yayınevi, s.97-126)
- Mısırlı Yangıl, F., & Öztürk Başpınar, N. (2022) Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün Sürdürülebilir Kalkınma Felsefesi ve Yol Haritası, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*(37), s. 1-18.
- Minibaş, T. (2003) *Sürdürülebilir kalkınma ve etkileri*, TÜBİTAK: https://tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-15.pdf Erişim Tarihi:04.04.2024
- Murat, G. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi Bağlamında Çalışma Hayatında Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), s. 7-36.
- OECD (2008). Gender and Sustainable Development: Maximising the Economic, Social and Environmental Role of Women, (O. Publishing, Derleyici) Paris. https://www.oecd-ilibrary.org/environment/gender-and-sustainable-development_9789264049901-en (Erişim Tarihi: 24.04.2024)

- OECD (2019-2020) *Enrolment Rate In Early Childhood Education*, <https://data.oecd.org/students/enrolment-rate-in-early-childhood-education.htm> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)
- OECD (2023). *Employment Outlook 2023*. Euronews: <https://www.oecd.org/employment-outlook/2023/> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)
- Oxfam (2021, Aralık 8). *Oxfam America*. [Oxfamamerica.org: https://www.oxfamamerica.org/explore/stories/top-10-things-you-need-to-know-about-oxfam/](https://www.oxfamamerica.org/explore/stories/top-10-things-you-need-to-know-about-oxfam/) (Erişim Tarihi: 04.04.2024)
- Önal, A. Y. (2021). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme*. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Derneği. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyete-duyarli-butceleme.pdf> s.1-86 (Erişim Tarihi: 04.04.2024)
- Özdemir, Ş., Yalman, İ. N., Koşaroğlu, Ş. M., Türk, G. D., Koçer, D. N., & Etiz, B. (2022). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Özgen, N. (2018) Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Üzerine Bir Araştırma, 3. *Uluslararası El Ruha Sosyal Bilimler Kongresi*, (s. 470-490). Ankara
- Özyol, A. İ. (2013) Sürdürülebilir Yeşil Kalkınma ve Kadın, *Fe Dergisi*, 5(2), s. 133-138.
- Parlaktuna, İ. (2010) Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi, *Ege Akademik Bakış*, 10(4), s. 1217-1230.
- Peşkircioğlu, N. (2016, Kasım) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Küresel Verimlilik Hareketine Doğru., *Anahtar Dergisi*, 22(335), s. 1-8.
- Pezzey, J. C. (2004). Sustainability Policy And Environmental Policy, *Scandinavian Journal of Economics*, s. 339-359.
- Projesi, S. K. (2007, Kasım). *Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu: “Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümlemesi: Yaklaşımlar, Modeller, Temel Alanlar, Göstergeler, Uygulama Örnekleri*.
- Miller, C. & Razavi, S. (1995) Gender Mainstreaming: A Study of Efforts by the UNDP. *United Nations Research Institute for Social Development Occasional Paper*(4), s. 1-85.
- Resmi Gazete. (2023, Kasım 25). *Resmi Gazete*. [resmigazete.gov.tr: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-26.pdf](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-26.pdf) Erişim Tarihi: 15.03.2024
- Sachs, J. D., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., & Woelm, F. (2022) *Sustainable Development Report 2022*. Sustainable development report web sitesi: <https://www.sdgindex.org/> (Erişim sitesi: 02.02.2024)
- Sargut, B. D. (2021) Kalkınma Planları Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Kalkınma Planlarındaki Yerinin Analizi, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(4), s. 71-82.
- Lavenda, R. H., & Schultz, E. (2021) *Kültürel Antropoloji*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Ergun, S. J. & Rivas, M. F. (2019). The Effect of Social Roles, Religiosity, and Values on Climate Change Concern: An Empirical Analysis for Turkey. *Sustainable Development*, s. 1-12. doi:doi.org/10.1002/sd.1939
- Yıldız, S. & Uğur, A. (2016) Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Ülke Deneyimleri, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), s.271-292.
- Baumgärtner, S., & Quaas, M. (2010) What Is Sustainability Economics?, *Ecological Economics*, 69(3), s. 445-450
- Stratigaki, M. (2005), Gender Mainstreaming vs Positive Action: An Ongoing Conflict in EU Gender Equality Policy. *European Journal of Women's Studies*, 12(2), s. 165-186.
- Kıymaz Bahçeci, Ş. (2020) TESEV Değerlendirme Notları. *Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 5 Yerelde STK'lara Yerel yönetimler ile İşbirliğinde Ne Tür Fırsatlar Sunuyor?* https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_SKA_yerel_firsatlar_TR.pdf (Erişim Tarihi:04.04.2024)
- Şen, M. (2014) İnsan Hakları Bağlamında Çalışma Hakkı, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 20(1), s. 143-162.
- Şen, O. & Sarıgül, A. (2023). *Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını Gerçekleştirmek* (1. b.). İstanbul: Güvercin Yayınevi.
- TBMM, (2009) İhtisas Komisyonları. <https://www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/Icerik/ihtisas-komisyonlari-kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu-hakkinda/kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu/f72877d1-b499-037b-e050-007f01005610> (Erişim Tarihi:01.06.2024)
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021) *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)*. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plani-2021-2025.pdf> (Erişim Tarihi: 04.04.2024)
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008-2012). *2008 Mali Yılı Performans Programı*. Ankara. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/QPtDc+Kadinin_Statusu_Genel_Mudurlugu_08_PP.pdf (Erişim Tarihi: 24.04.2024)
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2010) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) 2009 Yılı Birleşik Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık. <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/izleme-ve-degerlendirme-raporlari/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-plani-2009-yili-birlesik-raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2001, Aralık 8). *Mevzuat*. mevzuat.gov.tr: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTerTip=5> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019-2023) *On Birinci Kalkınma Planı*, Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf (Erişim Tarihi: 04.04.2024)

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Sürdürülebilir Kalkınma (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu*. http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf (Erişim Tarihi: 04.04.2024)
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2023, Ağustos) *Çalışma Hayatı İstatistikleri Aylık Bülten*. Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı: <https://www.csgeb.gov.tr/media/91945/calisma-hayati-istatistikleri-aylik-e-bulten-agustos.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2024)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013) *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*, Ankara. [sbb.gov.tr. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf) (Erişim Tarihi: 03.03.2024)
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2023) *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2022 Haber Bülteni*. Sağlık Bakanlığı: https://sbsgm.saglik.gov.tr/Eklenti/46511/0/haber-bulteni-2022-v7pdf.pdf?_tag1=3F123016BE50268AF4A10917870BF5962AC79ECF#:~:text=B%C3%B6lge%20baz%C4%B1nda%20bak%C4%B1ld%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda%20ise%201.000,12%2C6'ya%20geriledi. (Erişim Tarihi: 03.03.2024)
- Talu, N. (2016) İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Politika Belirleme Süreçleri, *Yasama Dergisi*, 33, s. 68-87.
- Tan, M. G. (2017) *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması Geniş Özet* CEİD, Ankara. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/Egitim-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi.pdf> (Erişim Tarihi: 04.04.2024)
- Tatgın, E. (2019, Aralık) İklim Adaleti Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 104-118.
- TBMM. (1997). *TBMM*. [tbmm.gov.tr: https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss377m.htm](https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss377m.htm) (Erişim Tarihi: 12.02.2024)
- TBMM. (2012) *Mevzuat6284 SAYILI Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği*. [mevzuat.og: https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=17030&mevzuatTur=Kuru mVeKuruluyonetmeli&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=17030&mevzuatTur=Kuru mVeKuruluyonetmeli&mevzuatTertip=5) (Erişim Tarihi: 12.02.2024)
- TDK. (2024).
- Telli, K. (2014, Temmuz) Birleşmiş Milletler 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi Ve Hukukun Üstünlüğü İlişkisi, *Ankara Barosu Dergisi*, s. 313-325.
- Toksöz, G. (2023, Aralık 11-21) Çalışma Hakkı ve Toplumsal Cinsiyet Konferans Sunumu, *İnsan Hakları Haftası Etkinlikleri*. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Şirin, T., & Orcan, N. U. (2022). Uluslararası Sözleşmelerden Çekilmenin Anayasal Esasları ve Başlıca Tartışmalar, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 13(590), s. 241-278.
- Toprak, D. (2006) Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları Ve Mali Araçlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), s. 146-169.

- TUSIAD Basın Bülteni; *"Vizyon 2050 Türkiye Raporu" Özet Bulgular.* (2011, Eylül 27).
TUSIAD Resmi Web sitesi:
https://www.tusiad.org/tr/tum/item/download/4226_d1b7cbc162ddb9c1e783d91570a3457d (Erişim Tarihi:14.01.2024)
- TÜİK (2021) *Aile Yapısı Araştırmaları.* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> (Erişim Tarihi:14.01.2024)
- TÜİK (2022). *Sosyal Koruma İstatistikleri.* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2022-49675> (Erişim Tarihi: 02.02.2024)
- TÜİK (2023). *İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti.* TÜİK Mikro Data:
<https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/iscucu.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2024)
- TÜİK. (2023). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2023.* Ankara. (Erişim Tarihi:14.01.2024)
- Ulucan, D. (2013, Temmuz) Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 369-384
- UN Water. *SDG 6.* UN Water: <https://www.unwater.org/> (Erişim Tarihi: 02.02.2024)
- UN Women <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2017/ee-thematic-brief-us-web.pdf?la=en&vs=0> (Erişim Tarihi: 12.02.2024)
- UN Women (2023) "Global Gender Equality in 2023: Urgent Efforts Needed to Reach 2030 Goals" <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2023/09/global-gender-equality-in-2023-urgent-efforts-needed-to-reach-2030-goals> (Erişim Tarihi: 12.02.2024)
- UN Women (2023, Eylül 7) "Press release: The World Is Failing Girls And Women, According To New UN Report" <https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2023/09/press-release-the-world-is-failing-girls-and-women-according-to-new-un-report> (Erişim Tarihi: 12.04.2024)
- UN Women, UN Department of Economic and Social Affairs, (2023). *Progress on the Sustainable Development Goals, The Gender Snapshot 2023*, s.3-35
- UNDP (2021-2022). UNDP Resmi Sitesi: <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100> s.1-320 (Erişim Tarihi: 12.04.2024)
- UNDP (2023) *Gender Social Norms Index 2023, Breaking Down Gender Biases*, s.2-40.
- UNESCO. (2020) "*A new generation: 25 years of efforts for gender equality in education*" <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374514> s.1-92 (Erişim Tarihi: 12.04.2024)
- UNICEF (2021) "*10 Milyon Kız Çocuğu Daha Çocuk Evliliği Riski Altında*" <https://www.unicefturk.org/yazi/10-milyon-kiz-cocugu-daha-cocuk-evliliği-riski-altında> (Erişim Tarihi: 12.04.2024)

- UNICEF, W. (2022) "*Progress on Household Drinking Water, Sanitation and Hygiene 2020-2022*" https://www.unwater.org/sites/default/files/2023-07/jmp-2023-wash-households-launch-version_0.pdf s.1172 (Erişim Tarihi: 01.04.2024)
- United Nations Sustainable Development Solutions Network (2012) "A Framework for Sustainable Development" <https://www.jstor.org/stable/resrep16082?seq=1> s.1-22 (Erişim Tarihi: 01.04.2024)
- Uygur, G. (2023) "*Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi*" Avrupa Konseyi. <https://rm.coe.int/tur-2023-wa2j-deprem-bolgelerinde-toplumsal-cinsiyet-analizi/1680ae1fad> s.1-47 (Erişim Tarihi: 01.04.2024)
- WHO (2024, Ocak) "*Proportion Of Population Using Safely Managed Drinking-Water Services*" WHO (Dünya Sağlık Örgütü): <https://data.who.int/indicators/i/1548EA3> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)
- Wiesner-Hanks, M. E. (2023) *Tarihte Toplumsal Cinsiyet Küresel Bakış Açıları*. (M. Ç. Şenerdi, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- World Economic Forum (2023) "*Global Gender Gap Report 2023*" https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf s.1-382(Erişim Tarihi: 01.04.2024)
- Yılmaz, H. & Yücel, T. (2022). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasıda Uluslararası Çalışmalar ve Eleştirileri, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), s. 691-702.
- Yılmaz, S. (2018). Türkiye'de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik Hukuku Düzenlemeleri, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), s. 63-80.

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişki, küresel düzeyde ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği sağlama çabalarının merkezine yerleşmiştir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmanın temel amaçlarından biri, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamda eşit katılımını sağlamaktır.

Bununla birlikte, dünya genelinde sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında ilerleme sağlayan örnekler de mevcuttur.

Avrupa Birliği'nin toplumsal cinsiyet eşitliği mevzuatının temeli, 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nın 119. maddesinde yer alan "eşit işe eşit ücret" ilkesine dayanmakta ve bu ilkeye uyan ve yasallaştıran ilk ülke Fransa kabul edilmektedir.

Türkiye'de yasal olarak eşit işe eşit ücret prensibi kabul edilmiştir. Ancak, uygulamada bu prensibin tam olarak gerçekleştiği söylenemez. Türkiye'de kadınların erkeklere göre daha düşük ücret aldığı ve iş gücü piyasasında karşılaştıkları ayrımcılık sorunlarının devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle, eşit işe eşit ücret ilkesinin daha etkin bir şekilde uygulanması ve kadınların işgücüne daha eşit ve adil bir şekilde katılımını sağlamak için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin de benzer politikaları hayata geçirerek toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik adımlarını güçlendirmesi gerekmektedir. Kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamda daha fazla yer alması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için önemli bir adım olacaktır. Bu noktada, uluslararası örneklerden ve deneyimlerden yararlanarak etkili politikaların oluşturulması ve uygulanması önem taşımaktadır.

Çalışma iki bölümden meydana gelmiş ve çalışmanın ilk bölümünde, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkisi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise sürdürülebilir kalkınma amaçlarından toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik Türkiye'deki politika ve uygulamalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Etkileşimi

ABSTRACT

Sustainable development and gender equality are interconnected issues that have become central to global efforts to achieve economic, social, and environmental sustainability. One of the key objectives of sustainable development is to promote gender equality and ensure women's equal participation in economic, social, and political life.

However, there are examples of progress in sustainable development and gender equality worldwide. The foundation of the European Union's gender equality legislation is based on the principle of "equal pay for equal work" outlined in Article 119 of the 1957 Treaty of Rome. France is considered the first country to adopt and legalize this principle.

In Turkey, the principle of equal pay for equal work has been accepted legally. However, it cannot be said that this principle is fully implemented in practice. Women in Turkey still receive lower wages than men and face discrimination in the labor market. Therefore, more efforts are needed to effectively implement the principle of equal pay for equal work and ensure more equal and fair participation of women in the workforce.

In this context, Turkey should strengthen its efforts to promote gender equality by implementing similar policies. Increasing women's participation in economic, social, and political life will be a significant step towards achieving sustainable development. Therefore, it is important to create and implement effective policies by learning from international examples and experiences.

The study consists of two parts. The first part discusses the relationship between sustainable development and gender equality. The second part evaluates Turkey's policies and practices towards achieving gender equality, one of the objectives of sustainable development.

Keywords: Development, Gender Equality, Sustainable Development, Interaction Between Sustainable Development and Gender Equality